

На основу члана 1. став (6), члана 5. став (1) тачка б) и члана 6. Закона о Фискалном савјету у Босни и Херцеговини („Службени гласник БиХ“, број 63/08), Савјет министара Босне и Херцеговине, Влада Републике Српске и Влада Федерације Босне и Херцеговине з а к љ у ч у ј у

СПОРАЗУМ О УСВАЈАЊУ ДОКУМЕНТА ГЛОБАЛНИ ОКВИР ФИСКАЛНОГ БИЛАНСА И ПОЛИТИКА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ ЗА ПЕРИОД 2024-2026 ГОДИНЕ ИЗМЕЂУ САВЈЕТА МИНИСТАРА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ, ВЛАДЕ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ И ВЛАДЕ ФЕДЕРАЦИЈЕ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

Извршавајући надлежности Фискалног савјета у Босни и Херцеговини установљених Законом,

У настојању да одржи континуитет унапређења координације фискалне политике у Босни и Херцеговини,

Уважавајући потребу хитног усвајања буџета на свим нивоима власти за 2024. годину,

У циљу испуњавања једне од основних надлежности Фискалног савјета у Босни и Херцеговини, те постизања макроекономске стабилности и фискалне одрживости свих нивоа власти, стране су сагласне о следећем:

I

Овим споразумом Савјет министара Босне и Херцеговине, Влада Републике Српске и Влада Федерације Босне и Херцеговине усвајају документ „Глобални оквир фискалног биланса и политика у Босни и Херцеговини за период 2024 – 2026 године“, на који је дата сагласност на 3. сједници Фискалног савјета, одржаној 23.1.2024. године.

II

Документ „Глобални оквир фискалног биланса и политика у Босни и Херцеговини за период 2024 – 2026 године“ је саставни дио овог Споразума.

Председавајућа

Савјета министара БиХ

Борјана Кришто

Предсједник

Владе Републике Српске

Др Радован Вишковић

Премијер

Владе Федерације БиХ

Нермин Никшић

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА
ФИСКАЛНИ САВЈЕТ

ГЛОБАЛНИ ОКВИР ФИСКАЛНОГ БИЛАНСА И ПОЛИТИКА
У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ
ЗА ПЕРИОД 2024 - 2026. ГОДИНЕ

Јануар 2024. године

Садржај

РЕЗИМЕ	3
УВОД	4
МАКРОЕКОНОМСКИ ПОКАЗАТЕЉИ И ПРОЈЕКЦИЈЕ ЗА ПЕРИОД 2022 - 2026. ГОДИНЕ	5
РЕАЛНИ СЕКТОР.....	5
ИНДУСТРИЈСКА ПРОИЗВОДЊА У БИХ.....	9
ТРЖИШТЕ РАДА У БИХ.....	10
ЦИЈЕНЕ	12
БАНКАРСКИ СЕКТОР	13
СПОЉНИ СЕКТОР	14
СТРАНА ДИРЕКТНА УЛАГАЊА	17
ПРОЈЕКЦИЈЕ ПРИХОДА ОД ИНДИРЕКТНИХ ПОРЕЗА ЗА ПЕРИОД 2023 - 2026. ГОДИНЕ	20
ОСНОВЕ И ПРЕТПОСТАВКЕ РЕВИДИРАНИХ ПРОЈЕКЦИЈА ПРИХОДА ОД ИНДИРЕКТНИХ ПОРЕЗА ИЗ ОСНОВНОГ СЦЕНАРИЈА	20
ПРОЈЕКЦИЈЕ ПРИХОДА ОД ИНДИРЕКТНИХ ПОРЕЗА 2023-2026 (ОСНОВНИ СЦЕНАРИО).....	36
РАЗЛИКЕ У ОДНОСУ НА ПРЕТХОДНЕ ПРОЈЕКЦИЈЕ ПРИХОДА ОД ИНДИРЕКТНИХ ПОРЕЗА	46
ФИСКАЛНИ ЦИЉЕВИ И ФИСКАЛНЕ ПОЛИТИКЕ У БИХ	52
НИВО И СТРУКТУРА ЈАВНЕ ПОТРОШЊЕ	52
ТАБЕЛАРНИ ПРЕГЛЕД ОКВИРА БУЏЕТА.....	53
ГОРЊЕ ГРАНИЦЕ ЗАДУЖЕЊА БУЏЕТА	59

Резиме

На основу анализе макроекономских кретања у БиХ у претходном периоду, као и сагледавања утицаја кључних унутрашњих и спољних фактора од којих зависи развој, према процјенама Дирекције за економско планирање БиХ (ДЕП) из септембра 2023. године, предвиђа се да ће реална стопа раста БДП-а у периоду 2024 - 2026. године износити 2,9%, 3,0% и 3,4%, респективно.

Пројекције прихода од индиректних пореза у БиХ за период 2024 - 2026. године, према пројекцијама Одјељења за макроекономску анализу Управног одбора Управе за индиректно опорезивање БиХ (ОМА) из октобра 2023. године, показују да ће у 2024. години у нето износу за расподјелу износити 8.393,4 милиона КМ, тј. да ће се повећати за 4,9% у односу на 2023. годину. У 2025. години предвиђа се раст средстава за расподјелу од индиректних пореза од 3,6%, а у 2026. години даљњи раст од 3,7%.

Имајући у виду претходно наведено, те сагледавајући потребе и надлежности институција на свим нивоима власти у БиХ, предвиђени износ средстава за финансирање институција БиХ, а који проистичу из прихода од индиректних пореза за 2024, 2025. и 2026. годину је на нивоу од 1.020,5 милиона КМ по свим годинама. Преостали износ прихода од индиректних пореза дијелиће се у складу с важећим законским рјешењима.

Фискални циљ у БиХ за 2024. годину је континуирано смањење примарног дефицита, исказаног у складу са Законом о Фискалном савјету у БиХ, као разлика између текућих прихода и текућих расхода коригован за износ нето камате, који је у 2024. години планиран у износу 899,5 мил. КМ или 1,8% пројектованог БДП-а за 2024. годину.

Ниво јавне потрошње као удио у БДП у периоду 2024 - 2026. године треба смањивати с циљем да она консолидовано на нивоу БиХ буде испод 40% БДП, а у посматраном периоду кретаће се од 42,7% до 44,3% процијењеног БДП-а.

Горње границе задужења буџета у 2024. години, исказане као износ потребан за сервисирање укупних дугова или проценат од БДП-а, у зависности од законског рјешења, предвиђају се у оквирима које прописују закони којима је регулисано задуживање за сваки од нивоa власти.

Документ Глобални оквир фискалног биланса и политика у Босни и Херцеговини за период 2024 - 2026. године израђен је на основу Закона о Фискалном савјету у Босни и Херцеговини („Службени гласник БиХ“, број 63/08), којим је дефинисан садржај документа. У вези с тим, документ садржи све потребне елементе који су носиоцима фискалне политике у Босни и Херцеговини неопходни за израду њихових докумената оквирних буџета за период 2024 - 2026. године, као и годишњег буџета за 2024. годину. Ти елементи су: фискални циљеви дефинисани као примарни фискални биланс (примарни суфицит или примарни дефицит), пројекције укупних индиректних пореза засноване на макроекономским пројекцијама и њихова расподјела за наредну фискалну годину, као и горње границе задужења.

Наведени елементи, чије усаглашавање представља основну претпоставку за буџетско планирање носилаца фискалних политика у БиХ, чине суштину фискалне координације у БиХ. Без њиховог усаглашавања нису могући координација фискалних политика и очување фискалне стабилности, како појединих фискалних суверенитета, тако и Босне и Херцеговине као цјелине.

Прво поглавље документа односи се на анализу и трендове макроекономских кретања у БиХ, које је израдила Дирекција за економско планирање БиХ (ДЕП). У овом дијелу дате су пројекције основних макроекономских индикатора, с посебним фокусом на оне макроекономске величине које непосредно утичу на елементе фискалне политике, прије свега на висину јавних прихода.

У другом дијелу извршена је анализа висине и структуре прихода од индиректних пореза и дате су њихове пројекције за наредне три године, што је израдило Одјељење за макроекономску анализу Управног одбора Управе за индиректно опорезивање БиХ (ОМА). Како се ови приходи дијеле између више фискалних субјеката у БиХ, у овом дијелу дати су и елементи расподјеле прихода од индиректних пореза, полазећи од постојећих прописа којима се регулише ова област у БиХ.

Трећи дио документа односи се на фискалне циљеве буџета институција БиХ, Федерације БиХ, Републике Српске и Брчко Дистрикта БиХ. Овдје су такође обрађени и основни елементи фискалних политика, као што су ниво јавне потрошње и политика јавног задуживања.

Макроекономски показатељи и пројекције за период 2022 - 2026. године

У сљедећој табели дате су процјена и пројекције макроекономских показатеља БиХ за период 2022 - 2026. године, које су полазна основа за пројекције укупних индиректних пореза.

Табела 1: Макроекономски показатељи за период 2021 - 2026. године

Индикатор	Званични подаци	Пројекције				
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Номинални БДП у мил.КМ	40.031	45.518	48.462	51.170	53.956	56.932
Номинални раст у %	12,5	13,7	6,5	5,6	5,4	5,5
БДП дефлатор (претходна година = 100)	104,9	109,5	104,4	102,6	102,4	102,1
Реални БДП у мил.КМ (претходна година = 100)	38.144	41.560	46.421	49.853	52.697	55.776
Реални раст у %	7,2	3,8	2,0	2,9	3,0	3,4
Инфлација мјерена индексом потрошачких цијена у %	2	14	6,2	3,1	2,2	1,9
Потрошња у мил.КМ	34.259	39.284	41.618	43.255	44.741	46.249
Реални раст у %	3,8	1,8	0,9	1,4	1,2	1,3
Владина потрошња у мил. КМ	7.595	8.513	8.939	9.296	9.575	9.843
Реални раст у %	2,9	1,3	1,2	1,5	1,0	0,7
Приватна потрошња у мил. КМ	26.665	30.771	32.679	33.958	35.165	36.405
Реални раст у %	4,0	1,9	0,8	1,4	1,3	1,5
Инвестиције (брuto) у стална средства у мил. КМ	8.399	10.081	10.656	11.229	12.083	13.023
Реални раст у %	5,1	0,3	0,7	3,5	5,7	6,3
Владине инвестиције у мил. КМ	1.193	1.356	1.451	1.610	1.771	1.948
Реални раст у %	-31,5	-5,0	1,9	7,8	6,8	7,7
Приватне инвестиције у мил. КМ	7.206	8.725	9.205	9.619	10.312	11.075
Реални раст у %	15,3	1,2	0,5	2,9	5,5	6,0
Увоз у мил. КМ	21.104	28.230	29.648	31.762	34.133	37.025
Номинални раст у %	26,8	33,8	5,0	7,1	7,5	8,5
Реални раст у %	20,6	6,2	1,1	5,7	6,0	5,9
Извоз у мил. КМ	16.665	21.954	23.133	25.527	28.228	31.421
Номинални раст у %	38,7	31,7	5,4	10,4	10,6	11,3
Реални раст у %	24,6	12,0	2,3	8,4	8,5	8,1
Национална бруто штедња у % БДП-а	23,5	23,3	23,3	24,0	25,0	25,8
Биланс текућег рачуна у мил. КМ	-923	-2.045	-2.071	-1.873	-1.632	-1.573
Раст у %	-17,9	121,5	1,3	-9,6	-12,9	-3,6
Биланс текућег рачуна у % БДП-а	-2,3	-4,5	-4,3	-3,7	-3,0	-2,8

Извор: Дирекција за економско планирање БиХ

Реални сектор

Економска кретања у 2022. и 2023. години

Након пандемијске године коју је обиљежила свјетска здравствена и економска криза, Босна и Херцеговина је у 2021. години забиљежила релативно снажан опоравак економског раста с обзиром

да је регистрована стопа раста БДП-а износила више од 7%. Међутим, недуго затим у првој половини 2022. године дошло је до избијања сукоба у Украјини, што је имало веома негативне посљедице на постпандемијски економски опоравак свјетске економије, главних трговинских партнера, те у коначници, и на Босну и Херцеговину. Наиме, услед раста свјетских цијена енергената и хране дошло је до јачања инфлаторних притисака у свијету, што је преполовило глобални економски раст и у значајној мјери успорило привредну активност у земљама ЕУ са 5,5% у 2021. години на око 3,5% у 2022. години.

Статистички подаци БХАС-а за 2022. годину указују на то да је Босна и Херцеговина упркос домаћим и екстерним изазовима (сукоб у Украјини, повећани инфлаторни притисци и слабљење глобалног економског раста) забиљежила релативно снажан економски раст. Наиме, према подацима БХАС-а за 2022. годину, процјењује се да је у Босни и Херцеговини забиљежен реални раст БДП-а од 3,8% у односу на претходну годину.¹ Ако се пажљивије посматра структура оствареног економског раста у 2022. години, може се закључити да је домаћа тражња кроз повећање финалне потрошње представљала кључно упориште раста током 2022. године. Према подацима БХАС-а за 2022. годину, реални раст финалне потрошње у Босни и Херцеговини износио је 1,8% (приватна потрошња 1,9%, јавна потрошња 1,3%), тако да је укупан допринос исте економском расту износио око 1,5 п.п. Повећање броја запослених од око 2%, двоцифрен раст новчаних прилива из иностранства уз кредитни раст сектора становништва од око 5% упркос јачању инфлаторних притисака омогућили су овај раст приватне потрошње у Босни и Херцеговини. Вриједи истаћи да су одређене мјере фискалних политика, као што су повећања плата, пензија и социјалних давања, допринијели повећању приватне потрошње у Босни и Херцеговини у 2022. години. Ако се има у виду да приватна потрошња чини 75% БДП-а, може се закључити да је раст приватне потрошње био најзаслужнији за остварени економски раст у 2022. години. Поред повећања финалне потрошње, према подацима статистике националних рачуна за 2022. годину у Босни и Херцеговини је дошло до одређеног раста приватних инвестиција, док јавне инвестиције нису оствариле значајнији раст.

Међутим, оно што је обиљежило 2022. годину у економском смислу како у Босни и Херцеговини тако и у свијету јесу свакако појачани инфлаторни притисци и изразито високе стопе раста цијена роба и услуга. Наиме, постпандемијски економски опоравак, покидани ланци снабдијевања и у коначници криза у Украјини довели су до наглог скока свјетских цијена прије свега енергената и хране, што се одразило на цијене осталих роба и услуга у свијету. Тако је раст свјетских цијена у 2022. години према подацима ИМФ-а износио скоро 50%, при чему су најзначајнија повећања остварена у оквиру категорија енергенти 97% (сирова нафта 66,5%, природни гас 213%) и хране од око 20,5%. Ова глобална цјеновна кретања резултирала су наглим повећањем цијена роба и услуга у Босни и Херцеговини у 2022. години.² Тако је у Босни и Херцеговини у 2022. години регистрован раст индекса потрошачких цијена ЦПИ од око 14% у односу на исти период претходне године. Када је у питању спољни сектор у 2022. години, истовремено јачање како извозне тако и домаће тражње уз значајан раст свјетских цијена резултирао је снажним растом укупне спољнотрговинске размјене у Босни и Херцеговини. Наиме, према подацима БХАС-а за 2022. годину укупна спољнотрговинска размјена (робе+услуге) увећана је за око ¼ у номиналном смислу, што је посљедица истовременог раста извоза и увоза. Номинална повећања укупног извоза и увоза у 2022. годни била су прилично висока и износила су 17,6%, односно скоро 26%, међутим, услед високог раста цијена роба и услуга реални раст извоза износио је 12%, док је реални раст увоза износио 6,2% у односу на исти период претходне године. Овакав тренд кретања извоза и увоза резултирао је смањењем спољнотрговинског дефицита у реалном смислу тако да је допринос спољног сектора у економском расту био око 1,7 п.п.

¹ Агенција за статистику Босне и Херцеговине, саопштење, „Бруто домаћи производ, расходни приступ“, 26.8.2023. године

² <https://data.imf.org/?sk=471DDDF8-D8A7-499A-81BA-5B332C01F8B9&slid=1547558078595>

Тренутно расположиви међународни и домаћи статистички подаци о економским кретањима за 2023. годину указују да је тренд успоравања привредне активности и слабљења економског раста настављен. Наиме, према тренутно доступним подацима за К2 2023. године економски раст у земљама ЕУ износио је свега 0,5%, што је знатно ниже у односу на претходну годину, када је раст износио преко 3%. Слабљење привредне активности на нивоу ЕУ најбоље илуструју подаци националних рачуна за Њемачку, према којима иста већ два квартала узастопно биљежи пад привредне активности (К1 2023 0,3% и К2 2023 0,1%). Слабљење привредне активности у спољном окружењу одразило се и на економски раст у Босни и Херцеговини у 2023. години с обзиром да је регистровани економски раст у К1 износио свега 1,1% у односу на исти период претходне године. Ово успоравање привредне активности у земљи последица је базног ефекта из претходне године (стопа раста у К1 2022 5,9%), раста цијена роба и услуга - инфлације, те слабљења привредне активности у међународном економском окружењу (успорен економски раст у ЕУ и региону). Спорији раст привредне активности у 2023. години (што потврђују одређени краткорочни индикатори пад индустријске производње, слабљење извоза и увоза), те висок ниво инфлације од око 8,5% засигурно ће се одразити на очекивану стопу економског раста на крају текуће године.

Имајући увид у расположиве показатеље и процјене међународних интитуција како што је ДГ ЕЦФИН³, те расположиве домаће статистичке податке о економским кретањима, према процјени ДЕП-а у 2023. години у Босни и Херцеговини се очекује економски раст од око 2%.⁴ Ако се пажљивије посматра структура пројцираног економског раста, у 2023. години очекује се да би домаћа тражња кроз очекивано повећање финалне потрошње требала представљати кључни ослонац раста. У оквиру финалне потрошње очекује се допринос економском расту од 0,8 п.п, што је последица повећања приватне потрошње од 0,8%, док је очекивани раст јавне потрошње око 1,2 у односу на претходну годину. С друге стране, успоравање привредне активности ће се одразити и на укупна инвестициона улагања у земљи с обзиром на очекивани раст укупних инвестиција (укључујући и залихе) од око 2,7% у односу на претходну годину. Слабљење домаће и извозне тражње (низак ниво економског раста у ЕУ, очекивана стопа раста у 2023. години 0,8%) негативно би се могла одразити на спољнотрговинску размјену са свијетом.

Тако се у 2023. години у Босни и Херцеговини очекује знатно спорији раст извоза од око 2,3% (извоз роба 1,1% и извоз услуга 6,1%). С друге стране, очекивани раст укупног увоза износи 1,1% (увоз роба 1,2% и увоз услуга -0,3%). Оваква кретања извоза и увоза роба довела би до смањења спољнотрговинског дефицита за око 3,5%, тако да је очекиван позитиван допринос спољног сектора у економском расту око 0,5 п.п.

Пројекција економских кретања за период 2024 - 2026. године

С обзиром да екстерне динамике представљају веома важну структурну одредницу свих економских кретања у Босни и Херцеговини, вриједи истаћи да ће најновија дешавања имати велику ако не и одлучујућу улогу за изгледе економског раста у наредном периоду, што се нарочито односи на 2024. годину. Осим екстерних динамике, јако битан фактор за економски раст у земљи током програмског периода 2024 - 2026. године представљаће и институционални капацитет земље у провођењу структуралних реформи како би се ојачао допринос интерних динамике у креирању истог. Даљње усложњавање како екстерних тако и интерних динамике би имало веома негативне последице по босанскохерцеговачку економију и смањило њен потенцијални раст.

³ European Commission, "DG ECFIN, „European Economic Forecast“ Summer 2023, September 2023.

⁴ Пројекција ДЕП-а БиХ, септембар 2023. године

Међутим, посљедње расположиве пројекције ДГ ЕЦФИН-а за период 2024. године указују, прије свега, на слабљење инфлаторних притисака са очекиваном стопом инфлације од 3,2% и постепену стабилизацију економског раста од око 1,5% у односу на претходну годину. Имајући у виду наведене како екстерне тако и интерне околности, према пројекцијама ДЕП-а у периоду 2024 - 2026. године у Босни и Херцеговини се може очекивати економски раст са просјечном стопом економског раста од око 3% на годишњем нивоу (2024: 2,9%, 2025: 3,0% и 2026: 3,4%). Претпоставља се да би кључни ослонац економског раста током овог периода требала представљати домаћа тражња кроз повећање приватне потрошње и инвестиција. Наиме, одрживи раст економске активности у земљи уз очекивано повећање индустријске производње и грађевинских радова праћени благим повећањем броја запослених и прихода од извоза (роба и услуга) требали би очувати стабилност расположивог дохотка грађана. Ако се при томе има у виду да приватна потрошња у структури БДП-а, може се очекивати да ће иста представљати кључни ослонац економског раста током програмског периода. С друге стране, имајући у виду висок ниво јавне потрошње у оквиру БДП-а у Босни и Херцеговини и напоре који се улажу кроз процес фискалне консолидације у Босни и Херцеговини, током овог периода очекује се постепена стабилизација јавних финансија кроз смањење јавних расхода и истовремено повећање јавних прихода како би се ограничио раст јавне потрошње. Ако се има у виду да би током овог периода пројцирана стопа економског раста била виша у односу на раст јавне потрошње, удио исте у БДП-у би се дјелимично смањио на око 17,3% на крају 2026. године.

У овом периоду очекује се да би мјерама фискалне политике дио средстава из текуће потрошње требао бити усмјерен у сврху јачања инвестиционе потрошње у Босни и Херцеговини. Самим тим, уз побољшање пословног амбијента, инвестиције би за разлику од претходних година могле имати значајнији раст а самим тим и већи допринос у очекиваном расту БДП-а. У периоду 2024-2026. године у Босни и Херцеговини се очекује повећање бруто инвестиција у стална средства по просјечној годишњој стопи раста од око 5% (2024: 3,5%, 2025: 5,7%, 2026: 6,3%). У овом временском оквиру, поред повећања приватних инвестиција које чине већински дио укупних инвестиција (око 80% укупних инвестиција) као што је то и раније наведено, очекује се и значајнији допринос јавних инвестиција. Сматра се да би напредак у процесу европских интеграција у комбинацији са унапређењем пословног окружења кроз реформске процесе могао повећати интерес како домаћих тако и страних инвеститора за инвестициона улагања у Босну и Херцеговину. С друге стране, с обзиром на структуру и позицију економије Босне и Херцеговине, сматра се да ће јавне инвестиције представљати нешто важнију полугу за подстицање економског раста у средњем року. Пројекти у оквиру изградње путне инфраструктуре и енергетски пројекти (зелена транзиција), као и расположивост средстава код међународних финансијских институција би, уз адекватну и благовремену имплементацију истих, могли резултирати годишњим повећањем јавних инвестиција од преко 7% за период 2024. до 2026. године. Тако би у средњорочном временском оквиру удио јавних инвестиција у оквиру БДП-а у Босни и Херцеговини био повећан на око 3,3% БДП-а. Стабилизација екстерног окружења уз унапређење индустријске базе и подизање конкурентности у земљи представљају предуслов побољшања спољнотрговинске размјене са свијетом. Само под условом материјализације наведених екстерних претпоставки у периоду 2024 - 2026. године може се очекивати пораст спољнотрговинске размјене са свијетом. У том случају у Босни и Херцеговини се може очекивати просјечни годишњи раст извоза од око 8%, при чему би пројцирани раст роба и услуга био прилично уједначен. Тако би током овог периода захваљујући овом извозном расту удио извоза у БДП-у био повећан на преко 50% на крају 2026. године. С друге стране, очекује се да би се увоз у овом периоду требао кретати по нешто споријој годишњој стопи раста од око 6%. Током овог периода очекује се прилично избалансиран раст увоза роба и раст увоза услуга. Посљедица оваквог кретања увозног раста била би стабилизација удјела увоза у БДП-у на око 60% БДП-а на крају 2026. године. Нешто снажнији раст извоза у односу на раст увоза у средњем року би резултирао постепеном стабилизацијом спољнотрговинског биланса као удио у БДП-у на око 10%, односно благо позитивним доприносом економском расту, док би покривеност увоза извозом закључно са 2026. годином требала износити преко 80%.

Ризици

Ризици по остваривање пројекција економског раста у основном сценарију могу се класификовати у двије групе (спољни и унутрашњи). У вријеме припреме овог извјештаја чини се да су спољни ризици доста израженији и представљају већи ризик за реализацију пројекција економског раста из основног сценарија у односу на унутрашње. Наиме, након стабилизације епидемиолошких прилика које су везане за Ковид-19, почетком 2022. године дошло је до ескалације сукоба у Украјини, што ће несумњиво имати негативне економске посљедице по глобалну економију и самим тим и Босну и Херцеговину. Даљња ескалација украјинске кризе, као и јачање инфлаторних притисака како на глобалном плану тако у Босни и Херцеговини, засигурно би имали негативан утицај на потрошњу, инвестиције, спољнотрговинску размјену, а самим тим и на пројекције економског раста у основном сценарију. С друге стране, пријетњу реализацији ових пројекција представљају и унутрашњи изазови, односно унутрашњи ризици у Босни и Херцеговини. Унутрашње ризике представља спор темпо провођења економских реформи у земљи. Евентуална кашњења у провођењу структуралних реформи могла би се негативно одразити на укупни економски раст. Што се тиче ризика у средњем року, они се односе на миграцију становништва из Босне и Херцеговине, а то се нарочито односи на млади, образовани и квалификован кадар, што би могло резултирати смањењем продуктивности и споријим растом БДП-а од пројектованог.

Индустријска производња у БиХ

У протеклих неколико година постпандемијски економски опоравак и јачање економског раста у главним трговинским партнерима позитивно се одразило на извозну тражњу, а самим тим и на производне процесе у земљи. Тако је Босна и Херцеговина, захваљујући економском опоравку извозних тржишта, забиљежила релативно високе стопе раста физичког обима индустријске производње и нарочито робног извоза. Међутим, већ у другој половини 2022. године услед дестабилизације економских прилика (сукоб у Украјини, раст цијена енергената и хране, успорен економски раст) у спољном окружењу дошло је до постепеног успоравања привредне активности, што се рефлектовало успоравањем производних процеса у Босни и Херцеговини. **Током 2023. године** тренд раста физичког обима индустријске производње у потпуности је заустављен. Наиме, тренутно расположиви статистички подаци БХАС-а за период јануар - јули 2023. године указују да је Босна и Херцеговина забиљежила пад физичког обима индустријске производње 3,7% у односу на исти период претходне године.⁵ Овај пад физичког обима производње, као и скоро идентична стопа пада робног извоза имплицитно указују на значајно успоравање привредне активности, односно БДП-а у Босни и Херцеговини у 2023. години. Ако се индустријска производња у Босни и Херцеговини у П1 2023. године посматра по секторима, може се примијетити да је пад производње забиљежен је у оквиру сва три главна сектора. Тако су регистроване стопе пада производње износиле 8,6% у рударству, 4,2% у оквиру прерађивачке индустрије и 0,1 % у оквиру сектора за производњу електричне енергије.

У периоду 2024 - 2026. године, како у Босни и Херцеговини тако и у свијету очекује се постепено слабљење инфлаторних притисака уз очекивану постепену стабилизацију економског раста, што ће се одразити и на кретање обима производње, запослености и извоза. Током посматраног периода кретања у оквиру индустријске производње ће, поред економских кретања у спољном окружењу, доста зависити и од интерних динамика у Босни и Херцеговини. Наиме, током овог периода очекује

⁵ Агенција за статистику Босне и Херцеговине, саопштење, „Индекс обима индустријске производње у Босни и Херцеговини за јули 2023. године - претходни подаци“, 26.8.2023. године.

се побољшање имплементације реформских мјера на унапређењу пословног амбијента које проводе надлежне институције у Босни и Херцеговини. Побољшање пословног амбијента је предуслов за повећање инвестиционих улагања (домаћих и иностраних), већу искориштеност постојећих и покретање нових капацитета, повећање броја запослених и јачање конкурентске позиције бх. произвођача како на домаћем тако и на иностраним тржиштима. Само под условом материјализације како екстерних тако и интерних претпоставки, пројекција ДЕП-а да би Босна и Херцеговина могла биљежити напредак у виду повећања производње, запослености и технолошке структуре када је у питању индустријска производња у земљи.

Ризици

Ризици по питању пројекције кретања индустријске производње у Босни и Херцеговини у основном сценарију су идентични општим ризицима који су наведени у уводном дијелу о документа економским кретањима. Поред општих ризика који су наведени у уводном дијелу, вриједи истаћи да стабилност у производњи електричне енергије у доброј мјери зависи од хидролошких прилика и погонске спремности термоелектрана. Неоповољне хидролошке прилике, као и дотрајали термоенергетски капацитети, односно ниска погонска спремност могли би се негативно одразити на укупну производњу електричне енергије у Босни и Херцеговини и самим тим физички обим укупне индустријске производње. Веома важно је истаћи да 2026. године на снагу ступају одребе ЦБАМ-а (Carbon Border Adjustment Mechanism)⁶, што би у случају неблагоприятног прилагођавања могло знатно угрозити енергетску и индустријску конкурентност Босне и Херцеговине. У средњем року ризик за пројектовано јачање индустријске производње могла би претстављати евентуална кашњења у реформским процесима која имају за циљ унапређење пословног окружења у земљи.

Тржиште рада у БиХ

Тржиште рада – 2022. године

Током 2022. године у Босни и Херцеговини број запослених лица увећан је за 2,1% г/г и износио је 839⁷ хиљада. Број запослених лица према подручјима дјелатности најзначајније је увећан у области прерађивачке индустрије и трговине. Уз раст броја запослених лица просјечан број регистрованих незапослених лица у 2022. години је смањен за 8% г/г и износио је око 363 хиљада. Анкетна стопа незапослености у Босни и Херцеговини у 2022. години је смањена у односу на претходну годину и износи 15,4%. Просјечна нето плата у 2022. години номинално већа је за 12,5% у односу на 2021. годину и износила је 1.122 КМ, уз негативан реални раст од 1,3% због високе инфлације.

Тржиште рада – пројекције 2023 - 2026. године

У Босни и Херцеговини у П1 2023. године број запослених лица се наставио увећавати (1,2% г/г) и износио је 846,7⁸ хиљада. Међутим, стопа раста броја запослених лица од почетка 2023. године постепено успорава. Најзначајнији раст броја запослених лица у првом полугодишту 2023. године био је у подручју дјелатности информација и комуникација, образовању и трговини. У П1 2023. године у подручју дјелатности информација и комуникација број запослених лица је увећан за 6,5% г/г, уз допринос расту укупног броја запослених од 0,2 п.п., док је у подручју образовања број запослених лица увећан за 2,4%, уз једнак допринос расту укупног броја запослених лица као и претходна

⁶ ЕС, Taxation and Custom Unit , https://taxation-customs.ec.europa.eu/carbon-border-adjustment-mechanism_en

⁷ Привремени податак. Извор: БХАС.

⁸ Привремени податак, извор БХАС.

дјелатност. У подручју дјелатности трговине⁹ на велико и мало, поправка моторних возила и мотоцикала број запослених лица у посматраном периоду је увећана за 0,9% г/г (допринос расту укупног броја запослених од 0,2 п.п.). Све остале дјелатности имале су мањи допринос расту укупног броја запослених лица. Стопа незапослености у Босни и Херцеговини, према анкети о радној снази, постепено се смањује у односу на претходну годину и износила је 13,1% у К2. У П1 2023. године просјечна нето плата номинално је увећана за 14,6% г/г и износила је 1.244 КМ. Уз раст цијена од 9,3% у посматраном периоду, реални раст просјечне нето плате био је много нижи и износио је 4,9%. На основу полугодишњих дешавања на тржишту рада, као и претпостављеног економског раста, очекује се да би годишњи раст броја запослених лица и просјечне нето плате у Босни и Херцеговини у 2023. години могао износити око 1,3%, уз раст просјечне нето плате око 13% г/г.

Средњорочни сценарио у области тржишта рада базиран је на претпостављеном економском расту и дешавањима у области трговине, индустријске производње, домаће тражње, инвестиција и уопште свеукупном пословном амбијенту. Пошто се у 2024 - 2026. години у Босни и Херцеговини очекује бржи економски раст у односу на 2023. годину, то би се одразило на број запослених лица и раст плата. Поред тога, узета су у обзир предвиђања међународних институција која би могла индиректно утицати на пословно окружење, а тиме и на развој дешавања на тржишту рада. ЕЦБ у својим пројекцијама (у септембру 2023. године) предвиђа да би стопа незапослености у еврозони у 2024 - 2025. години могла бити благо увећана и износити 6,7%¹⁰, уз скроман раст броја запослених лица од 0,2% г/г. Као и претходних година, очекује се да би допринос расту броја запослених у Босни и Херцеговини могао бити скромнији у јавном¹¹ сектору у односу на остала подручја дјелатности. Највећи број запослених лица би могао остати и даље у области трговине и прерађивачке индустрије које уједно запошљавају највише лица (око 38%). Током посматраног периода (2024-2026) у Босни и Херцеговини очекује се да би се број запослених лица могао наставити увећавати по стопи раста од 1,4 - 1,6% г/г, уз постепено смањење стопе незапослености. Поред тога, раст просјечне нето плате би могао износити око 3-4% г/г. Ипак, пројекције на тржишту рада зависе од ризика који би могли значајно утицати на претпостављени раст плата, као и број запослених лица.¹²

Ризици

Ризици за пројекције на тржишту рада су одређени дешавањима у окружењу, односно пословним амбијентом како у Босни и Херцеговини тако и у свијету. Уз спорији економски раст, мањи обим инвестиција, трговине и уопште лошије услове пословања, раст броја запослених лица и плата би могао бити нижи од претпостављеног у основном сценарију. Поред тога, континуирано смањење радне снаге (кроз миграције становништва) и степен имплементације планираних структурних реформи у Босни и Херцеговини могли би утицати на посматране индикаторе тржишта рада као и на ниво куповне моћи и животног стандарда.

⁹ Укупан промет трговине на мало у Босни и Херцеговини, посматран у текућим цијенама, у јуну 2023. године остварио је раст од 7,0% у односу на исти мјесец претходне године. Посматрано у сталним цијенама, укупан промет трговине на мало остварио је раст од 13,0% у односу на исти мјесец претходне године. Извор: саопштење, Индекси промета трговине на мало у Босни и Херцеговини за јуни 2023. године.

¹⁰ У 2022. години је износила 6,5%.

¹¹ У анализи се мисли на дјелатности јавне управе, здравства и образовања.

¹² Од наведених ризика ће зависти интензитет раста броја запослених лица и нето плата у основном сценарију.

Цијене – 2022. године

У периоду I - XII 2022. године инфлација у Босни и Херцеговини је износила 14% г/г. Међутим, битно је нагласити да након убрзаног раста инфлације у K1-K3 2022. године у K4 долази до постепеног успоравања раста цијена. Глобални раст цијена сирове нафте, гаса, али и прехранбених производа имали су за посљедицу поскупљења у одјељцима хране и безалкохолних пића, превоза, становања (комуналија) који су директној и/или индиректној корелацији са кретањем цијена ових енергената. Због виших цијена нафте и нафтних деривата у одјељку превоза цијене су биле више за 25,4%. На тај начин спољни притисци на цијене имали су велики утицај на укупну инфлацију кроз преношење трошковних притисака са произвођачких на потрошачке цијене. Цијене у одјељку хране и безалкохолних пића (највећи удио у ЦПИ индексу) су увећане за 21,5% г/г. У одјељку становања, воде, електричне енергије, гаса и других енергената цијене су увећане за 14% г/г. Једино смањење цијена било је у одјељку одјеће и обуће, гдје су цијене биле ниже за 6% у посматраном периоду, што није значајно успорило раст укупне инфлације у Босни и Херцеговини.

Цијене – пројекције 2023-2026. године

У Босни и Херцеговини је од почетка 2023. године успорена инфлација. Инфлација мјерена индексом потрошачких цијена у периоду I-VII 2023. године је износила 8,5% г/г. Најзначајније увећање цијена у посматраном периоду било је у одјељцима хране и безалкохолних пића те становања, воде, ел. енергије, гаса и других енергената. Цијене у одјељку хране и безалкохолних пића, који има највећи удио у ЦПИ индексу, су увећане за 14,7% у периоду I-VII 2023. године. Међутим, од почетка године цијене хране спорије расту при међугодишњем поређењу. Цијене у одјељку становања, воде, ел. енергије, гаса и др. енергената су у посматраном периоду увећане за 12,1% и имале су након хране битан допринос кретању инфлације у Босни и Херцеговини. Супротно, ниже цијене сирове нафте на свјетском тржишту имале су значајан утицај на кретање цијена у одјељку превоза које су периоду I-VII 2023. године смањене за 2,9% г/г. До краја 2023. године очекује се постепена стабилизација цијена. Према пројекцијама ЕЦБ (септембар 2023), инфлација у еврозони би могла значајно успорити и износити 5,6% г/г (у претходној години је износила 8,4%). Цијене енергената би допринијеле нижој инфлацији. Цијена сирове нафте у 2023. години према ЕЦБ пројекцијама могла би бити нижа за 20,3% г/г и износила би 82,7 \$/барелу, а цијена гаса би била нижа за 65% г/г. Ниже цијене енергената би смањиле производне трошкове и на тај начин утицале на потрошачке цијене. Поред енергената, очекује се да ће се цијене хране на свјетском тржишту такође почети смањивати у 2023. години за 7,9% г/г (према априлским пројекцијама Свјетске банке). Слична предвиђање има и ЕК у својим љетним пројекцијама према којим би инфлација у ЕУ могла износити 6,5% у 2023. години (у еврозони 5,6%), а цијена сирове нафте би могла бити нижа за 18,8% г/г. Ако се поред наведених екстерних цјеновних детерминанти узму у обзир стабилне цијене комуналија у Босни и Херцеговини, у 2023. години се може очекивати инфлација од 6,2% г/г.¹³

Израда пројекција инфлације у Босни и Херцеговини у периоду 2024 - 2026. године, као и претходних година, заснива се на кретању цијена енергената и хране на свјетском тржишту и пројекција инфлације у ЕУ, као битних екстерних фактора. ЕЦБ у својим пројекцијама (септембар 2023) предвиђа да би се инфлација у еврозони могла наставити кретати силазном путањом и износити 3,2% у 2024. години уз смањење цијена сирове нафте за 1,1% г/г, достигнувши 81,8 \$/барелу. У 2025. години такође се предвиђа пад цијена сирове нафте од 4,8% г/г, а инфлација у еврозони би могла бити још нижа и

¹³ Претпостављени раст цијена ће као и у претходној години зависити од наведених ризика (поскупљење сирове нафте, електричне енергије, хране итд.) који би могли утицати да инфлација буде већа од претпостављене.

износити 2,1% г/г. Слична предвиђања инфлације дала је Европска комисија у својим љетним пројекцијама.¹⁴ Када је у питању кретање индекса хране на свјетском тржишту, посљедње расположиве пројекције¹⁵ Свјетске банке указују да би индекс цијена хране могао бити мањи око 2,8% г/г у 2024. години. Узимајући у обзир велики утицај свјетских цијена на домаћу инфлацију, може се претпоставити да ће у периоду 2024 - 2026. године доћи до постепене стабилизације цијена и у Босни и Херцеговини. На основу наведеног, инфлација у Босни и Херцеговини би у 2024. години могла износити 3,1%, односно 2,2% 2025. години и 1,9% у 2026. години.

Ризици

Основни ризици за пројекције инфлације подијељени су на екстерне и домаће факторе. Према томе, цијене енергената, као и хране на свјетском тржишту, имају значајну улогу на кретање инфлације. Више цијене енергената увећале би улазне трошкове, односно дошло би до пребацивања трошкова са произвођача на потрошаче. При томе би и раст цијена прехранбених производа могао бити присутан. На тај начин укупна инфлација би могла бити нешто већа у односу на основни сценарио. Супротно, међу домаћим факторима који би могли да утичу на кретање укупног нивоа цијена су ризици попут непредвиђеног раста цијена комуналија које нису узете у обзир, а могу довести до раста инфлације.

Банкарски сектор

Прогноза кретања раста банкарских кредита и депозита у 2023 – 2026. години

Кредитни је раст током 2022. године забиљежио брже стопе раста у поређењу са 2021. годином. Стопа кредитног раста на крају 2022. године износила је 4,7% г/г вођена растом кредита становништва. Насупрот томе, укупан раст депозита износио је на крају 2022. године 5% г/г вођен двоцифреним стопама раста приватних предузећа, али и депозита опште владе док су депозити становништва у овој години забиљежили негативну стопу раста услед инфлаторних притисака и негативног реалног раста плата. Према посљедњим доступним подацима, у 2023. години је остварен опоравак депозита становништва који на крају јула износе 15,3 млрд. КМ са стопом раста од 9,6% г/г, док су депозити опште владе имали негативну стопу раста. У складу с овим допринос сектора становништва укупном расту укупних депозита је износио 4,8 п.п., док су нефинансијска предузећа остварила допринос од 3,5 п.п. Кредити нефинансијским приватним предузећима на крају јула имају кредитни раст од 3,4%, док је укупан раст кредита генериран кредитима становништва (допринос од 2,9 п.п. насупрот доприносу приватних предузећа са 1,4 п.п.)

У 2023. години упркос смањењу инфлаторних притисака, због строжих услова финансирања, раста каматних стопа и очекивања тржишта о поштравању кредитних услова, али и слабије привредне активности унутар Европске уније (главног трговинског партнера Босне и Херцеговине) имаће утицаја на реалну привреду, што би могло оптеретити компаније и становништво те ће раст кредитне активности у 2023. години имати умјерену стопу раста од око 5,5% г/г.

Јачање спољне тражње уз смањивање напетости на финансијском тржишту довешће до даљњег раста производње и снажније тражње за домаћим производима, што ће имати позитиван утицај на спољнотрговинску размјену БиХ. **У периоду између 2024 - 2026** раст кредитне активности биће знатно

¹⁴ У 2024. години инфлација у еурозони би износила 2,9% односно у ЕУ 3,2% г/г. Цијена сирове нафте у посматраној години би била нижа 0,7% г/г и износила би 81,2 \$/барелу.

¹⁵ Према пројекцијама Свјетске банке (април 2023).

бржи са просјечном стопом раста између 6,3% – 7% г/г, при чему ће допринос кредита нефинансијских приватних предузећа имати већи допринос у поређењу са 2022. и 2023. годином.

Раст расположивог дохотка и позитивна кретања на тржишту рада утицаће на кретање кредита и депозита становништва која имају значајно учешће у оба сегмента. До краја 2023. године сектор становништва наставиће са позитивним стопама раста, при чему ће стопа раста укупних депозита износити између 7,5% - 8% на крају 2023. године. Овакав раст депозита генерисан је и високим стопама раста депозита приватних предузећа због још увијек слабије инвестиционе активности пословног сектора и смањеног пословног повјерења у снажнија економска кретања. Стопа раста **укупних депозита ће у периоду 2024. - 2026. године** бити између 8,5% и 9%.

Ризици

Потенцијални ризици везани су за нове финансијске шокове, промјене у кретању економија трговинских партнера, а које би утицале на пад спољнотрговинске размјене БиХ, индустријске производње, инвестиција и крајње потрошње. Поменути негативна кретања одразила би се на банкарски систем у виду пада тражње за новим кредитима, повећања каматних стопа на кредите и наставак смањења депозита становништва. Кретање раста кредита биће условљено кретањем депозита, као и квалитетом кредитног портфолија који значајно може ограничити кредитну активност банака.

Спољни сектор

Платни биланс Босне и Херцеговине

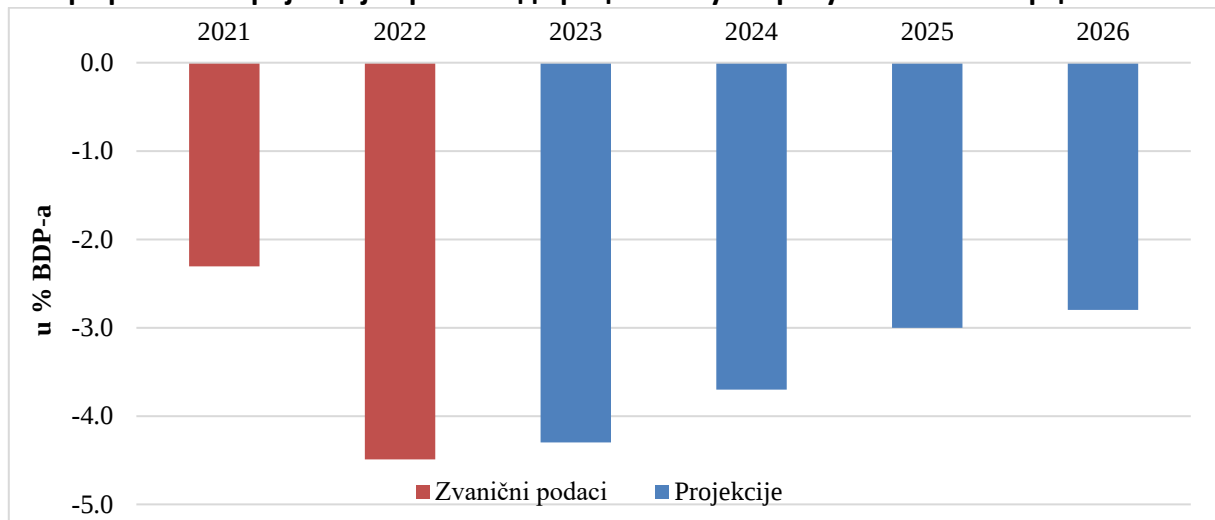
Према званичним подацима ЦББиХ за К1 2023. године те пројекцијама ДЕП-а за остала три квартала дефицит текућег рачуна у оквиру платног биланса Босне и Херцеговине износио би око 2 милијарде КМ (односно око 4,3% БДП-а). Номинални увоз роба и услуга у 2023. години износио би око 29,6 милијарди КМ (са растом од 5% г/г), док би се номинални извоза роба и услуга могао кретати око 23,1 милијарди КМ (са стопом раста од 5,4%).

Према расположивим подацима за К1 2023. године¹⁶, дефицит текућег рачуна виши је за 0,5% у односу на исти период прошле године. Дефицит текућег рачуна у К1 2023. године износио је 410 милиона КМ, док је у истом периоду прошле године био 408 милиона КМ.

Према подацима из платног биланса, дефицит спољнотрговинске размјене је у К1 2023. године виши је за 8,7% (г/г). Увоз роба и услуга порастао је за 6,5%, док је истовремено извоз роба и услуга остварио раст од 5,9%. Текући нето приливи су у К1 2023. године порасли за 100 милиона КМ (односно за 10,8% г/г).

¹⁶ Извор података: ЦББиХ, Статистика платног биланса, јуни 2023.године

Графикон 1: Пројекције кретања дефицита текућег рачуна Босне и Херцеговине

Извор: ЦББиХ и пројекције ДЕП-а

Претпоставке за платни биланс 2023 - 2026

На бази претпоставки и пројекција ДЕП-а у 2023. години би се могло очекивати да спољнотрговински дефицит номинално буде виши за 3,8% г/г. У периоду 2024 - 2026. године могао би се очекивати номинално смањење спољнотрговинског дефицита у интервалу од 4,3%-5,3%, као резултат пораста номиналне стопе увоза (7,1-8,5%) уз раст стопе извоза (10,4-11,3%). Као удио у БДП-у дефицит текућег рачуна, за 2024. годину, према пројекцијама ДЕП-а износио би око 3,7%, док би дефицит текућег рачуна у 2025. и 2026. години износио око 3%, односно 2,8% БДП-а. Очекује се да би се текући нето приливи из иностранства, у периоду 2023 - 2026. године, могли кретати у распону од 7,1% до 9,2% БДП-а.

Када су у питању извори финансирања дефицита текућег рачуна, као и до сада може се очекивати да ће се дефицит текућег рачуна и даље финансирати приливима финансијских средства из иностранства кроз трговинске кредите, директне стране инвестиције те евентуална нова задуживања на међународном финансијском тржишту.

Ризици

Највећи дио ризика за платни биланс Босне и Херцеговине углавном долази услед промјена у спољнотрговинском дефициту роба и услуга, као и у токовима прилива, односно одлива новца из иностранства. Поред наведеног и даље су присутни економски, финансијски и безбједносни изазови у глобалним економским токовима. Као битне ризике у финансирању дефицита текућег рачуна могу се споменути и смањење прилива директних страних инвестиција, отежан приступ трговинским кредитима, као и отежано задуживање на међународном финансијском тржишту.

Оно што би се могло идентификовати као потенцијални ризици код спољног задуживања Босне и Херцеговине у средњем року јесу: негативан економски раст, повећање удјела директног дуга ентитета у укупном спољном дугу, повећање сервиса јавног дуга (нарочито унутрашњег), каматно оптерећење, каматне стопе, ризици девизног курса, ризик рефинансирања, негативан буџетски биланс (дефицит), повећање укупног нивоа јавног дуга, али и сами кредитни рејтинг.

Кретања спољнотрговинске размјене у 2022. и 2023. години

Постпандемијски економски опоравак и јачање привредне активности у свијету у 2021. години резултирали су снажним опоравком спољнотрговинске робне размјене у Босни и Херцеговини. Тако је Босна и Херцеговина, према подацима БХАС-а за 2021. годину, забиљежила двоцифрен раст свих спољнотрговинских показатеља. Тренд раста економске активности у спољнотрговинским партнерима (економски раст у земљама ЕУ 3,5%), повећање производње у оквиру извозно оријентисаних грана прерђивачке индустрије и повећана у активност у оквиру сектора туризма омогућили су наставак тренда раста спољнотрговинске размјене у Босни и Херцеговини у 2022. години. Тако је, према подацима БХАС-а за 2022. годину, укупна спољнотрговинска размјена у Босни и Херцеговини у 2022. години износила преко 50 милијарди КМ, што представља повећање од скоро 12,5 милијарди КМ у односу на претходну годину. Процјењује се да је извоз роба и услуга из Босне и Херцеговине у 2022. години износио је 21,9 милијарди КМ, што је представљало повећање од скоро 5,3 милијарди КМ, односно скоро 31,7% номинално, док је стопа раста у реалном смислу износила 12%. С друге стране, снажан раст домаће тражње резултирао је номиналним повећањем увоза од 7,2 милијарде КМ, што представља номинални раст од 33,8%, док је реални раст увоза услед снажног раста цијена износио 6,2%. Међутим, висок ниво инфлације у успоравању економског раста у главним трговинским партнерима у 2023. години довео је до успоравања спољнотрговинске размјене са свијетом. Тренутно расположиви статистички показатељи и процјене ДЕП-а о кретањима спољнотрговинске размјене указују да би очекиване стопе раста извоза и увоза у 2023. години могле бити знатно ниже у односу на претходну годину. Тако се, према пројекцијама ДЕП-а за 2023. годину, може очекивати раст укупног извоза од 2,3% (1,1% робе и 6,1% услуге) у реалном смислу у односу на претходну годину. С друге стране, у 2023. години услед високе инфлације и слабљења домаће тражње очекивани раст увоза износи 1,1% (1,2% робе и -0,3% услуге). Овакав тренд кретања увоза и извоза резултирао би благим смањењем спољнотрговинског дефицита од око 3,5%, тако да би допринос трговинског биланса у економском расту био позитиван и износио 0,5 п.п.

Пројекција кретања спољнотрговинске размјене за период 2024 - 2026. године

Према тренутно расположивим пројекцијама у земљама ЕУ се у 2024. години очекује се нешто виша стопа економског раста од око 1,5%, што би се могло позитивно одразити на спољнотрговинску размјену у Босни и Херцеговини.¹⁷ У складу са овим кретањима и претпоставкама ДЕП-а из основног сценарија за 2024. годину је да се у Босни и Херцеговини може очекивати наставак тренда раста у спољнотрговинској размјени, али са нешто вишим стопама раста у односу на претходну годину. Наиме, према пројекцијама ДЕП-а за 2024. годину, у Босни и Херцеговини се очекује раст укупног извоза од 8,4% у реалном смислу ношен растом извоза роба са очекиваном стопом раста од 7,1%, док је очекивани раст извоза услуга од 12,2%. С друге стране, с обзиром да је Босна и Херцеговина прилично увозно зависна економија у 2024. години се може очекивати и реални раст укупног увоза од 5,7% са уједначеним стопама раста увоза роба и услуга. Као што је то случај са кретањем извоза, очекивани раст увозних цијена би резултирао знатно вишим стопа раста увоза у номиналном смислу. Оваква кретања извоза и увоза у коначници би на крају 2023. године требали резултирати смањењем спољнотрговинског дефицита за око 3,8%, тако да би трговински биланс имао благо позитиван утицај на процијењени економски раст у 2024. години од око 0,5 п.п.

Кретање привредне активности у екстерном окружењу у средњорочном периоду засигурно ће представљати главну детерминанту кретања спољнотрговинске робне размјене у Босни и Херцеговини. Само под претпоставком побољшања привредне активности и санирања новонасталих глобалних

¹⁷ У процесу пројектирања економских кретања у спољном окружења (извозне тражње) кориштени су расположиви подаци ДГ ЕЦФИН-а „European Economic Forecasts“ Summer 2023, September 2023. године.

економских изазова са којима се суочава свјетска економија, могуће је очекивати и побољшање спољнотрговинске размјене у Босни и Херцеговини. Дакле, у случају да наведене околности буду превазиђене, пројекција ДЕП-а је да би се у Босни и Херцеговини у периоду 2025 - 2026. године могло очекивати реално повећање укупног извоза са годишњим стопама раста од 8,5% у 2025 и 8,1% у 2026. години у реалном смислу респективно. Ово повећање извоза условљено је стабилном извозном тражњом, проширењем производне базе и подизањем конкурентности у земљи. У прилог овим очекивањима иду и пројекције повећања увоза у ЕУ током наведеног периода. С друге стране, повећање економске активности у земљи, односно раст домаће тражње у оквиру сектора становништва и корпоративног сектора кроз нешто бржи раст потрошње и инвестиција требали би резултирати и повећањем увоза у Босну и Херцеговину. Према пројекцијама ДЕП-а, очекује се да стопе раста увоза буду нешто ниже у односу на извозне и требале би се кретати 6,0% у 2025. години и 5,9% у 2026. години. Више стопе раста извоза од увозних у средњем року би требале резултирати повећањем заступљености извоза у БДП-у на око 55%, док би укупни извоз (робе+услуге) износио око 65% закључно са 2026. годином. Резултат оваквих трендова кретања извоза и увоза било би постепена стабилизација укупног спољнотрговинског дефицита на око 10% БДП-а, уз благо позитиван допринос економском расту од 0,5 п.п. на годишњем нивоу и побољшане покривености увоза извозом на скоро 85% закључно са 2026. годином.

Ризици

Спољни ризици по питању спољнотрговинске робне размјене у Босни и Херцеговини су везани за економска кретања у главним трговинским партнерима (ЕУ 27 и земље региона). Евентуална ескалација сукоба у Украјини, раст свјетских цијена енергената и хране, негативно би се одразили на извозну тражњу, а самим тим и на спољнотрговинску размјену у Босни и Херцеговини у периоду 2023 - 2026. године. Поред екстерних ризика, потенцијални ризик за пројекције спољне трговине у основном сценарију за период 2023 - 2026. године представљају и интерни ризици. Наиме, додатно усложњавање политичке кризе у земљи могло би резултирати додатним потешкаћама у процесима економског управљања у земљи, што би се посебно негативно одразило како на економску активност тако и на институције које су надлежне за спољнотрговинско пословање у Босни и Херцеговини. Евентуална материјализација ових унутрашњих ризика би додатно отежала и угрозила пословање компанија које су извозно оријентисане, те додатно ослабило инако недовољно диверзификовану извозну понуду Босне и Херцеговине. Индиректне штетне посљедице евентуалне материјализације унутрашњих ризика би се огледале кроз смањење тржишног удјела босанскохерцеговачких компанија на свјетским тржиштима и губитак конкурентности како компанија које послују на извозним тржиштима тако и цјелокупне економије.

Страна директна улагања

Страна директна улагања у 2022. години

Наставак инфлаторних кретања, као и сукоба у Украјини, неминовно су се одразили и на пад страних улагања (у даљњем тексту: СДУ) у 2022. год. Према прелиминарним подацима ОЕЦД-а (FDI in figures) за први квартал 2023. године, улагања у свијету су више од три пута већа у односу на вриједности регистроване у задњем кварталу 2022. године. Ипак, посматрајући на годишњем нивоу су ипак мања за 24,4% г/г (у односу на вриједности у првом кварталу 2022. године). Такође, поредећи исти период, улагања у ОЕЦД земље су мања за 38% г/г, док су улагања према Кини мања чак 80% г/г¹⁸. У Босни и

Херцеговини укупна СДУ у 2022. години су достигла 1,2 млрд. КМ (нето финансијска пасива) те тиме остварила учешће у БДП-у од око 2,6%.

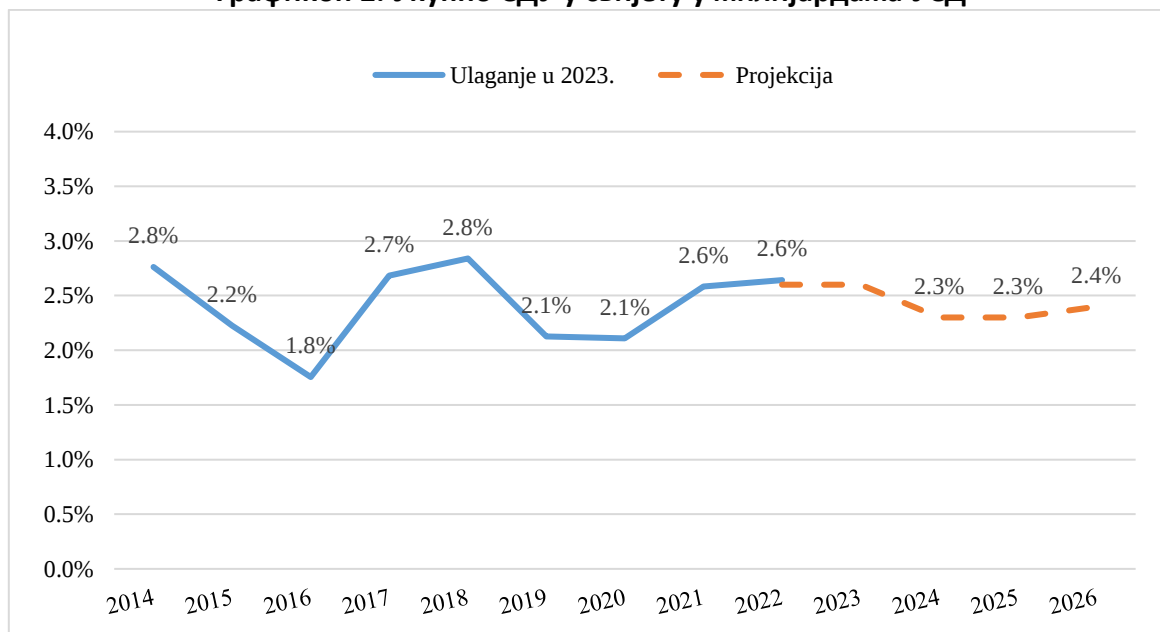
Пројекције улагања 2023 - 2026. године

Почетком 2023. године на економски раст у свијету позитивно је дјеловала чињеница да су цијене енергената почеле значајније да падају. Насупрот томе, као одговор на све бржи раст инфлације централне банке водећих земаља у свијету су биле присиљене да повећају референтне каматне стопе¹⁹, што се одразило на успоравања раста економских параметара и берзанских индекса на свјетским берзама.

У Босни и Херцеговини су, према посљедним доступним подацима, у првом кварталу укупна СДУ достигла 426,6 мил. КМ (нето финансијска пасива) и била већа за 79,5% у односу на исти период у прошлој години. Процјена је да ће као одраз тренутних глобалних економских токова и у Босни и Херцеговини доћи до постепеног пада страних улагања тако да би се укупно улагање у 2023. години могло кретати око 2,6% БДП-а.

Од значајнијих, интересантних улагања потребно је споменути почетак реализације пројекта од стране фирме Адријатикс металс²⁰ у Варешу на ископавању полиметала, као и долазак трговачких ланца Лидл и Пепко. Већ започета велика инфраструктурна улагања ће се наставити, што ће донијети и значајна финансијска средства и у наредном периоду (аутопут Бања Лука - Приједор²¹, Брчко - Бијељина²², Рача - Бијељина²³ и аеродром Требиње).

Графикон 2: Укупно СДУ у свијету у милијардама УСД

Извор: ОЕЦД, investment database

¹⁹ <https://www.ecb.europa.eu/press/pr/date/2023/html/ecb.mp230316~aad5249f30.en.htm>

²⁰ <https://www.adriaticmetals.com/our-projects/the-vares-project-bosnia/>

²¹ <http://www.autoputevirs.com/aprs/Doc.aspx?cat=5&subcat=24&id=24&lang=cir&txt=295>, потписан уговор о концесији са кинеском компанијом „China Shadong Int. Economic & technical cooperation Group Ltd.

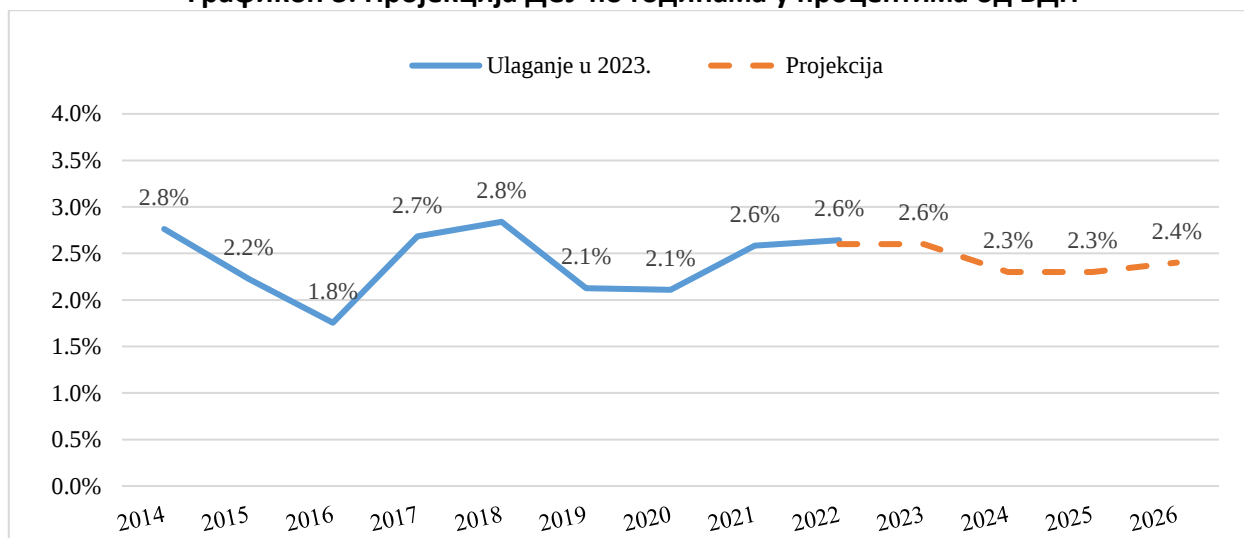
²² <https://autoputevirs.com/2023/02/23>

²³ <https://integral.ba/svecani-pocetak-radova-autoput-raca-bijeljina/>

Тренутни свјетски еколошки тренд преласка на обновљиве изворе енергије чине ову област улагања интересантном и у нашој земљи. Изгледно је улагање Републике Србије у хидроенергетски пројекат ХЕС Горња Дрина²⁴ у оквиру којег би се од предвиђене три хидроелектране прво градила ХЕ Бук Бијела²⁵ (вриједност 200 мил. евра), као и хидроелектране Бистрица²⁶. У току је изградња вјетроелектране Ивовик²⁷ чији је већински власник фирма из Луксембурга, Ivovik Wind Power²⁸, укупне вриједности од око 130 мил. евра.

Очекује се завршетак радова на соларној електрани СЕ Билећа²⁹ од стране приватне фирме ЕТФ у вриједности од око 45 мил. евра. Поред ове, очекује се изградња седам соларних електрана Невесиње³⁰ (440 мил. евра³¹) за које је већ потписана концесија те соларне електране у Требињу³². Потписан је и уговор између Рудника и термоелектране (РТЕ) "Угљевик" и кинеске државне компаније "Beijing New Building Materials" о изградњи фабрике гипсаних плоча у вриједности од око 50 мил. КМ³³.

Графикон 3: Пројекција ДСУ по годинама у процентима од БДП

Извор: БХАС, ЦББиХ и ДЕП процјена

Позитивно ће се манифестовати и чињеница да је почетком аугуста 2023. године агенција за оцјену кредитног рејтинга Standard & Poor's повећала је Босни и Херцеговини суверени кредитни рејтинг са „Б са позитивним изгледима“ на „Б+ са стабилним изгледима“. У наредним годинама СДУ би у просјеку достизала око 2,3% БДП-а (у 2024. години и 2025. години би се кретала око 2,3% те у 2026. години око 2,4% БДП-а).

²⁴ <https://www.srbija.gov.rs/vest/497512/srbija-od-2014-godine-ulozila-u-rs-59-miliona-evra.php>

²⁵ <https://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/media/aktuelnosti/Pages/11.zajednickasjednica.aspx>

²⁶ <https://www.hebistrice.com/en/contact/>

²⁷ <http://www.fipa.gov.ba/novosti/aktivnosti/default.aspx?id=15383&langTag=en-US>

²⁸ <https://www.energetika-net.com/obnovljivi-izvori/novi-vecinski-vlasnik-ve-ivovik-3557>

²⁹ <http://www.eft-sebileca.net/index.php/se-bileca>

³⁰ <https://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/Ministarstva/mper/media/vijesti/Pages/SENevesinje.aspx>

³¹ <https://balkangreenenergynews.com/rs/etmax-dobio-koncesiju-za-gradnju-solarne-elektrane-snage-500-mw/>

³² <https://energetika.ba/u-trebinju-planirana-gradnja-najvece-solarne-elektrane-na-balkanu/>

³³ <https://balkangreenenergynews.com/rs/termoelektrana-ugljevnik-planira-proizvodnju-gipsanih-ploca/>

Ризици

Даљња ескалација сукоба у Украјини те посљедично заоштравање санкција сигурно би узроковали нове цјеновне и инфлаторне шокове. То би се негативно одразило на нова улагања, али довело и до прекида у већ постојећим пројектима у Босни и Херцеговини. Посебно би била погођена нафтна и гасна индустрија која је у власништву руских компанија у земљи. Потребно је истаћи да је Босна и Херцеговина потписница Зелене агенде³⁴ за Западни Балкан, што отвара могућност повлачења средстава из европских претприступних фондова, али и могуће санкције од стране Енергетске заједнице. Могуће увођење додатних такси на извоз струје из такозваних „прљавих извора енергије“³⁵ од стране ЕУ (које би се увеле од 2026. год.) би додатно учиниле Босну и Херцеговину мање атрактивном дестинацијом за улагање у такву врсту пројеката. Усложњавање политичких прилика у наредном периоду такође би додатно негативно утицало на мања СДУ у земљи.

Пројекције прихода од индиректних пореза за период 2023 - 2026. године

Основе и претпоставке ревидираних пројекција прихода од индиректних пореза из основног сценарија

Ревидиране пројекције прихода од индиректних пореза темеље се на пројекцијама макроекономских показатеља ДЕП-а из септембра 2023. године, а узимају у обзир трендове наплате индиректних пореза, те текуће владине политике у области индиректног опорезивања (основни или baseline сценарио).

Текуће политике у области индиректног опорезивања

Обавезе и систем плаћања ПДВ-а регулишу се Законом о порезу на додату вриједност ("Службени гласник БиХ", бр. 9/05, 35/05, 100/08 и 33/17). Политика акциза регулисана је Законом о акцизама у Босни и Херцеговини ("Службени гласник БиХ", бр. 49/09, 49/14, 60/14, 91/17 и 50/22)³⁶. Политика акциза на дуван у 2023. години утврђена је Законом о акцизама и Одлуком³⁷ Управног одбора УИО. Будући да је законски плафон укупне акцизе на цигарете од 176 КМ/1000 цигарета достигнут за све цјеновне категорије цигарета, у 2019. години окончана је хармонизација са стандардима ЕУ у сфери опорезивања цигарета, док се на опорезивање резаног дувана примјењује политика према измјенама Закона из 2014. године.³⁸ Законом³⁹ о царинској политици у Босни и Херцеговини уређују се основни елементи царинске политике, те општа

³⁴ <https://europa.ba/wp-content/uploads/2020/11/Green-Agenda-Factsheet-2020.pdf>

³⁵ <https://balkangreenenergynews.com/eu-announces-carbon-border-tax-from-2026-what-lies-ahead-for-exporters-from-western-balkans-turkey/>

³⁶ Напомињемо да се измјене Закона о акцизама („Службени гласник БиХ“ бр. 50/22) примјењују од момента ступања на снагу подзаконских аката које је усвојио Управни одбор УИО.

³⁷ Одлука о утврђивању специфичне и минималне акцизе на цигарете и износ акцизе на дуван за пушење за 2023. годину (Службени гласник БиХ бр. 74/22). Одлука за 2024. треба бити донесена од стране УО УИО до краја октобра 2023.

³⁸ Нова политика је у примјени од 1.8.2014. (Измјене Закона о акцизама у БиХ „Службени гласник БиХ“ бр. 49/14)

³⁹ Нови Закон о царинској политици ("Службени гласник БиХ" бр. 58/15) примјењује се од 1.8.2022. године ("Службени гласник БиХ" бр. 23/22), а до тог датума се примјењивао стари Закон о царинској политици, са изузетком члана 207 новог закона, који се примјењује од 25.4.2018. г.

правила и поступци који се примјењују на робу која се уноси и износи из царинског подручја Босне и Херцеговине.

Трендови наплате индиректних пореза

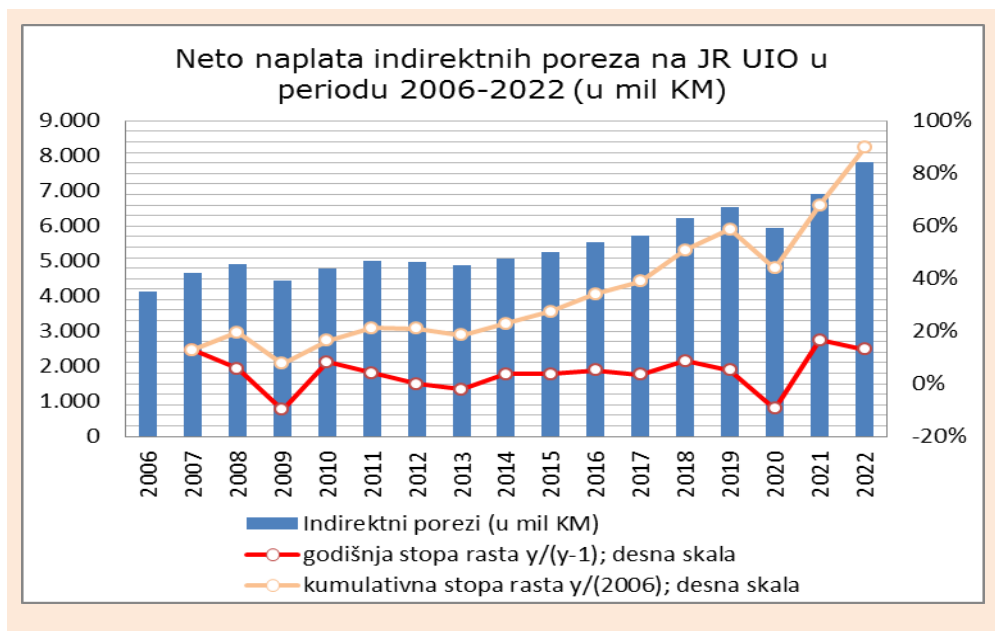
Наплата у периоду 2006 - 2022

У 2006. години је прикупљено 4,12 млрд. КМ нето прихода од индиректних пореза на ЈР УИО. У скоро свим годинама од увођења ПДВ-а забиљежен је раст прикупљених прихода на ЈР УИО. Изузеци су биле: „кризна“ 2009. година, када је остварен пад прихода од 9,9%; стагнација и блажи пад прихода у 2012. и 2013. години, те пад у 2020. години од 9,3% као посљедица ефеката вируса корона. У свим осталим годинама забиљежен је раст ових прихода, а највећи је остварен у 2021. години, и то по стопи од 16,7%. У 2022. години је остварен годишњи раст прихода од индиректних пореза од 13,1% и рекордна номинална наплата од увођења ПДВ-а у износу од 7,83 млрд. КМ. Коначно, раст наплате у 2022. години у односу на 2006. годину износио је високих 89,8%.

Удио индиректних пореза са ЈР УИО у БДП-у је значајно варирао протеклих година (табела 2). Од оснивања УИО (2006) се распон овог показатеља кретао од 16,6% (минимална вриједност, 2009. година) до 19,2% (максимална вриједност, 2007. година). У 2022. години је износио 17,2%. Динамика индиректних пореза у БДП-у зависила је од бројних фактора: кретања пореских стопа и пореске основице, ефикасности наплате пореза, кретања потрошње, али и других категорија бруто друштвеног производа (инвестиције, увоз и извоз), које осим потрошње утичу на висину називника овог показатеља.

Удио индиректних пореза са ЈР УИО у укупној потрошњи је такође варирао, а од 2014. до 2019. године имао је непрекидни тренд раста. У 2019. години је износио 19,9%, док је у 2020. години опао на 18,4%. У 2021. години је поново нарастао на 20,2 %, што је максимум од оснивања УИО. У 2022. години износио је 19,9%, што одговара нивоу из 2019. године.

Графикон 4: Нето приходи од индиректних пореза на ЈР УИО, 2006-2022

Извор: Управа за индиректно опрезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

Табела 1. Удио прихода од индиректних пореза са ЈР УИО у БДП-у и укупној потрошњи (Ц)

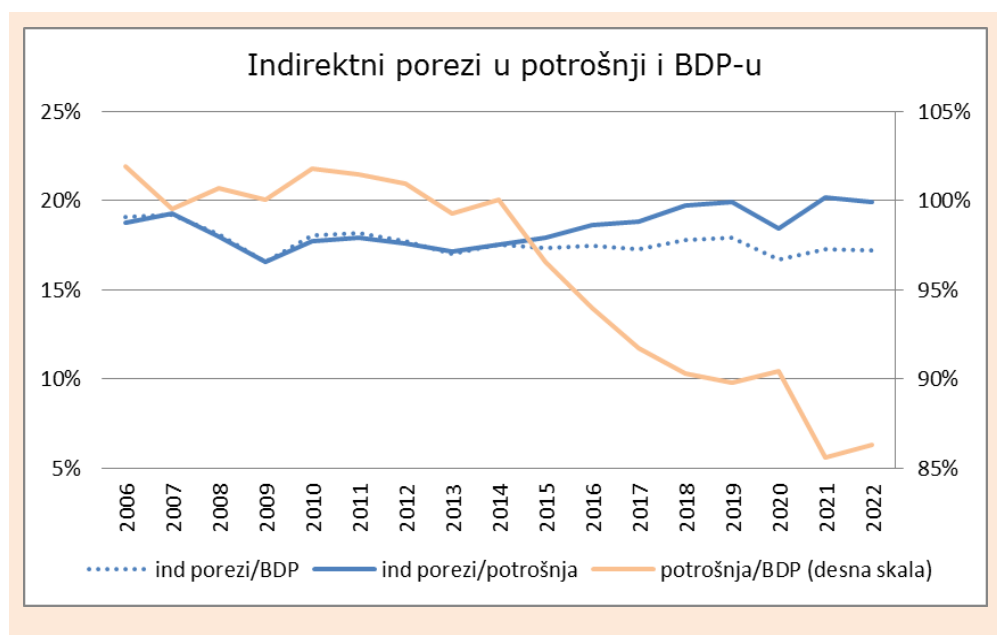
(u %)	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
indirektni porezi / BDP	19,1	19,2	18,1	16,6	18,0	18,2	17,8	17,0	17,5	17,3	17,5	17,3	17,8	17,9	16,7	17,3	17,2
indirektni porezi / C	18,8	19,3	18,0	16,6	17,7	17,9	17,6	17,1	17,5	17,9	18,6	18,8	19,7	19,9	18,4	20,2	19,9

Извор: Калкулација на основу података УИО и БХАС⁴⁰

У графикону 4 је удио индиректних пореза у БДП-у БиХ у периоду 2008 - 2022 разложен на компоненте, у складу са методологијом из ОЕЦД анализе⁴¹ на производ: (1) удјела прихода од индиректних пореза у укупној потрошњи и (2) удјела укупне потрошње у БДП-у. На основу графикана 2 се може закључити да је удио индиректних пореза у БДП-у и у потрошњи био на приближно једнаком нивоу све до 2015. године, до када се удио потрошње у БДП-у кретао на нивоу око високих 100%. Од 2015. године је наступио тренд пада удјела потрошње у БДП-у (са изузетком благог раста у 2020. и 2022. години), а у 2022. години он је износио 86,3%. Са падом удјела потрошње у БДП-у, од 2015. године је линија удјела индиректних пореза у потрошњи изнад линије њиховог удјела у БДП-у.

У 2022. години удио индиректних пореза у БДП-у је опао за 0,09 п.п., чиме он достиже ниво од 17,2%. Анализирано према компонентама из једначине ОЕЦД-а, пад удјела индиректних пореза у БДП у 2022. години кумулативни је резултат годишњег пада удјела индиректних пореза у потрошњи за 0,27 п.п., те раста удјела потрошње у БДП-у за 0,72 п.п.

Графикон 5. Индиректни порези у потрошњи и БДП-у, 2006-2022

Извор: Управа за индиректно опрезивање БиХ и БХАС (израчун и приказ ОМА)

Наплата у периоду јануар – септембар 2023.г.

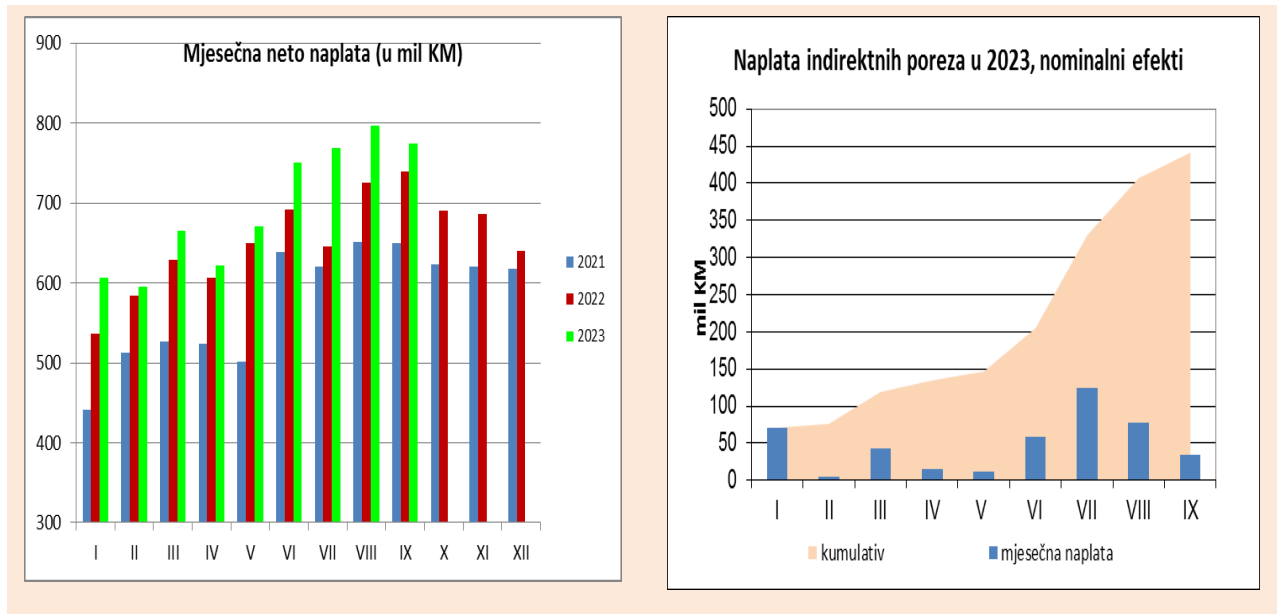
Према прелиминарном извјештају УИО је у септембру 2023. г. на ЈР наплатила 932,8 мил. КМ бруто прихода од индиректних пореза, 19,7 мил. КМ више него у истом мјесецу 2022. Исплате поврата су

⁴⁰ БДП за БиХ 2022, Расходни приступ, први резултати, Сарајево, 29.9.2023.

⁴¹ Simon, H. and M. Harding (2020), "What drives consumption tax revenues?: Disentangling policy and macroeconomic drivers", OECD Taxation Working Papers.

биле мање за 8,3%, тако да је нето наплата у коначници била већа за 34,1 КМ, односно за 4,6%. Раст наплате индиректних пореза у септембру позитивно се одразио на кумулативне ефекте на нивоу девет мјесеци 2023. године.

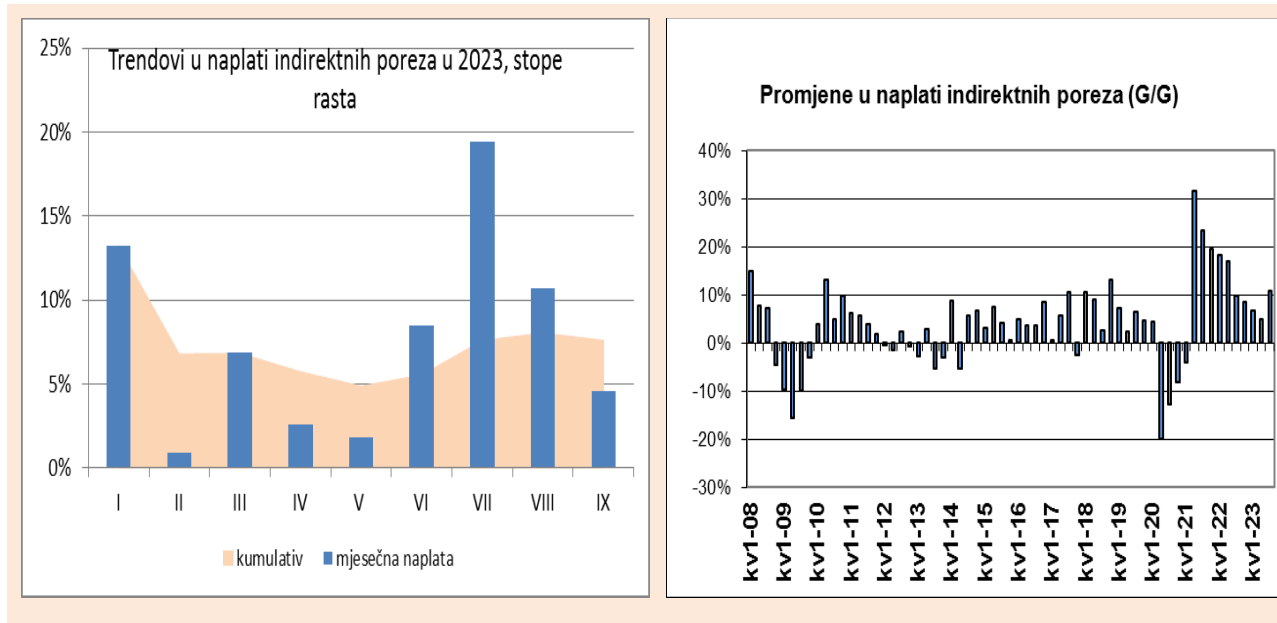
Графикон 6. Мјесечна нето наплата и номинални ефекти

Извор: Управа за индиректно опрезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

Тако је у периоду јануар – септембар 2023 остварен раст бруто наплате од 7%, док су исплате поврата биле веће за 73,6 мил. КМ. У коначници нето ефекат наплате индиректних пореза у периоду јануар - септембар 2023. износио је 441,2 мил. КМ, што представља раст од 7,6%. Позитивни ефекти наплате од јуна 2023. резултат су кумулативног ефекта два позитивна тренда – раста бруто наплате и стагнације, а потом и смањења исплата поврата ПДВ-а.

Графикон 7. Стопе раста наплате индиректних пореза

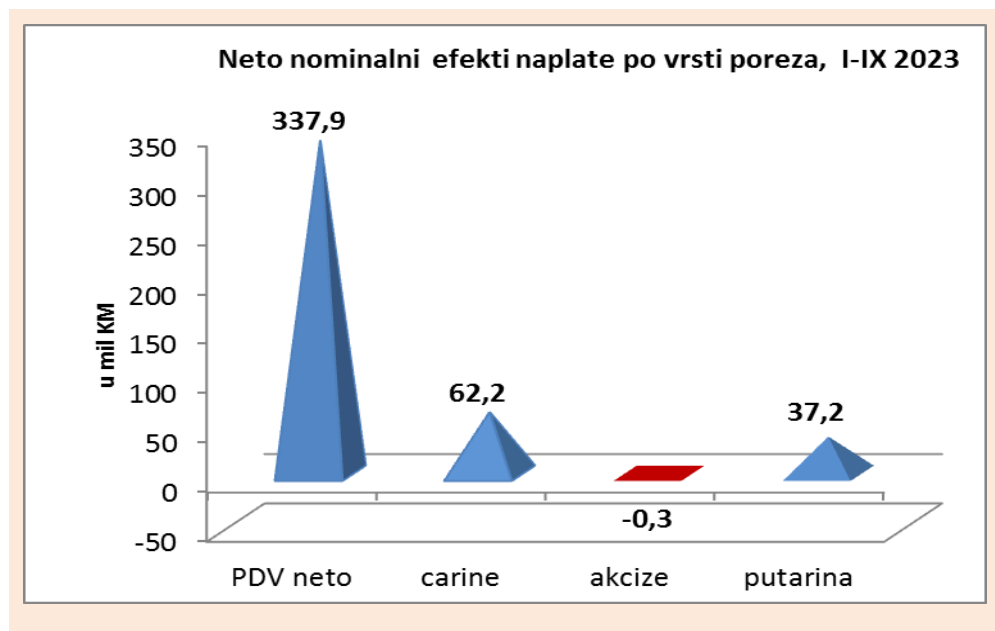
Извор: Управа за индиректно опрезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

Успоравање наплате индиректних пореза у првом полугодишту 2023. уочава се и у кварталним трендовима (графикон 7, десно). Након екстремно високих стопа раста у 2021. и 2022. години у првом кварталу 2023. стопа раста прихода од индиректних пореза износила је 6,7%, а у другом кварталу 4,9%. Ниже кварталне стопе раста у првом полугодишту 2023. посљедица су пада увоза у 2023. и негативних ефеката измјене режима плаћања акциза на дуванске прерађевине, који се примјењује од прољећа 2023. Значајан је и утицај ефекта базе из 2022. за поређење наплате. Појава сукоба у Украјини је на различите начине дјеловала на приходе од индиректних пореза у 2022., а тиме и на основицу која се користи за поређење наплате индиректних пореза у 2023. Нагли раст цијена добара и услуга у земљи, као посљедица енергетске кризе и поремећаја у снабдијевању на свјетском тржишту, донио је раст наплате *ad valorem* пореза (ПДВ, царине) у 2022. и вишу основицу за поређења наплате тих прихода у 2023. С друге стране, огроман раст цијена деривата нафте донио је пад потрошње и, посљедично, пад прихода од акциза и путарине у 2022. и нижу основицу за поређење наплате тих прихода у 2023. Негативни ефекти више основице у другом кварталу 2023. и дубиозе у наплати акциза на дуванске прерађевине су дијелом ублажени растом домаћег ПДВ-а, смањеним исплатама поврата и растом прихода од царина. Наставак раста наплате домаћег ПДВ-а, царина као и акциза/путарина на деривате нафте, те значајно успоравање исплата поврата, резултирали су високом стопом раста нето наплате индиректних пореза у трећем кварталу од чак 10,8%.

Наплата прихода по врстама

Посматрано по врстама прихода највећи суфицит за девет мјесеци 2023. у односу на исти период 2022. остварен је у наплати ПДВ-а (+337,9 мил. КМ), те царина (+62,2 мил. КМ). Суфицит прихода од путарине је порастао на 37,2 мил. КМ, док је наплата акциза на нивоу наплате у истом периоду 2022. (Графикон 8). Будући да је приликом израде прелиминарног извјештаја остало неусклађено цца 45,4 мил. КМ прихода, након коначног усклађивања наплате прихода са пријавама и декларацијама у ИТ систему УИО може се очекивати још већи раст, на првом мјесту, прихода од ПДВ-а.

Графикон 8. Нето номинални ефекти наплате по врсти пореза, I-IX 2023

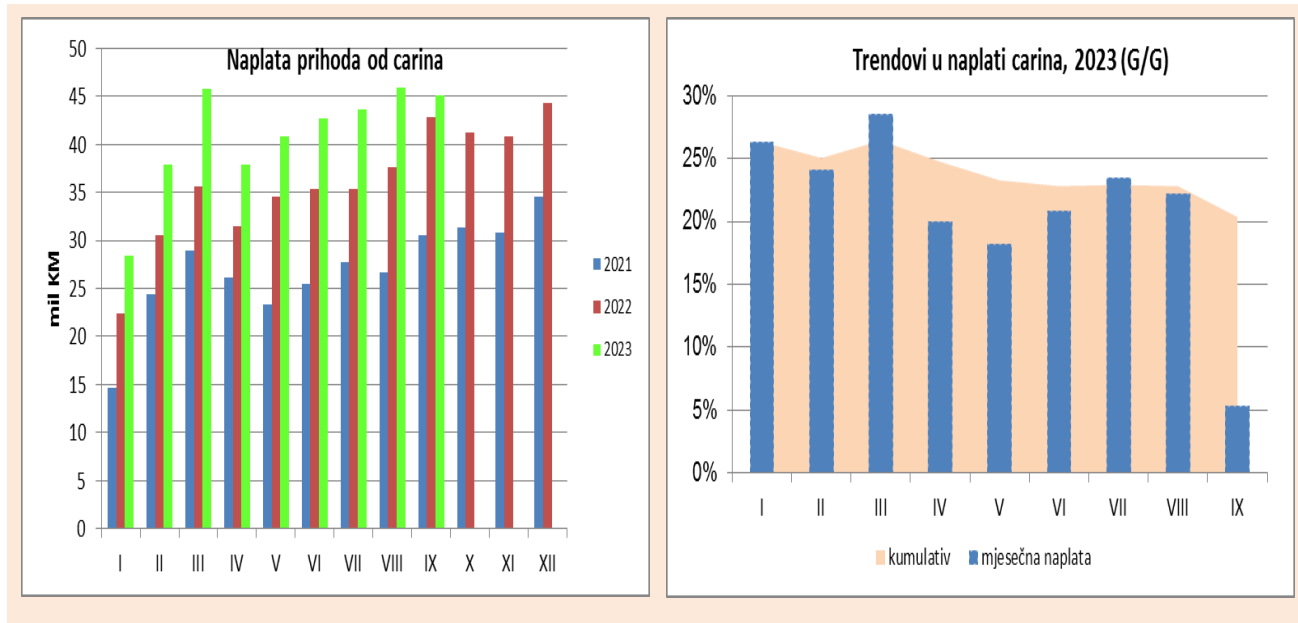

Извор: Управа за индиректно опрезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

Царине

У првим мјесецима 2023. године забиљежен је раст наплате прихода од царина. Због ниже основице у првом кварталу 2022. године, мјесечне стопе раста су биле више од 25% (графикон 9, лијево), захваљујући ефекту ниже основице прије избијања сукоба у Украјини. У наредним мјесецима наплата прихода од царина у апсолутном износу је расла, али су стопе раста биле ниже због ефекта више основице након почетка сукоба у Украјини. У септембру је остварена најнижа мјесечна стопа раста у 2023. години од 5,2%, што је кумулативни раст смањило на 20,4% (графикон 9, десно).

Графикон 9. Наплата прихода од царина

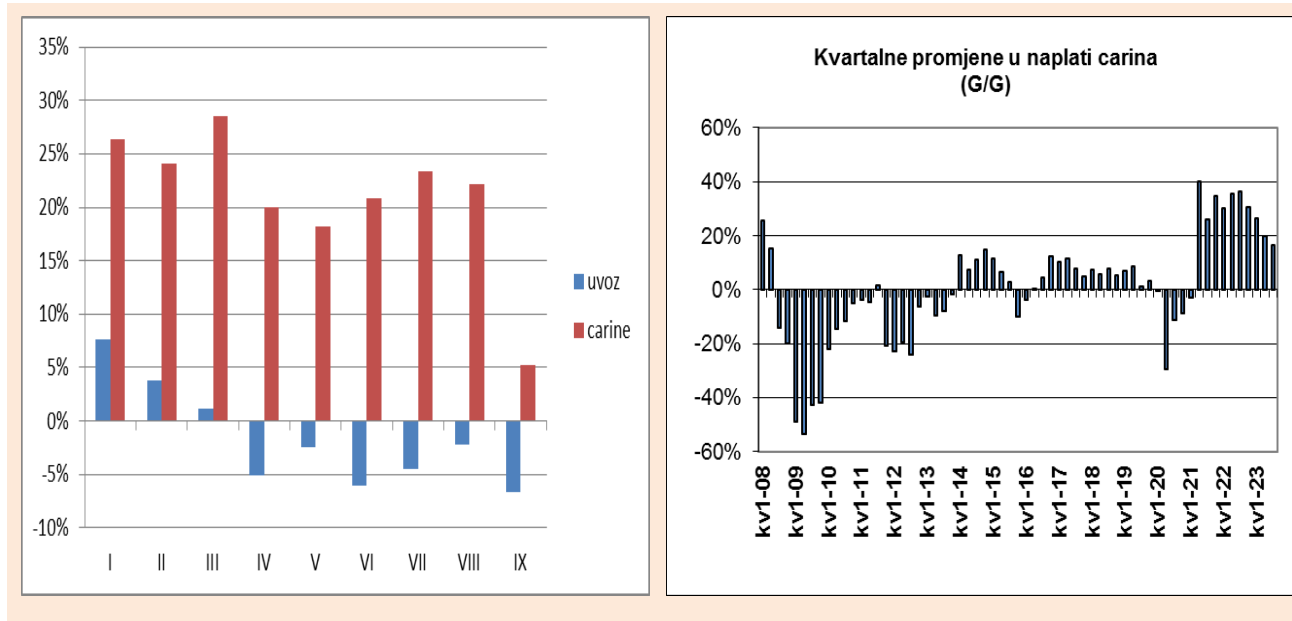

Извор: Управа за индиректно опрезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

Тренд високих стопа раста прихода од царина представља изненађење с обзиром на пад увоза у 2023. Поређење стопа раста прихода од царина и статистичких⁴² података о кретању увоза за девет мјесеци 2023. указују на неубичајено велику дискрепанцу у корист раста прихода од царина у прва три мјесеца, а потом и супротне трендове – пад увоза и раст прихода од царина од априла мјесеца (графикон 10, лијево).

⁴² Извор података о увозу за периоде јануар – август 2023. је Агенција за статистику БиХ, а за септембар 2023. Управа за индиректно опрезивање.

Графикон 10. Стопе раста прихода од царина и увоза

Извор: Управа за индиректно опрезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

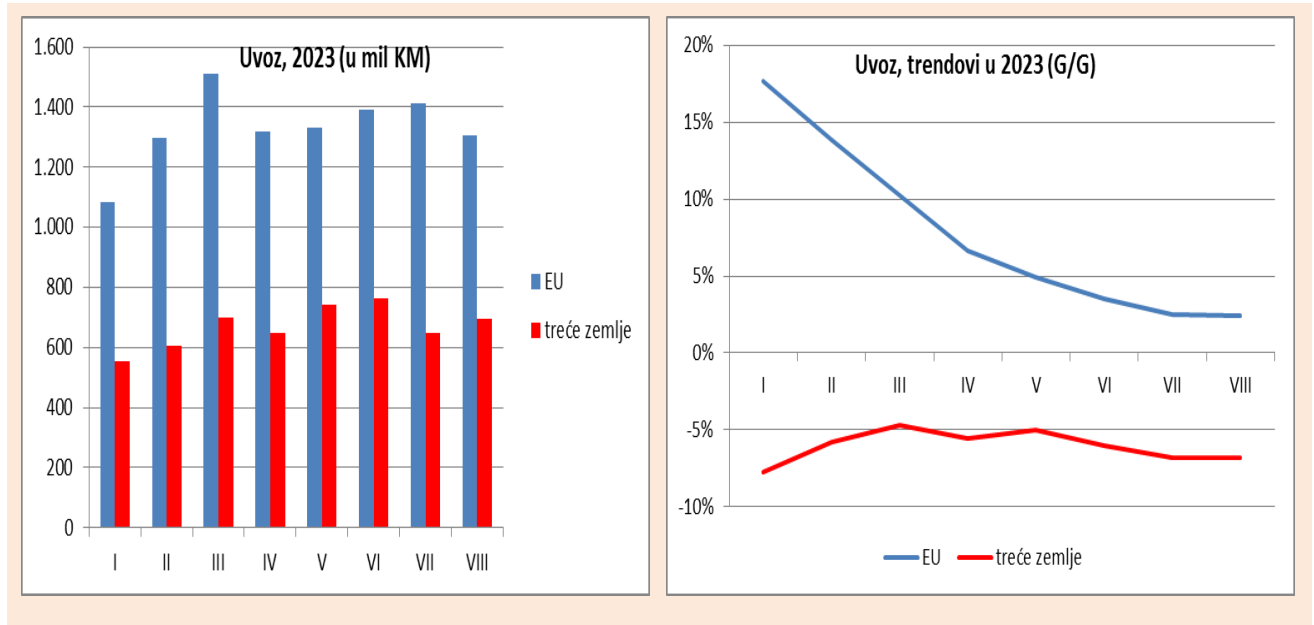
Успоравање раста прихода од царина примјећује се и на прегледу кварталних стопа раста (графикон 10, десно). Након врло високих стопа раста у 2022. које су се кретале од 30% до 40%, у првом кварталу 2023. забиљежен је раст прихода од царина од 26,4%, у другом 19,7%, а у трећем 16,3%.

Један од разлога за виши раст прихода од царина може бити наплата старих дугова по основу царина из претходне године⁴³, те промјене у царинским процедурама⁴⁴. Исто тако, разлог може бити и непропорционални раст царинске вриједности роба на које се обрачунавају царине у односу на раст увоза. С обзиром на ограничен опсег добара на који се примјењује режим царина приликом увоза, раст прихода од царина зависи од раста увоза из ЕУ и из трећих земаља. Приказ кретања увоза по главним групацијама земаља релевантних за наплату прихода од царина показује снажно успоравање увоза из ЕУ од априла 2023. С друге стране, увоз из трећих земаља показује тромјесечне циклусе који почињу нижим увозом који се повећава до краја тромјесечја, сваки пут на вишем нивоу увоза (графикон 11, лијево). Но, у цјелини, увоз добара из трећих земаља који је релевантан за наплату прихода од царина је за осам мјесеци 2023. у односу на исти период 2022. био мањи за 6,9%. С друге стране, увоз из ЕУ је порастао за 2,4%, али је примјетан силазни тренд одражавајући погоршање у економијама у ЕУ (графикон 11, десно).

⁴³ Стари дугови по основу царина износе 3,5% годишње наплате царина у 2022. Извор: Извјештај о раду УИО за 2022.

⁴⁴ Нпр. обустављање потврђивања поријекла из ЕУ за велики број увезених аутомобила од 1.4.2023.

Графикон 11. Увоз, трендови у 2023. години

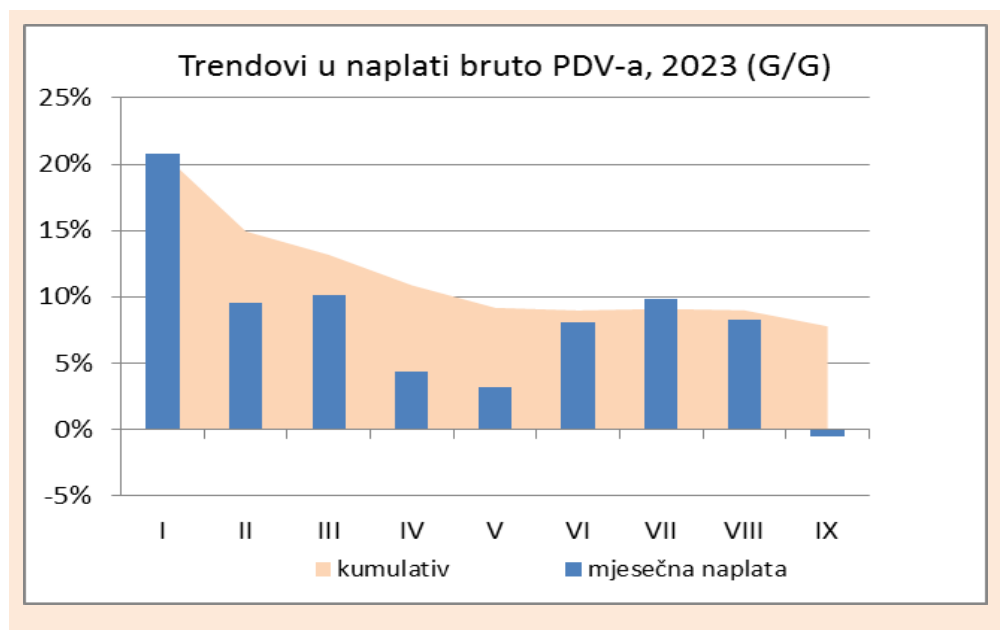

Извор: Управа за индиректно опрезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

ПДВ

Тренд снажног успоравања наплате бруто ПДВ-а у првих пет мјесеци 2023. заустављен је у јуну, а од тада мјесечне стопе раста су знатно више. Међутим, у септембру је први пут у овој години остварен пад бруто наплате ПДВ-а од 0,5%, што је кумулативну стопу раста смањило на 7,8% (графикон 12). С обзиром да је у јулу евидентирано цца 45,4 мил. КМ неусклађених прихода, може се очекивати анулирање негативног раста бруто ПДВ-а, имајући у виду да се значајан дио неусклађених прихода односи на домаћи ПДВ, као компоненту бруто ПДВ-а.

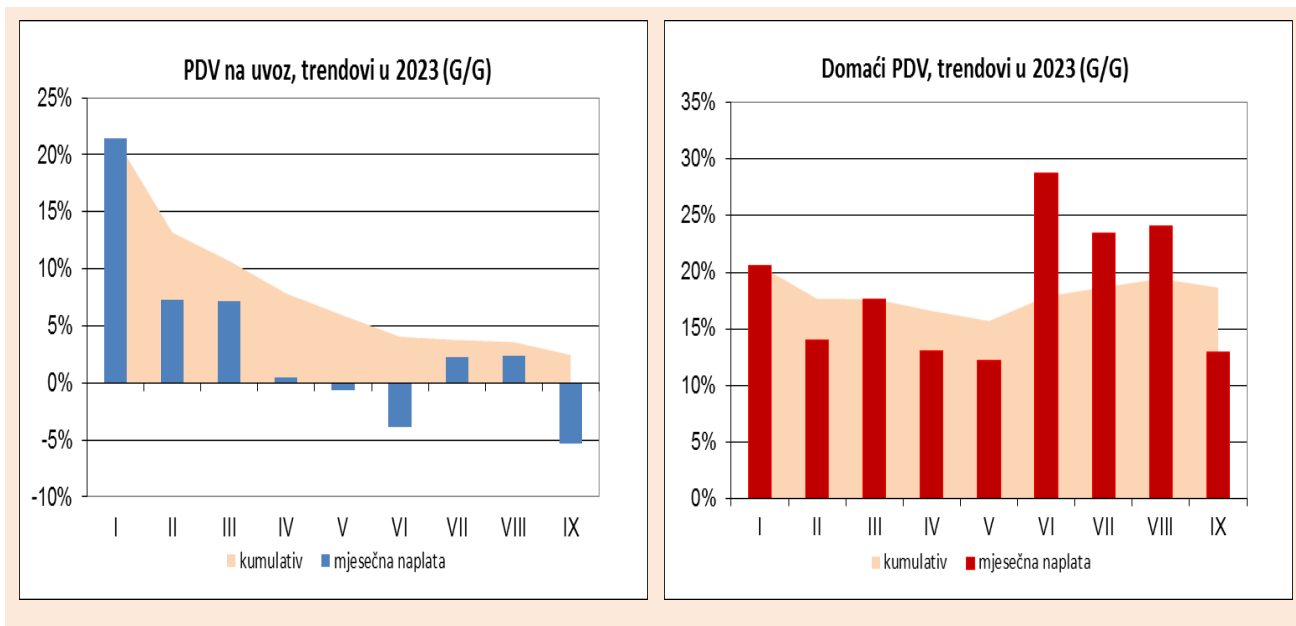
Графикон 12. Трендови у наплати бруто ПДВ-а

Извор: Управа за индиректно опрезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

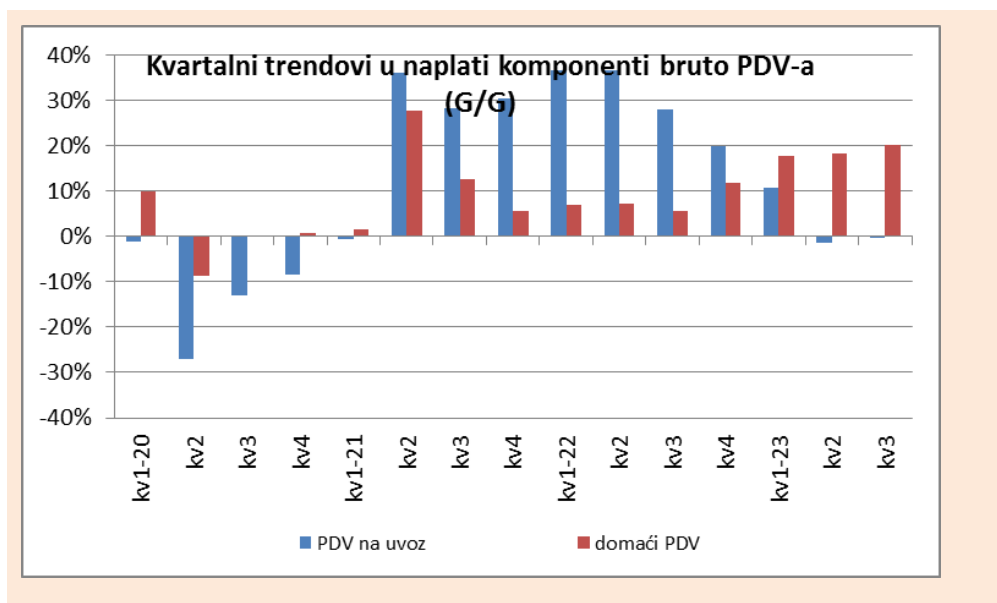
Анализа структуре бруто ПДВ-а указује на закључак да је пад бруто наплате у септембру посљедица пада наплате ПДВ-а на увоз од 5,3% (графикон 13, лијево), што се није могло компензовати ни високом стопом раста домаћег ПДВ-а од 13% (графикон 13, десно) због високог пондера ПДВ-а на увоз у структури бруто ПДВ-а. Примјетан је опадајући тренд раста код ПДВ-а на увоз, тако да је на нивоу девет мјесеци наплата ПДВ-а на увоз расла по стопи од скромних 2,5%, док је раст домаћег ПДВ-а износио чак 18,6%. Раст домаћег ПДВ-а је дијелом посљедица задржавања високих цијена у земљи и након пада увозних цијена, поготово цијена енергената. Један од фактора раста је било и проширење опсега опорезивања пакета услуга банака, што је донијело 1,7 п.п. раста домаћег ПДВ-а. У сваком случају, ради се о врло високој стопи раста домаћег ПДВ-а, далеко изнад пројекција потрошње.

Графикон 13. ПДВ на увоз и домаћи ПДВ

Извор: Управа за индиректно опорезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

Графикон 14. Квартални трендови у наплати компоненти бруто ПДВ-а

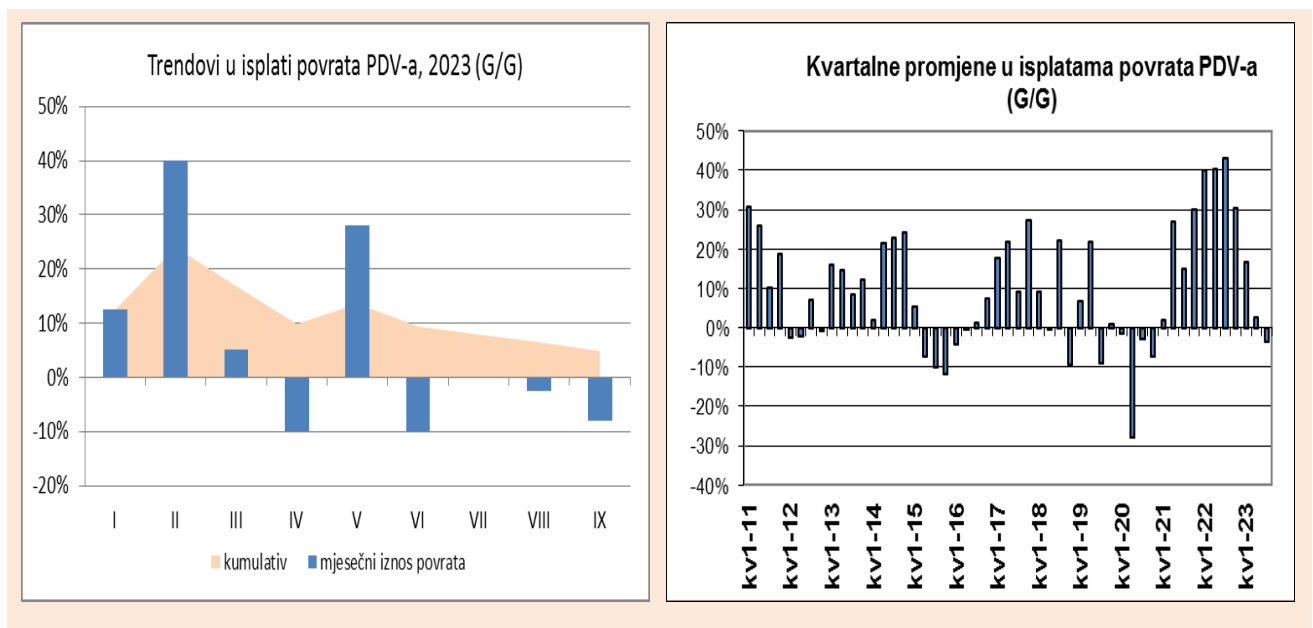

Извор: Управа за индиректно опорезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

Квартални трендови у наплати компоненти бруто ПДВ-а потврђују горе изнесене закључке (графикон 14). Примјетан је нагли пад кварталних стопа раста ПДВ-а на увоз. У првом кварталу 2023. стопа раста је била позитивна 10,7%, али у другом је негативна -1,4%, први пут након 9 квартала позитивног раста у континуитету. Стање се благо поправило у трећем кварталу, када је забиљежен пад ПДВ-а на увоз од 0,4%. С друге стране, примјећује се континуиран растући тренд домаћег ПДВ-а. У првом кварталу 2023. стопа раста је износила 17,6%, а у другом 18,1%, а у трећем чак 20,2% (графикон 14).

Исплате поврата ПДВ-а су снажно осцилирале у првих пет мјесеци 2023., са распоном мјесечних стопа раста између -10% и +40% (графикон 15, лијево). Од јуна мјесечне стопе раста су негативне у континуитету. У септембру су исплате поврата биле мање за 8% у односу на исти мјесец 2022., што је кумулативну стопу раста смањило на свега 4,9%.

Графикон 15. Трендови у исплати поврата ПДВ-а

Извор: Управа за индиректно опрезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

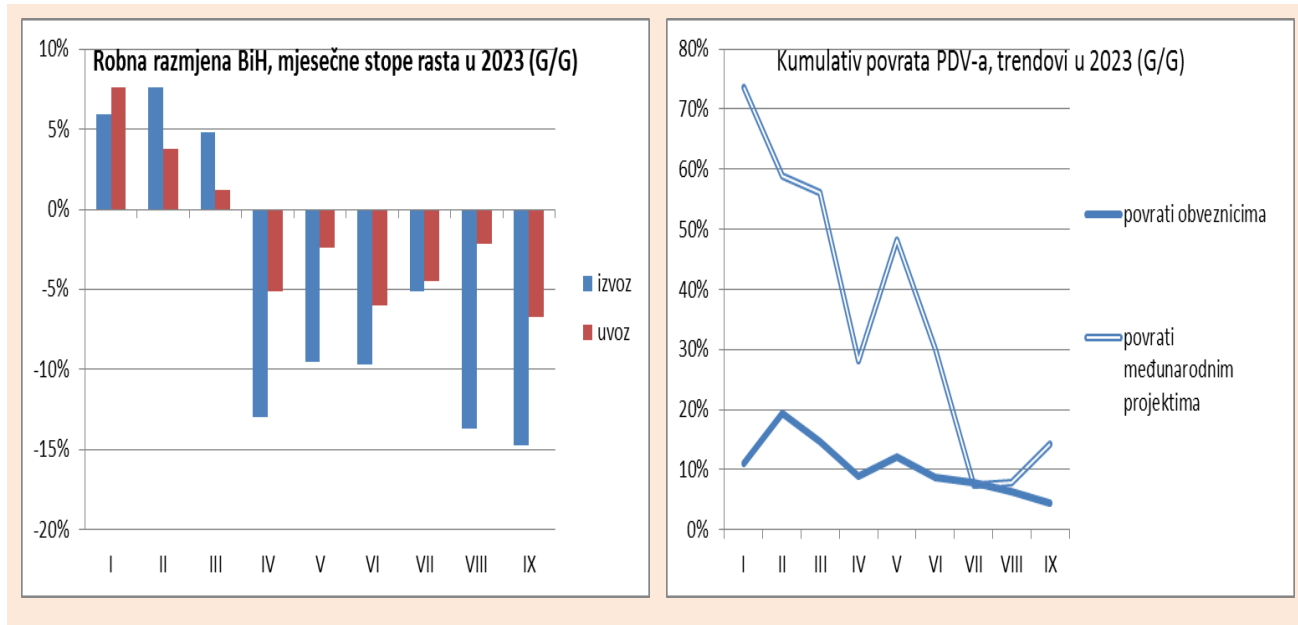
Након екстремно високих кварталних стопа раста поврата у 2022. квартална поређења указују на снажно успоравање у 2023. Тако је у првом кварталу 2023. стопа раста поврата ПДВ-а износила 16,8%, а у другом свега 2,5%, док је у трећем кварталу пад поврата износио 3,4% (графикон 15, десно). Показатељ опадајућег тренда поврата у 2023. јесте и пад удјела кумулатива поврата у кумулативу бруто ПДВ-а, који је са почетних 33,2% у јануару пао на 28% у септембру. Исто тако, удео кумулатива поврата ПДВ-а у кумулативу бруто ПДВ за девет мјесеци 2023. је мањи за 0,8 п.п. у односу на удео у истом периоду 2022.

Трендови у исплатама поврата не представљају изненађење с обзиром на пад увоза и извоза од априла 2023. (графикон 16, лијево). С обзиром на прописане рокове⁴⁵ из Закона о ПДВ-у за исплате поврата обвезницима у септембру 2023. референтне су пријаве ПДВ-а из јула и августа. Треба имати у виду и то да су исплате по основу међународних пројеката значајан фактор који је ублажио ефекте пада увоза и извоза на исплате поврата. Ови поврати нису директно повезани са извозом и увозом

⁴⁵ Према Закону о ПДВ-у поврати претежитим извозницима се исплаћују у року од 30 дана од подношења ПДВ пријаве, а поврати осталим обвезницима (остали извозници и увозници) у року од 60 дана од подношења ПДВ пријаве.

него са динамиком завршавања појединих фаза пројекта (нпр. изградње дионица аутопутева или по грађевинским ситуацијама за остале инфраструктурне пројекте). Протеком године утицај исплата поврата међународним пројектима на кумулативне трендове је све више слабио, да би кумулативна стопа раста порасла у септембру. С друге стране, исплате поврата обвезницима имају тренд успоравања (графикону 16, десно).

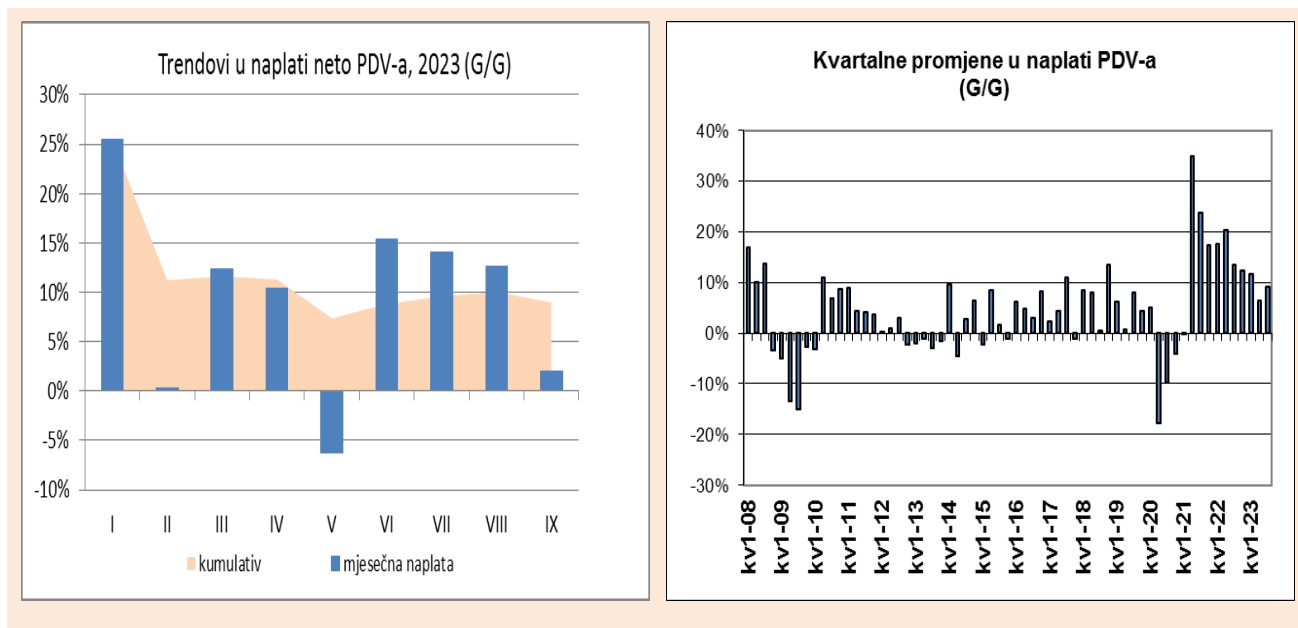
Графикон 16. Робна размјена БиХ, мјесечне стопе раста и кумулатив поврата ПДВ-а

Извор: Управа за индиректно опрезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

Успоравање исплата поврата је имало позитиван учинак на нето наплату ПДВ-а. Ефекат је додатно појачан растом бруто наплате ПДВ-а посљедњих мјесеци. Међутим, лоша бруто наплата ПДВ-а у септембру је у одређеној мјери неутрализовала позитивне ефекте смањења поврата, тако да је раст нето ПДВ-а у септембру износио свега 2%. Лошија наплата у септембру се одразила и на раст кумулатива нето ПДВ-а, тако да је стопа раста пала на 9% (графикон 17, лијево).

Графикон 17. Трендови у наплати нето ПДВ-а

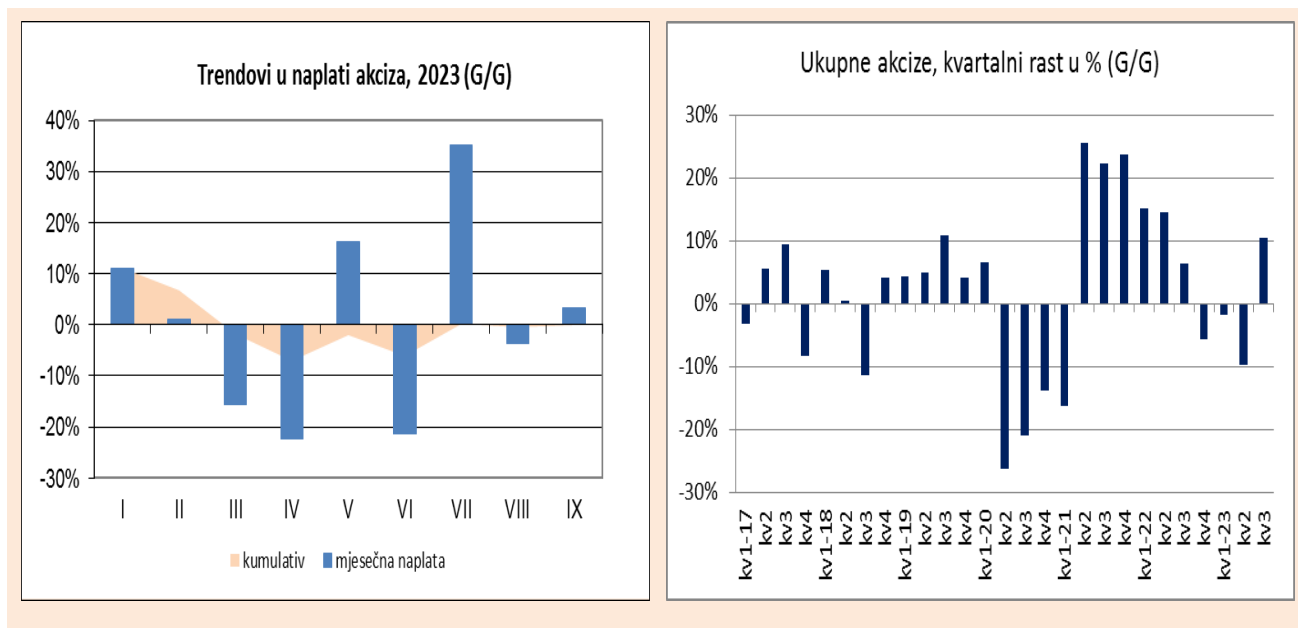
Извор: Управа за индиректно опрезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

Квартална поређења показују растући тренд нето ПДВ-а. У првом кварталу је остварена стопа раста од 11,6%, што је било на нивоу раста нето ПДВ-а из другог полугодишта 2022. Због погоршања наплате ПДВ-а на увоз, који доминира у структури бруто ПДВ-а, и поред вансеријског раста домаћег ПДВ-а и успоравања поврата, раст нето ПДВ-а у другом кварталу 2023. је износио 6,4%. (графикон 17, десно). Међутим, у трећем кварталу, захваљујући значајном смањењу исплата поврата и расту бруто ПДВ-а у јулу и августу забиљежена је стопа раста нето ПДВ-а од 9,3%. Већ споменуто проширење опсега опорезивања услуга банака је донијело 0,9 п.п. раста нето ПДВ-а.

Акцизе

Наплату акциза уобичајено обиљежавају снажне мјесечне осцилације, детерминисане наплатом акциза на дуванске прерађевине као најзначајније компоненте укупних прихода од акциза. Осцилације мјесечне стопе раста су се кретале од -22% у априлу до +35% у јулу (графикон 18, лијево, „мјесечна наплата“). Осцилирала је и кумулативна стопа раста, но, у већем дијелу године је била у негативној зони раста. У септембру је забиљежен благи раст прихода од акциза од 3%, а укупно наплаћени приходи од акциза тек су достигли наплату у истом периоду 2022. (графикон 18, лијево, „кумулатив“). Мјесечна колебања наплате акциза посљедица су неколико фактора. Од оних који су везани за кретања у 2023. најважнији су промјена схеме наплате акциза због примјене новог режима плаћања акциза на дуванске прерађевине, те колебања малопродајних цијена деривата нафте у земљи, а тиме и потрошње деривата узрокована кретањима на свјетском тржишту енергената. Исто тако, мјесечне стопе раста осцилирају и због утицаја базе за поређење, која је била под снажним утицајем почетка сукоба у Украјини од марта 2022. године, када се ради о акцизама на деривате нафте.

Графикон 18. Трендови у наплати акциза

Извор: Управа за индиректно опрезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

Преглед кварталних трендова показује негативан раст у првом и другом кварталу 2023. од 1,8% и 9,7%, респективно (графикон 18, десно). Међутим, екстремно висок раст наплате акциза у јулу и благи раст у септембру су донијели раст на нивоу трећег квартала од 10,5%. Осцилације у наплати акциза на дуванске прерађевине су уобичајене, с обзиром да наплата зависи од продајних политика двије мултинационалне дуванске корпорације, које држе 85% тржишта цигарета у БиХ. Међутим, у 2023. осцилације у наплати акцизе су додатно заоштрене због примјене новог режима плаћања од прољећа 2023.⁴⁶

Нови режим плаћања акциза подразумијева плаћање акциза приликом увоза дуванских прерађевина умјесто плаћања акциза приликом преузимања акцизних маркица. Преласком на нови режим плаћања акциза скраћен је временски размак између уплате акциза и пласмана цигарета на који се уплата односи⁴⁷. Посљедица преласка на нови режим плаћања је вакуум у наплати акциза, чија је дужина и, посљедично, утицај на наплату прихода од акциза, зависила од интервала између преузимања маркица и увоза цигарета⁴⁸. Ради се о једнократном ефекту, који је позитиван за готовински ток дуванских компанија, док за државу представља губитак прихода од акциза. Иако се очекивало да ће ступањем на снагу свих имплементационих прописа дуванске компаније током јануара 2023. прећи на нови режим плаћања, то се није десило због прилагођавања царинским процедурама у вези плаћања акциза код увоза (прибављање банковних гаранција и др.). Имајући то у виду, разумљиво је да се разликовао темпо преузимања нових процедура од стране дуванских компанија и преласка на нови режим плаћања. То је, у коначници, имало за посљедицу да се ефекат губитка прихода временски протеже календарски од средине фебруара до средине априла, односно у три мјесечна извјештаја у периоду фебруар – април (графикон 19, лијево). Окончањем прелазног

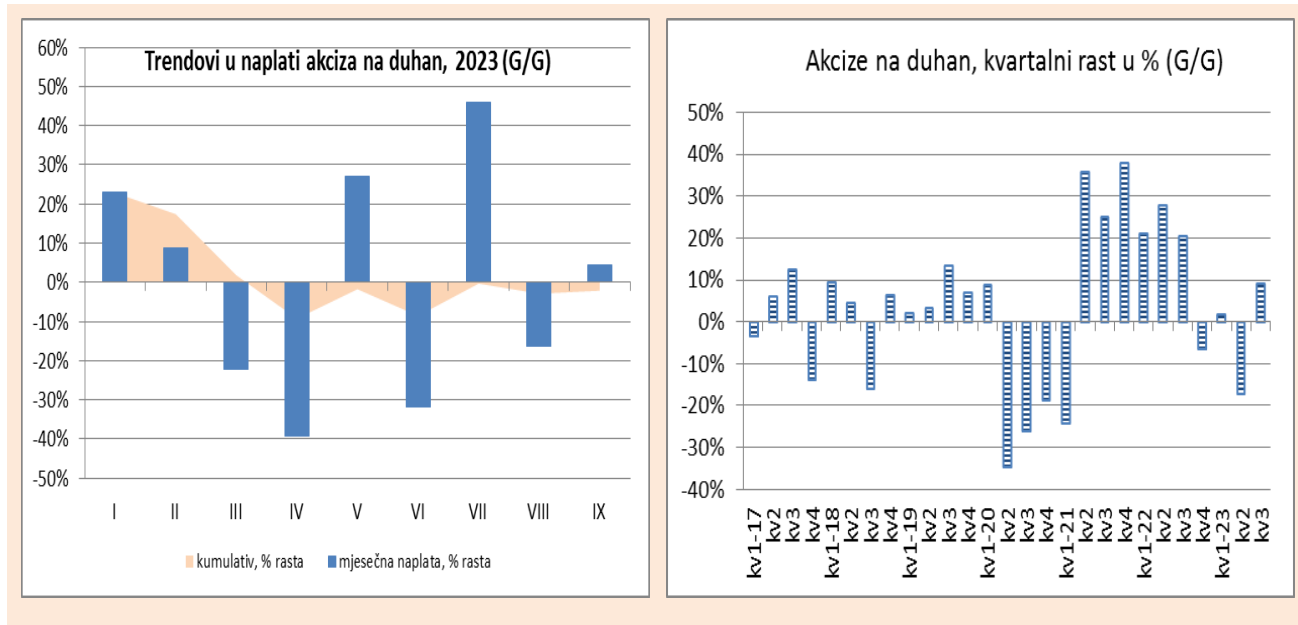
⁴⁶ Измјене Закона о акцизима

⁴⁷ До измјена Закона о акцизима акцизе су се плаћале у моменту преузимања маркица, што је производило негативне ефекте не готовински ток дуванских компанија будући да је било потребно уплатити значајна финансијска средства за акцизе много времена прије њихове продаје.

⁴⁸ Између те двије крајње активности потребно је извести акцизне маркице у земље гдје се дуванске прерађевине производе, произвести цигарете и превести их у БиХ. Зависно од произвођача до сада је било потребно најмање мјесец дана да се увезу цигарете са акцизним маркицама на које је плаћена акциза.

периода наплата прихода се стабилизовала. У мају је остварен раст прихода од чак 26,9%, но, већ у јуну је наплата била изразито лоша и забиљежен је пад чак 32%. Велики раст наплате акциза у јулу од 46% је скоро анулирао пад наплате акциза из првог полугодишта, међутим, пад наплате у августу од 16,9% и скромни раст од 4,3% у септембру су поново кумулативну наплату довели у негативну зону раста са стопом од -2,1% (графикон 19, лијево, „кумулятив“).

Графикон 19. Трендови у наплати акциза на дуhan

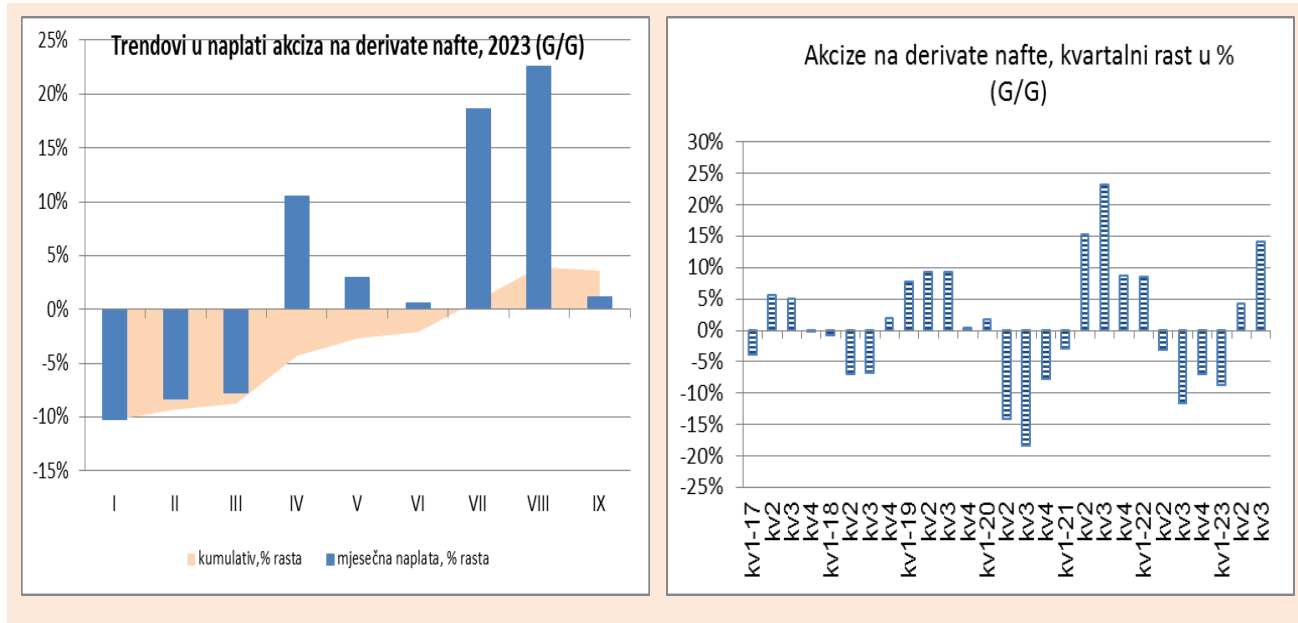

Извор: Управа за индиректно опорезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

Преглед кварталних стопа раста показује благо побољшање у првом кварталу 2023., када је остварена стопа раста од 1,8%, али у другом кварталу 2023, због примјене нове схеме плаћања акциза и лоше наплате у априлу и јуну остварен је пад од чак 17% (графикон 19, десно). У трећем кварталу, под утицајем раста потрошње нерезидената у љетној сезони наплата акциза се стабилизовала, те је остварен раст од 9,1% (графикон 19, десно).

У прва три мјесеца 2023. забиљежене су негативне стопе раста акциза на деривате нафте, а у наставку године остварен је снажан опоравак, тако да је нивоу девет мјесеци 2023. остварен раст кумулатива од 3,6% (графикон 20, лијево). Трендови у наплати акциза на деривате нафте снажно су детерминисани ефектом базе из 2022. године. У прва три мјесеца прошле године, у периоду прије почетка сукоба у Украјини, потрошња деривата нафте је била стабилна због стабилних цијена на свјетском тржишту, што је имало позитиван ефекат на наплату акциза у том периоду. Међутим, у истом периоду 2023. наплата акциза је била нижа због пада потрошње узроковане вишим цијенама енергената као посљедице турбуленција на свјетском тржишту енергената изазване сукобом у Украјини. У наредним мјесецима ефекат базе је обрнут. У периоду април - септембар 2022. године због раста цијена дошло је до пада потрошње деривата нафте и, посљедично, наплате акциза, док су се у истом периоду 2023. цијене деривата нафте стабилизовале, а потом и почеле падати, што је имало позитивне ефекте на потрошњу и наплату акциза. Као посљедица неведених трендова на тржишту деривата наплата акциза у периоду април - септембар 2023. је била већа за 3,6% у односу на исти период 2022.

Графикон 20. Трендови у наплати акциза на деривате нафте

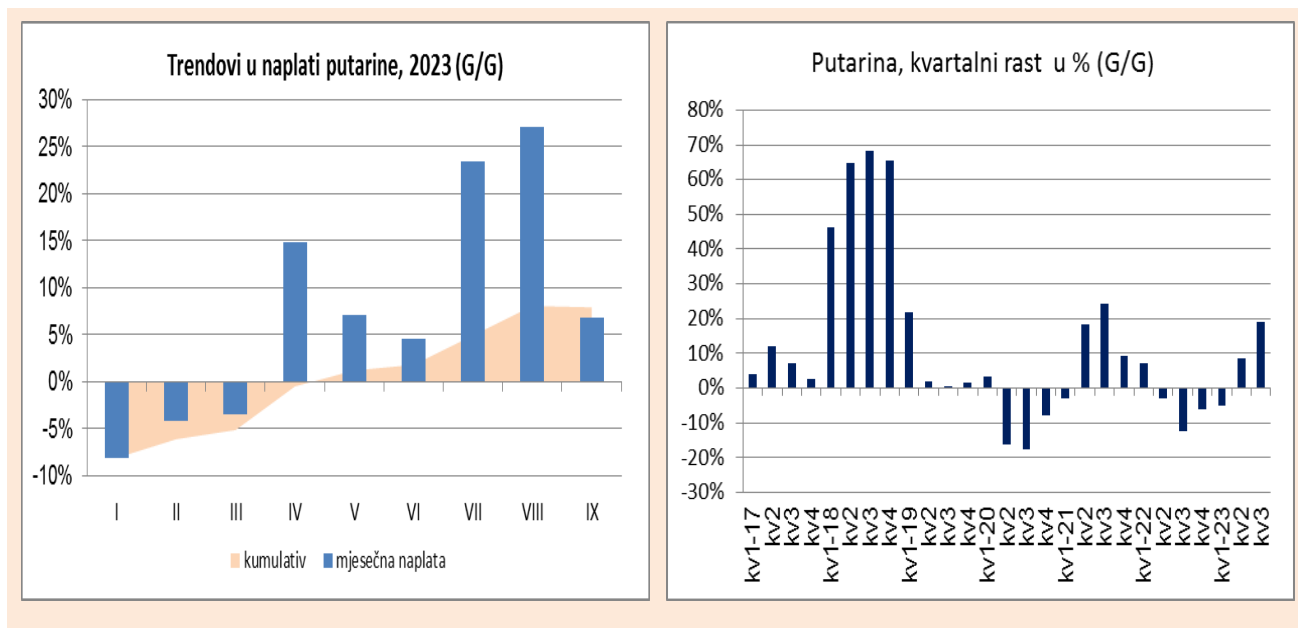
Извор: Управа за индиректно опрезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

Квартална поређења указују на снажан опоравак наплате акциза на деривате нафте у трећем кварталу 2023., када је остварен раст од чак 14,1%, за разлику од првог квартала, када је био забиљежен пад наплате од 8,7%, и скромног раста у другом кварталу од 4,3% (графикон 20, десно).

У основи, трендови у наплати путарине у 2023. су слични трендовима у наплати акциза на деривате нафте (графикон 21, лијево). У првом кварталу је био забиљежен пад прихода од путарине од 5,1%, док је у другом и трећем кварталу остварен позитиван раст од 8,4% и чак 19,1%, респективно (графикон 21, десно). На нивоу девет мјесеци остварен је раст од 6,8%, што је значајно више од раста наплате акциза на деривате нафте. Разлике у стопама раста/пада потичу од различитих основица на које се обрачунава и плаћа путарина, односно акцизе на деривате нафте, те олакшица, у виду ослобађања плаћања путарине, које је предвиђено за руднике, термоелектране и жељезнице. Међутим, због рјешења⁴⁹ Савјета за државну помоћ БиХ ослобађање плаћања путарине за наведене категорије обвезника је суспендовано у 2023. години, што је имало за посљедицу већу наплату путарине у 2023, више стопе раста путарине и већу дискрепанцу у односу на раст наплате акциза на деривате нафте. Ефекат суспензије ослобађања путарине рудника и термоелектрана у 2023. донио је 3,8 п.п. раста путарине за девет мјесеци 2023. године.

⁴⁹ „Службени гласник БиХ“ 49/23 и „Службени гласник БиХ“ 63/23

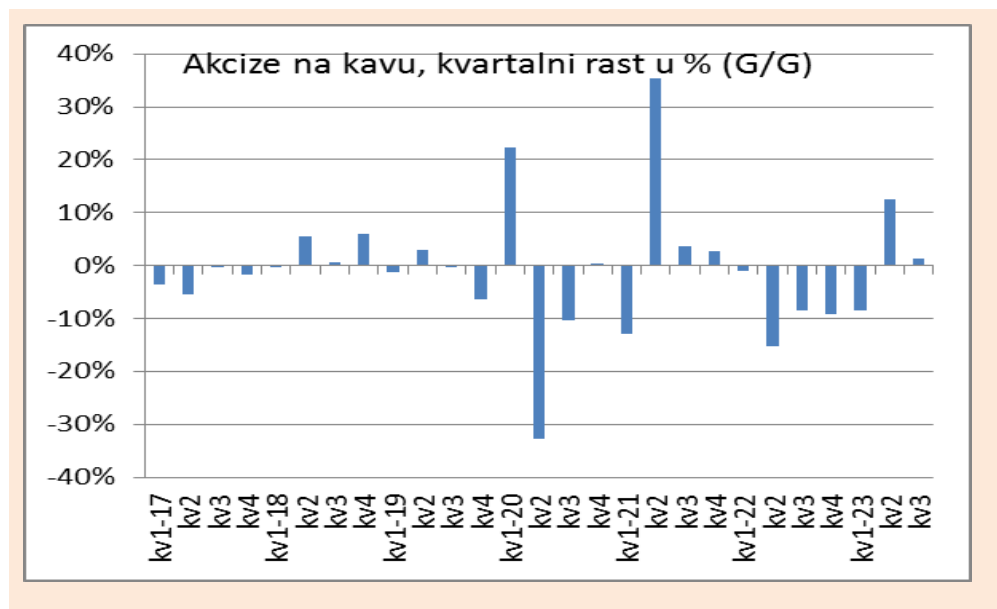
Графикон 21. Трендови у наплати путарине

Извор: Управа за индиректно опрезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

Након негативних трендова прихода од акциза на кафу у 2022. године и пада од 8,5%, који је забиљежен у првом кварталу 2023., у другом и трећем кварталу 2023. наплата се опоравила, те су забиљежене позитивне стопе раста од 12,5% и 1,4%, респективно (графикон 22). Позитивна кретања у посљедња два квартала су побољшала кумулативни раст, тако да је у периоду јануар – септембар 2023. остварен раст прихода од акциза на кафу од 7,9%.

Графикон 22. Акцизе на кафу

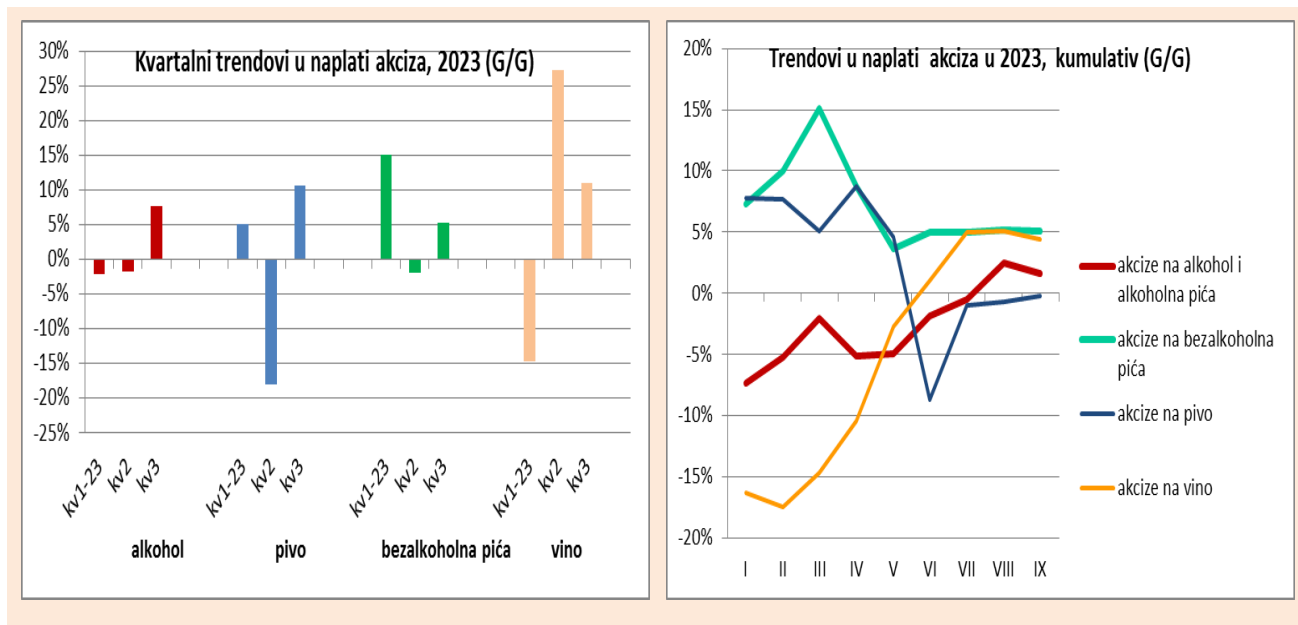

Извор: Управа за индиректно опрезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

Трендови у наплати акциза на групацију производа, коју чине пиво, вино, алкохол, алкохолна и безалкохолна пића, током прва два квартала 2023. године су били осцилаторни за све наведене производе (графикон 23, лијево), но раст у трећем кварталу је био одлучујући да се оствари позитивна

стопа раста акциза на вино, алкохол, алкохолна и безалкохолна пића у периоду јануар - септембар 2023 (графикон 23, лијево). Остварени приходи од акциза на пиво за девет мјесеци 2023. су били на нивоу наплате у истом периоду 2022. захваљујући расту акциза на увезена пива од 2,3%, чиме је у цијелости неутрализован пад наплате акциза на домаћа пива од 9,7% у истом периоду.

Графикон 23. Квартални трендови у наплати акциза и кумулатви

Извор: Управа за индиректно опрезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

Пројекције прихода од индиректних пореза 2023-2026 (основни сценарио)

Пројекције прихода за период 2023 - 2026 доступне су у табели 3. Како би се осигурала упоредивост пројектованих и наплаћених прихода од индиректних пореза, пројекције прихода од индиректних пореза приказане су на готовинској основи у складу са извјештајима УИО о наплати по врстама прихода.

У табели 4 су приказане пројекције прихода у % БДП-а.

Табела 2. Основни сценарио пројекција прихода од индиректних пореза (2023-2026), октобар 2023. г.

Врста прихода (нето)	у мил. КМ						Пројектована стопа раста			
	Извршење	Пројекција					2023	2024	2025	2026
	2022	2023	2024	2025	2026					
ПДВ	5.121,5	5.565,5	5.783,3	5.988,9	6.200,0		8,7%	3,9%	3,6%	3,5%
Акцизе	1.580,0	1.612,9	1.755,3	1.801,9	1.852,9		2,1%	8,8%	2,7%	2,8%
Царине	431,9	511,2	547,5	588,6	638,6		18,4%	7,1%	7,5%	8,5%
Путарина	627,2	683,4	703,2	724,3	748,9		9,0%	2,9%	3,0%	3,4%
Остало	66,1	54,5	43,6	43,6	43,6		-17,5%	-20,0%	0,0%	0,0%
УКУПНО	7.826,7	8.427,5	8.832,9	9.147,3	9.484,1		7,7%	4,8%	3,6%	3,7%
Намјенска путарина *)	-392,0	-427,1	-439,5	-452,7	-468,1		9,0%	2,9%	3,0%	3,4%
СРЕДСТВА ЗА РАСПОДЈЕЛУ	7.434,8	8.000,3	8.393,4	8.694,6	9.016,0		7,6%	4,9%	3,6%	3,7%

Напомена:

*) Намјенска путарина је до 1.2.2018. износила 0,10 КМ/литар деривата нафте, намијењена у цијелости за изградњу аутопутева, а од 1.2.2018. 0,25 КМ/литар деривата нафте, за изградњу аутопутева (0,20 КМ/литри) и изградњу и реконструкцију осталих путева (0,05 КМ/литри).

Категорија „Остало“ укључује остале приходе који се прикупљају на ЈР УИО (приходи од терминала, закупнина и сл.) те неусклађене приходе (приходи који остану неусклађени након коначног усклађивања наплате прихода са пријавама и декларацијама у ИТ систему УИО)

Табела 3. Основни сценарио пројекција прихода од индиректних пореза у % БДП-а, октобар 2023. г.

Врста прихода (нето)	у % БДП-а				
	Извршење	Пројекција			
	2022	2023	2024	2025	2026
ПДВ	11,3%	11,5%	11,3%	11,1%	10,9%
Акцизе	3,5%	3,3%	3,4%	3,3%	3,3%
Царине	0,9%	1,1%	1,1%	1,1%	1,1%
Путарина	1,4%	1,4%	1,4%	1,3%	1,3%
Остало	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%
УКУПНО	17,2%	17,4%	17,3%	17,0%	16,7%
Намјенска путарина	-0,9%	-0,9%	-0,9%	-0,8%	-0,8%
СРЕДСТВА ЗА РАСПОДЈЕЛУ	16,3%	16,5%	16,4%	16,1%	15,8%

Извор података за БДП: БХАС, расходни приступ, септембар 2023 и Пројекције ДЕП-а, септембар 2023

Пројекције за 2023. годину

Приликом израде пројекција прихода за 2023. годину не може се ослонити на сезонске схеме наплате прихода из 2020. и 2021. године, с обзиром да су оне изашле из ранијих оквира због ефеката вируса корона.⁵⁰ Упркос поремећајима на глобалном плану, турбуленцијама на тржишту нафтних деривата и снажном расту цијена, у 2022. се распон мјесечних стопа раста нето прихода од индиректних пореза смањео у односу на претходне двије године (графикон 24, лијево), а мјесечна динамика прихода у 2022. години се поприлично вратила на *прековид-19* сезонску схему⁵¹ (графикон 24, десно). То посебно важи за приходе од ПДВ-а, акцизе на алкохол, пиво и безалкохолна пића, док акцизе на деривате нафте и путарина, очекивано, и у 2022. години поприлично одступају од старе сезонске схеме. Приходи од акциза на дуван и каву никад нису ни имали изражену сезонску компоненту.⁵²

У првих девет мјесеци 2023. године остварена је стопа раста нето прихода од индиректних пореза од 7,6% у односу на исти период 2022. године. Према пројекцијама ДЕП-а, очекује се номинални раст БДП-а од 6,5% у 2023. години. Стопа раста укупних нето пројектованих прихода од индиректних пореза за 2023. годину је за 0,1 п.п. виша од деветомјесечне стопе раста и износи 7,7%.⁵³

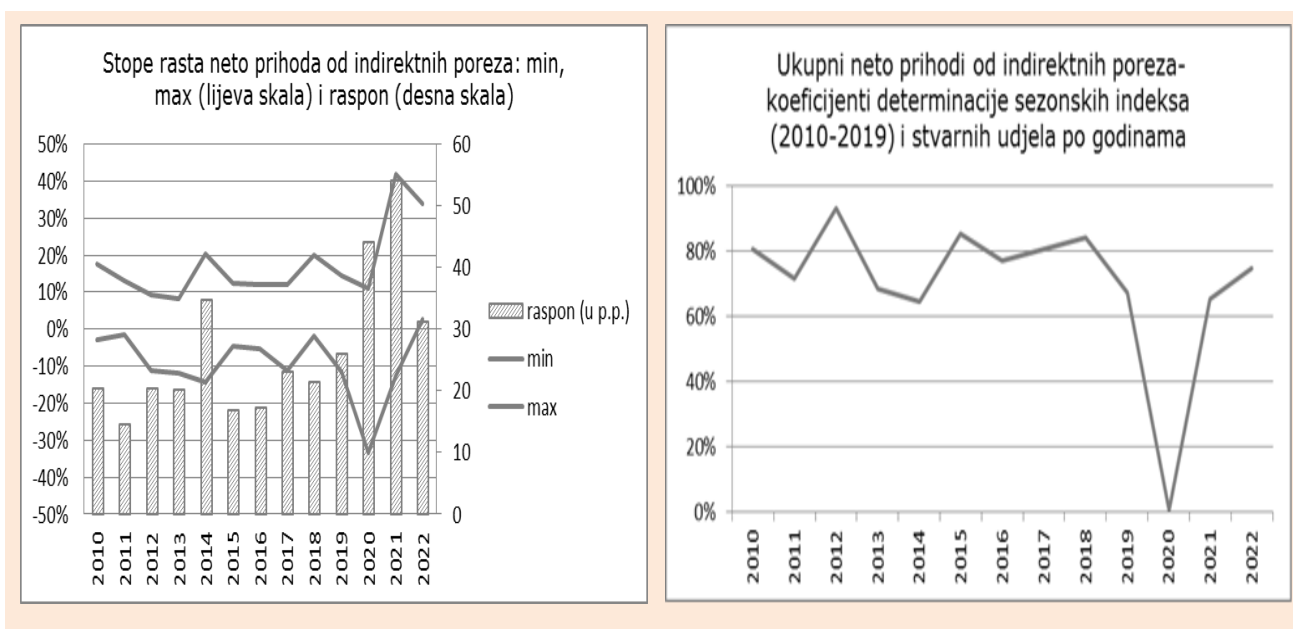
⁵⁰ Мјесечна динамика прихода у 2020. години је потпуно одударала од тзв. прековид-19 сезонске схеме. Распон мјесечних стопа раста нето прихода (разлика између максималне и минималне вриједности) износио је 44,2 п.п. Иако се неким дијелом вратила на стари шаблон, наплата нето прихода од индиректних пореза у 2021. години такође поприлично одудара од старе сезонске схеме. У 2021. је распон мјесечних стопа раста нето прихода од индиректних пореза био још виши него у 2020. години и износио је високих 54,1 п.п. што је резултат: (1) поремећаја сезонске схеме у базној 2020. години, и (2) карактеристика сезонске схеме у 2021. години

⁵¹ Након калкулације сезонских индекса за период 2010 - 2019, постављени су регресиони модели и израчунати коефицијенти детерминације сезонских индекса и стварних удјела мјесечних износа појединих врста прихода у одговарајућем периоду, како би се приказало колико добро се сезонски индекси „уклапају“ у стварне удјеле у поменутом периоду.

⁵² Више о мјесечним флукуацијама појединих врста прихода од индиректних пореза и јачини сезонске компоненте у билтенима Одјељења бр. 174/175 и 209/210 (www.oma.uino.gov.ba)

⁵³ Пројектоване стопе раста прихода по врстама се, са друге стране, разликују од остварених стопа раста за прва три квартала због специфичности у наплати појединих прихода у текућој години, али и у статистичкој основици за поређење *ad valorem* пореза и пореза (акцизе и путарине) на деривате нафте.

Графикон 24. Мјере дисперзије прихода од индиректних пореза

Извор: Израчун и приказ ОМА-е на основу података УИО

Напомена: Укупни нето мјесечни приходи у израчуну не укључују неусклађене приходе на ЈР УИО

ПДВ

Након пада нето прихода од ПДВ-а у 2020. години од 6,8%, који је био посљедица пандемије вируса корона, у 2021. и 2022. години забиљежен је њихов снажан опоравак и високе стопе раста од 18,2% и 15,6%, респективно. Нето приходи од ПДВ-а у 2022. години били су за 1,1 млрд. КМ виши него у преткризној, 2019. години, што представља раст од 27,3%.

У односу на 2006. годину, када је уведен ПДВ, нето приходи од ПДВ-а су у 2022. години били виши за чак 2,6 млрд. КМ или за 106,2%. У периоду 2006 - 2021 учешће нето прихода од ПДВ-а у укупним нето приходима од индиректних пореза кретало се у рангу 60 - 64%, док је наведено учешће у 2022. години износило високих 65,4%.

Пројектовани износ нето прихода од ПДВ-а у 2023. години износи 5.565,5 мил. КМ, што је за 8,7% више од остварења у 2022. години. Пројекција је заснована на историјској сезонској схеми наплате појединих категорија ПДВ-а (која не укључује специфичности у 2020. и 2021. години), те кретањима и пројекцијама макроекономских показатеља.

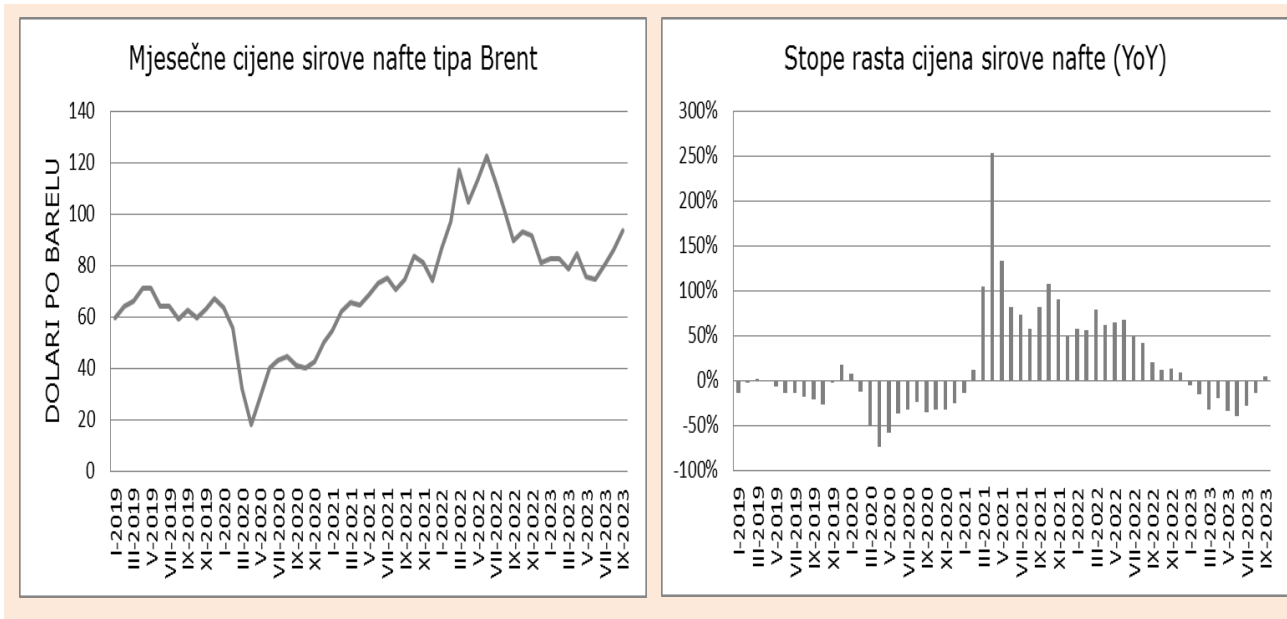
Акцизе и путарина

Акцизе на деривате нафте и путарина

Цијена сирове нафте значајно је варијала у периоду од почетка 2019. до септембра 2023., до када су били доступни подаци Америчке управе за енергетске информације (*U.S. Energy Information Administration*) у вријеме израде пројекција прихода од индиректних пореза. У графикону 25 су приказане мјесечне цијене сирове нафте типа Брент (*Europe Brent Spot Price FOB*) у наведеном периоду, те њихове стопе раста (YoY). Може се закључити да су у 2022. години у свим мјесецима забиљежене позитивне стопе раста цијена сирове нафте, у рангу између 9,1% (децембар) и 67,7% (јуни), што је резултат високих цијена узрокованих сукобима у Украјини (графикон 22, десно). У 2023. години наступа

пад цијена сирове нафте и негативне мјесечне стопе раста. Као посљедица високе основице из претходне године и релативно нижих цијена у 2023. години, до краја мјесеца августа стопе раста цијена су се кретале у рангу између – 39,0% (јуни) и -4,6% (јануар). У септембру 2023. године забиљежен је раст цијена сирове нафте од 4,4% у односу на исти мјесец претходне године.

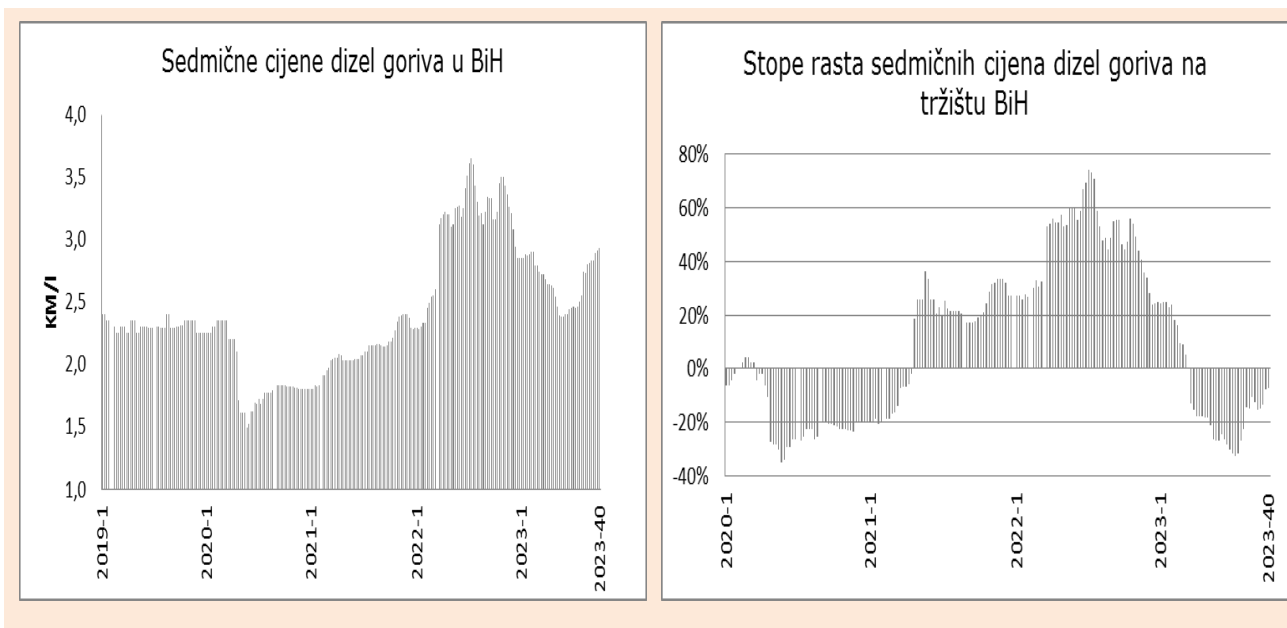
Графикон 25. Мјесечне цијене сирове нафте типа Брент и њихове стопе раста

Извор: Израчун и приказ ОМА на основу података U.S. Energy Information Administration, Europe Brent Spot Price FOB (Dollars per Barrel)

Фактори који утичу на формирање цијена деривата на тржишту БиХ су цијене сирове нафте, трговачке марже, висине пореских стопа и др.

Графикон 26. Цијене деривата нафте у БиХ

Извор: Израчун и приказ ОМА на основу података Спољнотрговинске коморе БиХ

Графикон 26 приказује седмичне цијене дизел-горива⁵⁴ у БиХ у периоду од почетка 2019. до 40. седмице 2023. године, које прате динамику цијена сирове нафте. Након периода изразито стабилних цијена у 2019. години, цијене деривата нафте на тржишту БиХ снажно су пале у прољеће 2020. године, као посљедица пандемије вируса корона. У 21. седмици 2020. године цијена дизел-горива износила је свега 1,5 КМ/л. Од 22. седмице 2020. године (крај маја) цијене деривата биљеже стабилан тренд раста, који је задржан кроз читаву 2021. годину. На крају 2021. године просјечна седмична цијена дизел-горива износила је 2,3 КМ/л. Дешавања у Украјини утицала су на интензивирање тренда раста цијена у 2022. години. Просјечне цијене дизел-горива достигле су свој максимум од високих 3,7 КМ/л у 28. седмици 2022. године (средица јула). Након тога уследио је тренд пада цијена дизел-горива, а у посљедњој седмици првог полугодишта 2023. године (26. седмица) износиле су 2,5 КМ/л. Од тада поново наступа тренд раста цијена дизел-горива, те су у 40. седмици износиле 2,9 КМ/л, као на почетку 2023. године.

Ако упоредимо седмичне цијене дизел-горива са цијенама из исте седмице претходне године, може се закључити да су оне расле током цијеле 2022. године, са кулминацијом на средини године. На почетку 2023. године су, са опадајућим трендом, задржане позитивне стопе раста седмичних цијена дизел-горива, да би од 12. седмице 2023. године (крај марта) наступио тренд пада седмичних цијена, и то по све већим стопама, од -12,9% у 12. седмици до -32,7% у 28. седмици (крај јуна). Са растом седмичних цијена дизел-горива од 29. седмице 2023. године (графикон 23, лијево), њихове стопе раста у односу на исту седмицу претходне године су почеле опадати. У 40. седмици 2023. године је посматрана стопа износила -7,2%.

У вријеме израде пројекција доступни су подаци о потрошњи деривата нафте⁵⁵ до краја трећег квартала 2023. године. Потрошња деривата нафте у првом кварталу 2023. године је због релативно високих цијена и високе статистичке основице за поређење била нижа за 6,8% у односу на исти квартал претходне године, док се у другом кварталу уз ниже цијене деривата нафте опоравила и достигла раст од 4,5%. У трећем кварталу 2023. године укупна потрошња деривата нафте порасла је за високих 12,5%, као кумулативни резултат ниске статистичке основице за поређење и нижих цијена деривата у односу на исти квартал претходне године. Посматрано на нивоу три квартала, потрошња деривата нафте је у I-IX 2023 порасла за 3,9% у односу на I-IX 2022. године, при чему је потрошња дизел-горива порасла за 4,3%, бензина за 3,3% а осталих деривата (лож-уље, керозин и течни нафтни гас) за 0,5%,

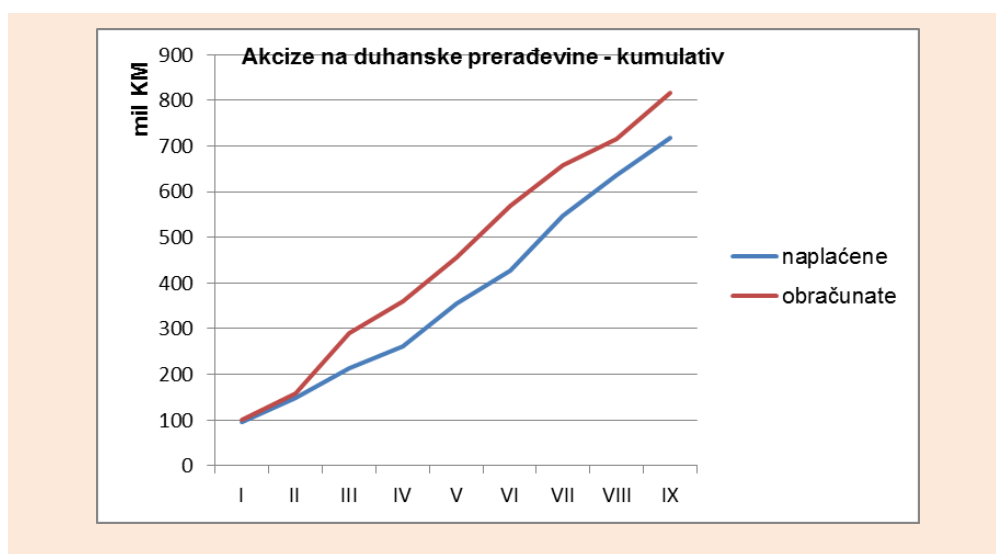
Стопе раста прихода од акциза и путарине по кварталима биле су под утицајем кретања цијена деривата, специфичности у статистичкој основици за поређење те обустави ослобађања плаћања путарине за руднике и термоелектране. Тако су у првом кварталу 2023. године забиљежене негативне стопе раста акциза на деривате нафте и путарине, док су високе стопе раста ових прихода остварене у другом, а посебно у трећем кварталу 2023. године. Стога 2022. година, као и претходне двије (због других специфичности), не могу представљати основицу за израду пројекција прихода. На основу старе сезонске схеме и трендова наплате за 2023. годину пројектоване су стопе раста нето прихода од акциза на нафту и путарине од 5,3% и 9,0%, респективно. Разлика у пројекцији стопе раста путарине у односу на пројекцију раста акциза на деривате нафте највећим дијелом произилази из ефекта суспензије ослобађања путарине за руднике и термоелектране у 2023.

⁵⁴ Кориштени су подаци *International Road Transport Union*-а, преузети са веб странице Спољнотрговинске коморе БиХ (СТК). Након 19. седмице 2022. године прекинуто извјештавање о цијенама за горива 95 БМБ и 98 БМБ на веб страници Спољнотрговинске коморе БиХ са подацима *International Road Transport Union*а. Доступни су једино подаци о најчешћим цијенама горива за поједине компаније у БиХ.

⁵⁵ Треба напоменути да појам „потрошња деривата“ у овом прилогу подразумијева количине израчунате од стране аутора, те да укључују количину увезених деривата нафте и количину домаћих деривата нафте стављених у промет. Количине домаћих деривата из акцизних пријава узете су са временским помаком м-1, како би основица била исправно приказана у складу са одредбама Закона о акцизама у БиХ које се односе на настанак обавезе обрачунавања и плаћања акцизе. Посљедња година у којој су домаћи деривати стављени у промет је 2019, због обуставе производње Рафинерије нафте Брод након хаварије која се догодила у октобру 2018. године.

Главна непознаница у вези са пројекцијама акциза на дуванске прерађевине јесте губитак прихода због преласка на нови режим плаћања акциза у моменту увоза цигарета умјесто приликом подизања акцизних маркица. Претпостављајући да је временски размак између преузимања маркица и увоза мјесец дана, Одјељење је у априлским пројекцијама процијенило једнократни губитак прихода од акциза у висини просјечне мјесечне наплате у 2022. години. Временски размак зависи од локације производње цигарета, трошкова транспорта и дистрибуције, који могу значајно варирати с обзиром да се ради о мултинационалним корпорацијама. Варијације су разумљиве, јер су се дуванске компаније у ходу прилагођавале новим процедурама плаћања акциза, што се одражавало и на планове производње и пласмана. Исто тако, један од разлога за већу дискрепанцу може бити и преузимање веће количине маркица у односу на праксу у претходним годинама, јер након измјена Закона више није нужно имати осигурана финансијска средства за плаћање акциза у моменту преузимања маркица. Процјена губитка прихода од акциза се временом показала потцијењеном, из чега се може закључити да је временски размак између преузимања маркица и увоза цигарета дужи од мјесец дана. Према очекивањима остварени су позитивни трендови на тржишту дуванских прерађевина у БиХ у периоду јануар – септембар 2023. Забиљежен је раст количина цигарета, мјерен бројем акцизних маркица, од 8,1%, док је раст вриједности тржишта цигарета 12,6% у односу на исти период 2022. Мађутиим, иако је износ обрачунате акцизе у периоду јануар – септембар 2023. за 11% већи од износа наплаћене акцизе у истом периоду 2022. због промјене режима плаћања акциза наплаћено је 2,1% прихода мање него у истом периоду 2022. Разлика између обрачунате и наплаћене акцизе (графикон 24) представља губитак прихода због преласка на нови начин плаћања. Губитак, који износи цца 10% наплаћених прихода од акциза на дуванске прерађевине у 2022. години, умањује пројектовани раст укупних индиректних пореза у 2023. за 1,2 п.п.

Графикон 27. Акцизе на дуванске прерађевине, кумулатив

Извор: Управа за индиректно опрезивање БиХ, израчун и приказ ОМА

Реално је очекивати да су компаније из дуванске индустрије већ успјеле успоставити нову динамику производње и продаје дуванских прерађевина, што би требало позитивно утицати на схему наплате акциза у четвртном кварталу, у смислу ублажавања осцилација и раста прихода од акциза којим би се анулирао пад прихода настао током године. Будући да нема најава повећања малопродајних цијена цигарета до краја године, у четвртном кварталу 2023. се може очекивати стабилизација наплате акциза која би, имајући у виду јако ниску основицу из децембра 2022., као посљедицу очекивања промјене режима плаћања, требала резултирати скромним растом прихода од акциза на дуванске прерађевине од 0,8% у 2023. години.

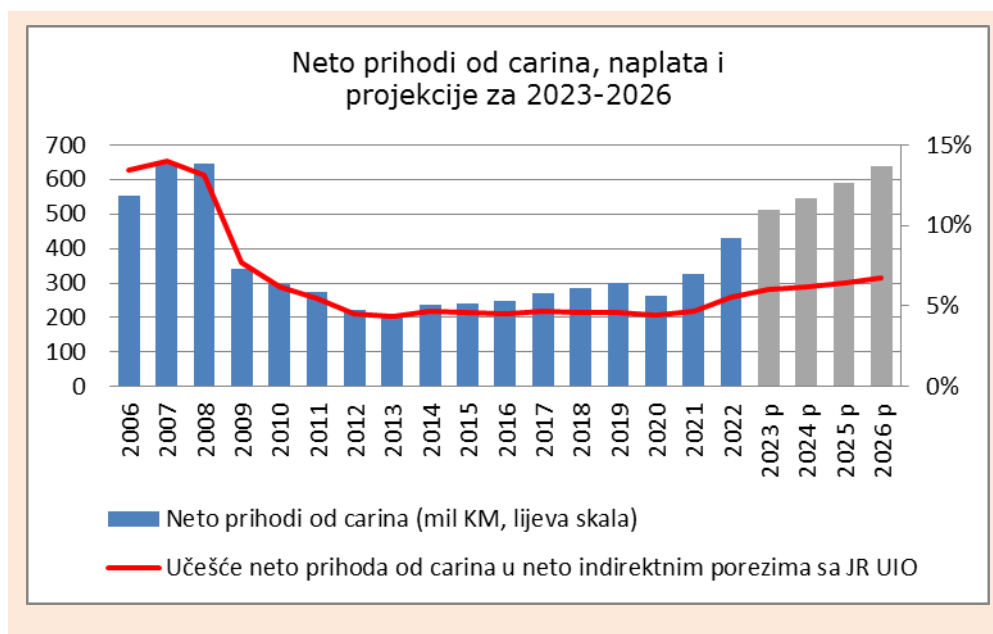
Приходи од осталих категорија акциза

Приходи од осталих категорија акциза (алкохол и алкохолна пића, пиво, вино, безалкохолна пића и кава) немају значајно учешће у укупним приходима од акциза.⁵⁶ Пројектовани су у складу са текућим трендовима наплате, историјском сезонском схемом те пројекцијама релевантних макроекономских показатеља.

Царине

Либерализација спољне трговине довела је до снажног пада прихода од царина, како у апсолутним износима тако и у показатељима учешћа у укупним нето приходима од индиректних пореза. Са 650,4 мил. КМ у 2007. години, нето приходи од царина пали су на свега 211 мил. КМ у 2013. години. Од 2014. године забиљежен је шестогодишњи тренд благог раста ових прихода, досежући ниво од 300,6 мил. КМ у 2019. години. У 2020. години, са пандемијом вируса корона, нето приходи од царина су поново пали на 262,2 мил. КМ, док су у 2021. и 2022. г. забиљежили снажан опоравак, те су у 2022. години износили 431,9 мил. КМ, што је највиши износ након почетка примјене Споразума о стабилизацији и придруживању са ЕУ у 2008. години. Ако се посматра учешће у укупним нето приходима од индиректних пореза, примјетан је снажан пад у периоду од 2007. до 2013. године са 14,0% на 4,3%. Након тог периода (2014-2021) је ово учешће релативно стабилно, и креће се у распону од 4,4% до 4,7%, да би у 2022. години порасло на 5,5% (графикон 28).

Графикон 28. Нето приходи од царина 2006 - 2022 и пројекције за 2023 - 2026

Извор: Израчун и приказ ОМА на основу података УИО и пројекција ОМА

Према подацима Управе за индиректно опорезивање БиХ у периоду I-IX 2023. године остварена је стопа раста увоза од -1,9% у односу на исти период претходне године. Имајући у виду трендове наплате прихода од царина, кретање увоза и пројекције ДЕП-а, за 2023. годину се пројектује нето наплата царина у износу од 511,2 мил. КМ, што је за 18,4% више од наплате у претходној години. Процењује се да ће учешће царина у укупним нето приходима од индиректних пореза у 2023. години даље порасти на 6,1% (графикон 28, десна скала).

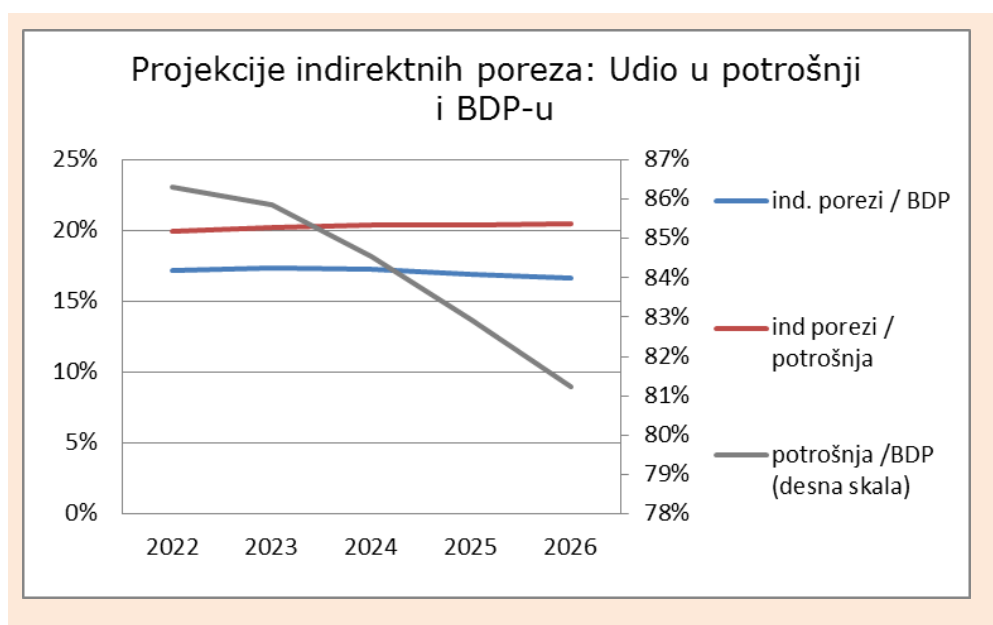
⁵⁶ Бруто приходи од свих побројаних врста акциза имали су учешће свега 9,2% у бруто приходима од акциза у 2022. години.

Пројекције за период 2024 - 2026

Пројектоване стопе раста нето прихода од индиректних пореза за 2024, 2025. и 2026. годину износе 4,8%, 3,6% и 3,7%, респективно. Пројекција прихода у наведеном периоду заснована је на пројектованим релевантним макроекономским показатељима, историјској сезонској схеми наплате и пројекцијама појединих категорија прихода за 2023. годину.

За разлику од пројектованог пада индиректних пореза у БДП-а у периоду 2023-2026 (табела 4 и графикон 29), пројектовани удио прихода од индиректних пореза (ОМА) у потрошњи (ДЕП) у наведеном периоду благо расте од 20,2% у 2023. до 20,5% у 2026. години. Пад пројектованог удјела индиректних пореза у БДП-у у периоду 2023 - 2026 кумулативни је резултат благог раста индиректних пореза у потрошњи те пада удјела потрошње у БДП-у (графикон 29).

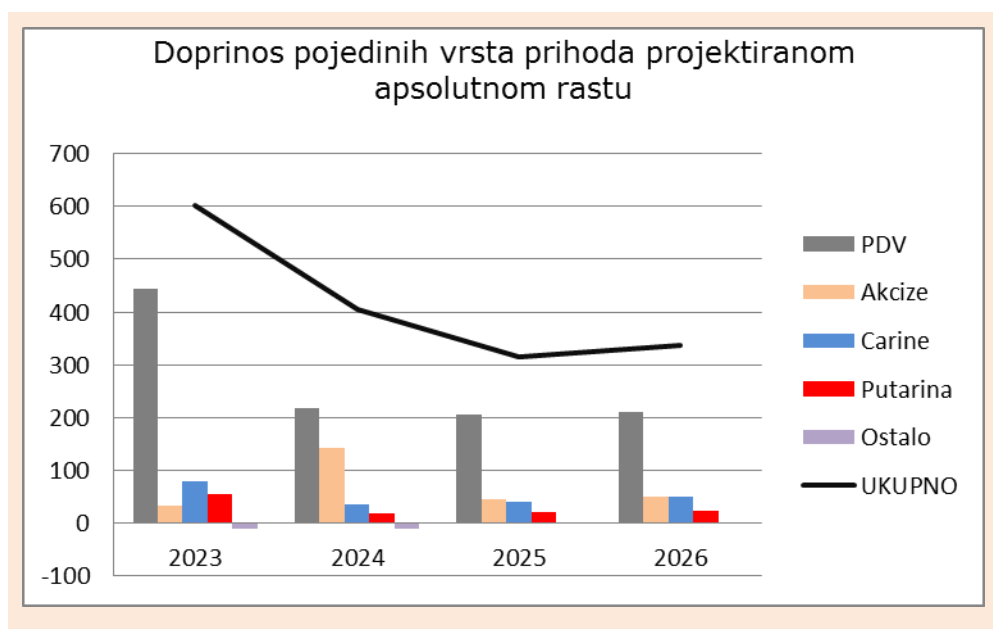
Графикон 29. Пројектовани удио индиректних пореза у БДП-у и укупној потрошњи

Извор: Израчун и приказ ОМА на основу пројекција прихода индиректних пореза (ОМА, октобар 2023) и пројекција макроекономских показатеља (ДЕП, септембар 2023)

Највећи генератор годишњег апсолутног раста прихода од индиректних пореза у наведеном периоду је ПДВ, с обзиром на његово значајно учешће у приходима, те планираним стабилним стопама раста (графикон 30). У 2024. су акцизе такође значајан генератор апсолутног раста, због снажног пројектованог апсолутног раста акциза на дуван (вид. објашњење у наставку у дијелу „Приходи од акциза на дуван“).

Графикон 30. Допринос појединих врста прихода пројектованом апсолутном расту

Извор: Израчун и приказ ОМА на основу пројекција прихода од индиректних пореза (ОМА, октобар 2023)

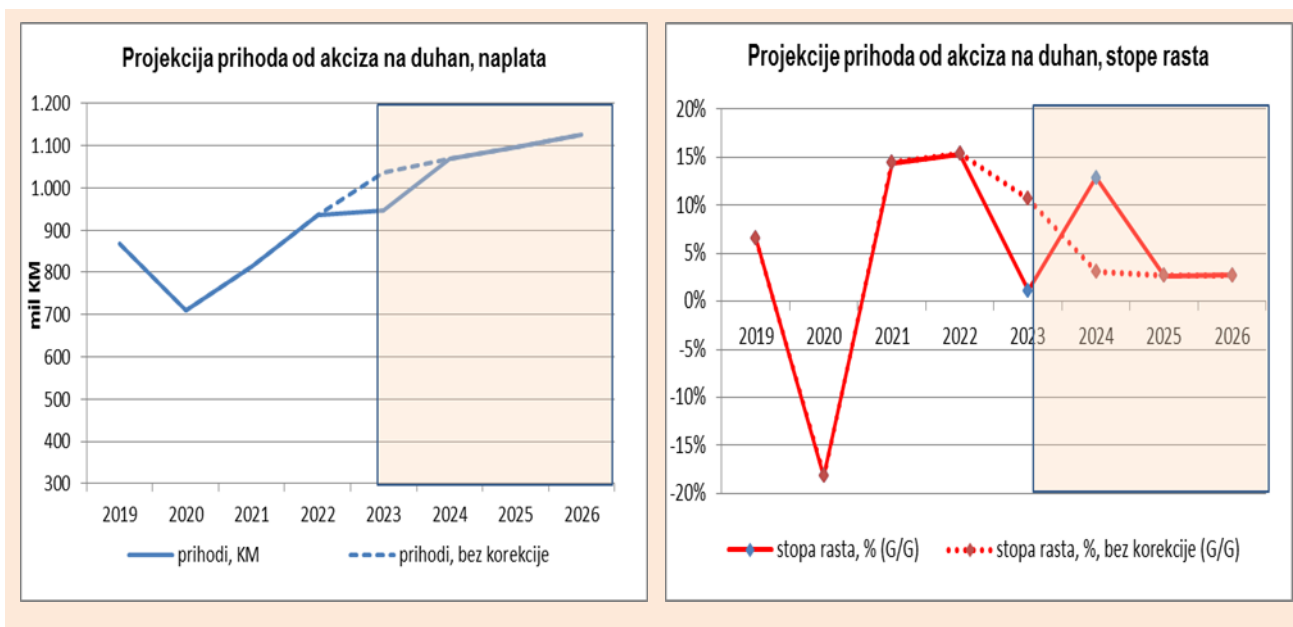
Приходи од акциза на дуван

За разлику од 2023. у којој је присутан микс двије схеме плаћања акциза, са једнократним негативним ефектом на наплату акциза, од 2024. успоставиће се нова схема плаћања акциза која ће бити неутрална на наплату прихода од акциза. Важан фактор остварења пројекција наплате акциза јесте непромијењена акцизна политика и континуирана борба против црног тржишта цигарета и дувана у БиХ. Раст тржишта дуванских прерађевина би требао пратити макроекономске пројекције потрошње, што би уз умјерени раст просјечне пондерисане цијене цигарета, требало довести до даљњег раста вриједности промета цигарета и опорезованих количина цигарета.

Под наведеним претпоставкама у 2024, 2025. и 2026. може се очекивати повећање наплате прихода од акциза на дуванске прерађевине (графикон 31, приказ лијево), са стопама раста од 13,2%, 2,7% и 2,7% респективно (графикон 31, приказ десно). Виша стопа раста прихода од акциза у 2024. години је посљедица ниже основице из 2023. због једнократног губитака прихода због преласка на нови режим плаћања акциза⁵⁷.

⁵⁷ Да није било промјене режима плаћања акциза очекивана стопа раста акциза на дуванске прерађевине за 2023. би била 10,7%, а за 2024. годину 3,1% (графикон 31, линије „без корекције“).

Графикон 31. Пројекције прихода од акциза на дуван

Извор: Израчун и приказ ОМА на основу података УИО и пројекција ОМА

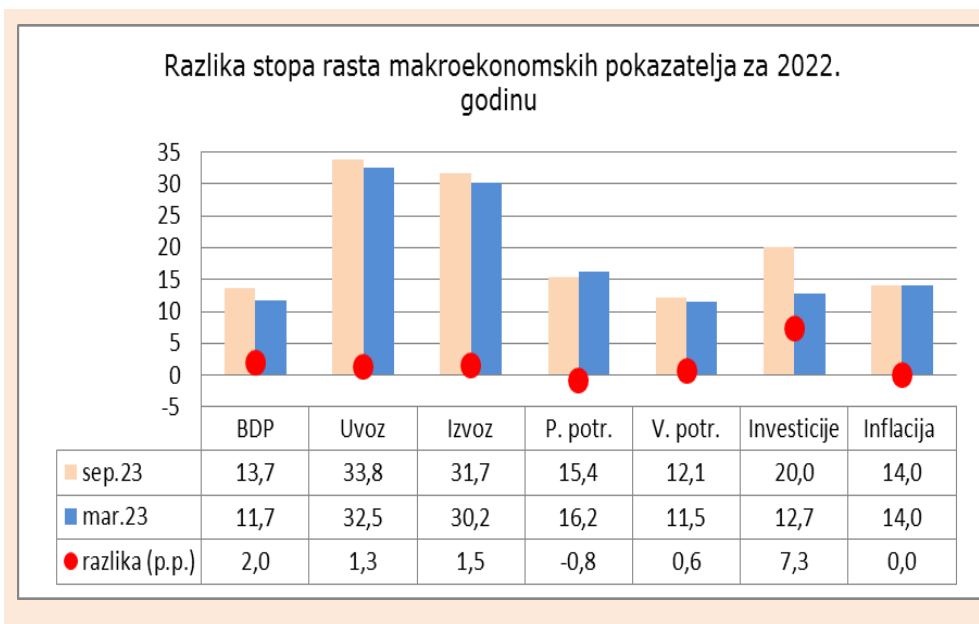
Разлике у односу на претходне пројекције прихода од индиректних пореза

Пројекције прихода од индиректних пореза уско су везане за ДЕП-ове пројекције БДП-а и његових компоненти. Свако одступање извршења параметара из националних рачуна од њихових пројектованих вриједности представља ризик за пројекције прихода.

Ревизија пројекција макроекономских показатеља за 2022. годину

На основу графикана 32 се могу упоредити званични подаци БХАС приказани у ДЕП-овим последњим пројекцијама (септембар 2023) и ДЕП-ове претходне пројекције (март 2023), а који се односе на стопе раста БДП-а за 2022. годину и његових компоненти. Номинална стопа раста БДП-а ревидирана је за +2,0 п.п., са 11,7% на 13,7%. Највише је ревидирана стопе раста инвестиција (+7,3 п.п.).

Графикон 32. Разлика стопа раста макроекономских показатеља за 2022. годину

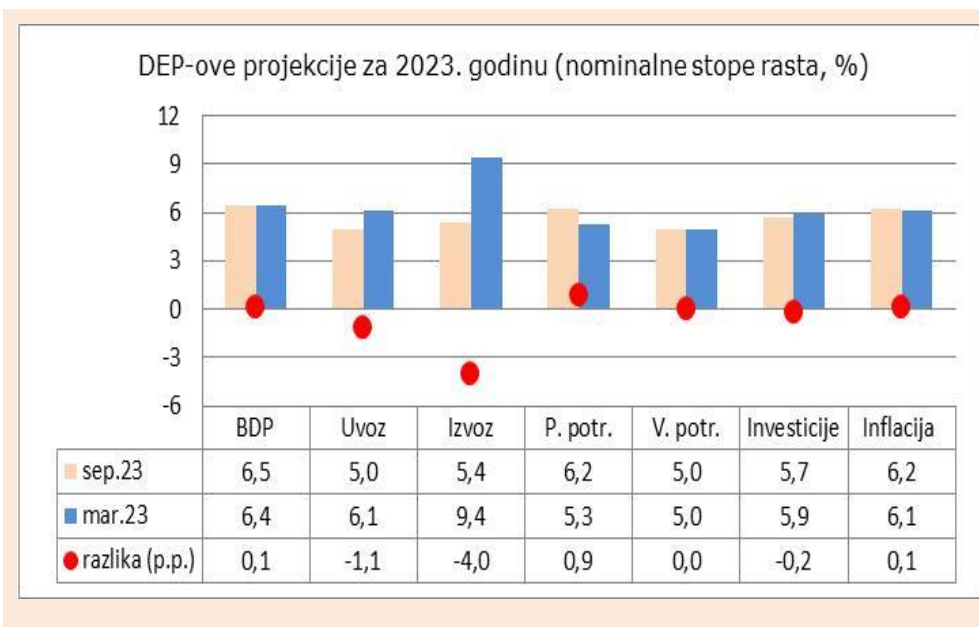

Извор: Израчун и приказ ОМА на основу пројекција ДЕП-а из септембра 2023 (званични подаци БХАС) и марта 2023 (пројекције)

Ревизија пројекција макроекономских показатеља за 2023. годину

Нема значајних корекција у пројектованој стопи раста БДП-а за 2023. годину у посљедњим (септембар 2023) у односу на претходне ДЕП-ове пројекције (март 2023).

Графикон 33. Разлика ДЕП-ових пројекција за 2023. годину

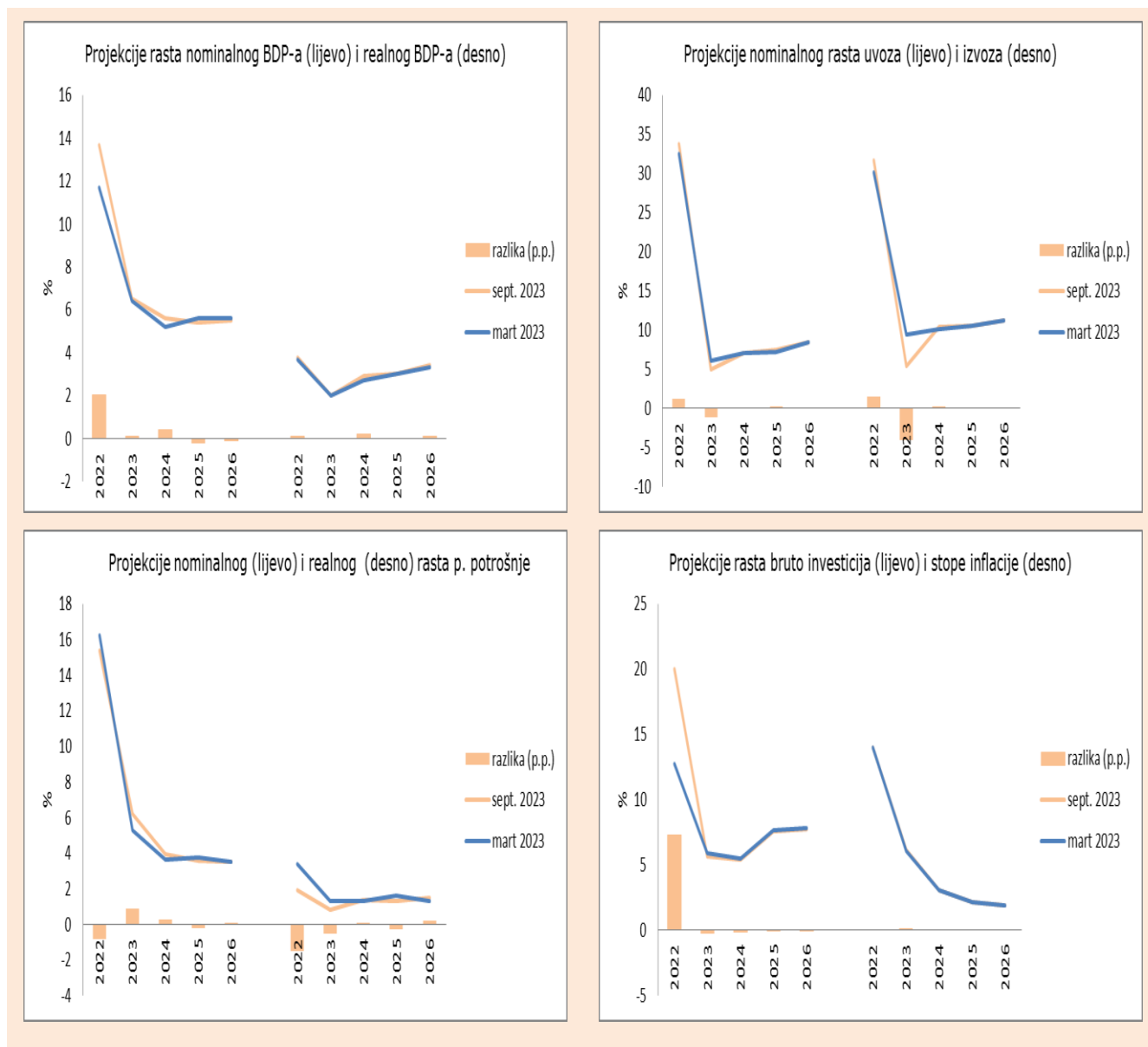
Извор: Израчун и приказ ОМА на основу пројекција ДЕП-а

Пројектована номинална стопа раста БДП-а ревидирана је за свега +0,1 п.п. Са друге стране, постоје значајније корекције у пројекцијама компоненти БДП-а. Пројектоване номиналне стопе раста увоза и извоза ревидиране су за -1,1 и -4,0 п.п., респективно. Пројекције раста приватне потрошње ревидиране су за +0,9 п.п., док пројекције раста владине потрошње нису мијењане. Пројектована стопа раста инвестиција ревидирана је за -0,2 п.п (графикон 33).

Ревизија пројекција макроекономских показатеља за период 2024. - 2026. године

У графикону 34 приказане су септембарске пројекције БДП-а и компоненти за период 2022 - 2026 у односу на претходне пројекције ДЕП-а (март 2023), из којих се може видјети да корекције за период 2024-2026. годину нису значајне. У односу на претходне, пројекције номиналног раста БДП-а ревидиране су за +0,4 п.п., -0,2 п.п. и -0,1 п.п. за 2024, 2025. и 2026. годину. Графикон 34 такође приказује ревизију појединих компоненти БДП-а и стопе инфлације.

Графикон 34. ДЕП: посљедње и претходне пројекције националних рачуна

Извор: Израчун и приказ ОМА-е на основу пројекција ДЕП-а из марта 2023 и септембра 2023.

Разлике пројекција прихода за 2023. годину у односу на пројекције из априла

Пројекција прихода од индиректних пореза за 2023. годину виша је за 275,8 мил. КМ у односу на пројекције из априла 2023. године. Највиша корекција извршена је на приходима од ПДВ-а, у износу од +183,4 мил. КМ. Ревизија је извршена првенствено због високих стопа раста домаћег ПДВ-а, које су доста изнад ДЕП-ове пројектоване стопе раста потрошње, како оне из марта тако и из септембра 2023. године. Приходи од акциза ревидирани су за -10,4 мил. КМ, што је кумулативни резултат ревизије навише акциза на деривате нафте, ревизије наниже акциза на дуван⁵⁸ те мањих корекција на осталим категоријама акциза.⁵⁹ Приходи од царина ревидирани су навише за 40,9 мил. КМ због тренда високих стопа раста ових прихода упркос текућем тренду пада увоза. Приходи од путарине ревидирани су за +43,7 мил. КМ, што је кумулативни резултат суспензије ослобађања путарине рудника и термоелектрана у 2023, те позитивних трендова наплате изнад очекивања у априлу 2023. Остали приходи ревидирани су за +18,2 мил. КМ, на неусклађеним приходима.

Разлике пројекција прихода за период 2024 - 2026 у односу на пројекције из априла

Разлике пројекција прихода за период 2024 - 2026 у односу на пројекције из априла 2024. године представљене су у табели 5. У односу на пројекције из априла 2023. године, пројекције прихода за 2024, 2025. и 2026. годину ревидиране су за +314, мил. КМ, +313,6 мил. КМ и +309,2 мил. КМ, респективно.

Табела 4. Разлике пројекција прихода за период 2023 - 2026 у односу на пројекције из априла 2023. г.

Врста прихода (нето)	2023	2024	2025	2026
ПДВ	183,4	204,7	199,2	207,5
Акцизе	-10,4	12,0	10,8	-8,3
Царине	40,9	43,8	48,6	52,8
Путарина	43,7	46,2	47,6	49,9
Остало	18,2	7,3	7,3	7,3
УКУПНО	275,8	314,1	313,6	309,2

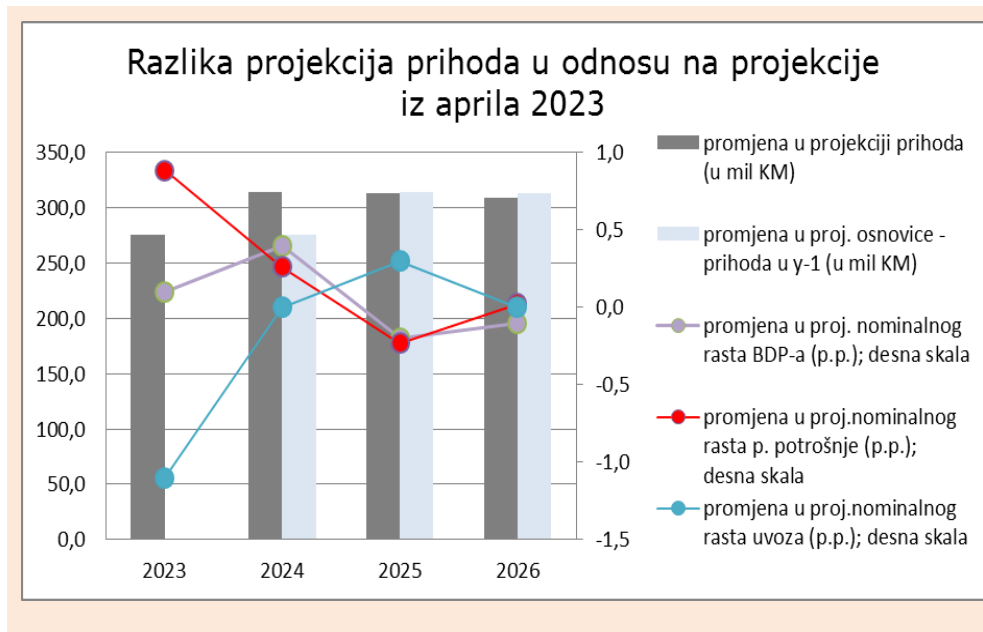
Ревизија је кумулативни резултат корекција у основици (пројекција прихода за претходну годину: у-1) и ревизија стопа раста макроекономских показатеља за текућу годину (графикон 35). На основу графикона 35 се може закључити да није било већих ревизија у ДЕП-овим пројекцијама раста релевантних макроекономских показатеља за период 2024 - 2026 у септембру 2023. године у односу на њихове мартовске пројекције. Фактори који су довели до разлика пројекција појединих врста прихода у односу на претходне, априлске, пројекције Одјељења се углавном односе на ревизију основице за поређење (2023. за 2024. годину, па посљедичне промјене у основици за наредни

⁵⁸ Примјена нове схеме плаћања акциза је унијела много неизвјесности у пројекције наплате акциза у 2023. години. Иако се очекивало да ће ступањем на снагу свих имплементационих прописа дуванске компаније током јануара 2023. прећи на нови режим плаћања, то се није десило због прилагођавања царинским процедурама у вези са плаћањем акциза код увоза (прибављање банковних гаранција и др.). Темпо преузимања нових процедура од стране дуванских компанија и преласка на нови режим плаћања се разликовао, што је условило дужи период прилагођавања и велике осцилације у наплати акциза. Малопродајне цијене цигарета су повећане изнад очекивања Одјељења, што је, негативно утицало на продају цигарета, резултирајући нижом наплатом прихода од акциза од очекиване. Коначно, негативан ефекат на наплату акциза је имала и мања потрошња нерезидената у љетној сезони од очекиване.

⁵⁹ Пројекција прихода од акциза на алкохол и алкохолна пића и акциза на кафу ревидирана је навише, док су пројекције акциза на пиво и безалкохолна пића ревидиране наниже.

период). Видјели смо да је ревизија у пројекцији статистичке основице за 2024. годину (ревизија прихода за 2023. годину) била је позитивна за све врсте прихода изузев за пројекције прихода од акциза на дуван⁶⁰ и мањих корекција прихода од акциза на пиво и безалкохолна пића.

Графикон 35. Разлика пројекција прихода у односу на пројекције из априла 2023.

Извор: Израчун и приказ ОМА на основу пројекција ОМА и ДЕП-а

Ризици

Имајући у виду огромне непознанице у тренутку израде пројекција о даљњем одвијању ситуације на међународном плану у вези са дешавањима у Украјини, те кориштене претпоставке (ДЕП, макроекономске пројекције), **истичемо да постоје значајни ризици за остварење пројекција прихода од индиректних пореза, при чему преовладавају ризици лошијег исхода.** С обзиром на основне поставке пројекција индиректних пореза и укупне економске услове у БиХ и у свијету, остварење пројектованог нивоа прихода од индиректних пореза у периоду 2023 - 2026 је подложно сљедећим ризицима: (1) свим ризицима за остварење пројектованих макроекономских показатеља (ДЕП) и (2) ризицима који се односе на саму наплату прихода од индиректних пореза и борбу против сиве економије.

Пројекције прихода од индиректних пореза су уско везане за пројекције макроекономских показатеља ДЕП-а. Сви ризици које ДЕП помиње у својим пројекцијама по аутоматизму представљају и ризике за пројекције прихода од индиректних пореза, пошто свако одступање реализације ДЕП-ових параметара од њихових пројектованих вриједности неизбежно доводи и до одступања реализованих од пројектованих прихода од индиректних пореза. У ДЕП-овим пројекцијама из септембра 2023. године наводе да се ризици за њихове пројекције могу класификовати у двије групе, и то на спољне и унутрашње. У истом документу наводи се сљедеће: „...У вријеме припреме овог извјештаја чини се да су спољни ризици доста израженији и представљају већи ризик за реализацију пројекција економског раста из основног сценарија у односу на унутрашње. Наиме, након стабилизације епидемиолошких прилика које су везане за Ковид-19, почетком 2022. године дошло је до ескалације сукоба Украјине и Русије, што ће не сумњиво имати негативне економске посљедице по глобалну економију и самим тим

⁶⁰ Фактори који су довели до ниже основице акциза на дуван су већи губици прихода од акциза у 2023. години након промјене режима плаћања акциза на дуванске прерађевине у односу на процјену у априлу 2023. и већи раст просјечне пондерисане цијене цигарета од пројектованог.

и Босну и Херцеговину. Даљња ескалација украјинске кризе, као и јачање инфлаторних притисака како на глобалном (плану, оп. ОМА) тако у Босни и Херцеговини засигурно би имали негативан утицај на потрошњу, инвестиције, спољнотрговинску размјену, а самим тим и на пројекције економског раста у основном сценарију.⁶¹

У ризике који могу угрозити извршење пројекција наплате прихода од индиректних пореза у сфери политике и администрирања индиректним порезима можемо убројати сљедеће:

- слабљење борбе против црног тржишта дуванских прерађевина након окончања хармонизације пореског оптерећења цигарета у БиХ са стандардима ЕУ;
- слабљење борбе против ПДВ превара, поготово у сфери поврата, који, у ситуацији пада запослености и неликвидности обвезника постају атрактивни за преваре;
- предлагане измјене политике индиректног опорезивања као што су: диференциране стопе ПДВ-а, привремено укидање акциза на деривате, повећање прага за регистрацију за ПДВ-е, захтјеви за ослобађањем или исплату поврата за промет у земљи (нпр. лијекова) и сл.

Рјешења Савјета за државну помоћ БиХ у вези ослобађања путарине за руднике и термоелектране носе одређене ризике по наплату индиректних пореза. Рјешењима се захтијева сљедеће: суспензија ослобађања путарине за руднике и термоелектране, укидање ослобађања у Закону о акцизама за наведене категорије обвезника и поврат олакшице, који би подразумијевао уплату путарине од стране рудника и термоелектрана на количине дизела које су биле ослобођене путарине у 2022. години. Имајући у виду одлуку Савјета **пројекције прихода од путарине за период 2024 – 2026, подразумијевају наплату путарине за све обвезнике, осим за жељезнице. Другачији исход евентуалних правних поступака корисника пореске олакшице подразумијевао би мању наплату путарине у односу на пројекције.** С друге стране, поврат олакшице би имао позитиван ефекат на наплату прихода од путарине⁶².

⁶¹ ДЕП, Макроекономске пројекције 2024-2026, март 2023.

⁶² Имајући у виду непознанице у вези са динамиком наплате поврата и трајањем евентуалних правних поступака с тим у вези, поврат олакшице није укључен као једнократни додатни приход у пројекције прихода за период 2024-2026.

Фискални циљеви и фискалне политике у БиХ

Примарни фискални биланс, дефинисан у складу са чланом 1 ставом (2) Закона о Фискалном савјету у Босни и Херцеговини, планира се у 2024. години у виду дефицита, у износу 899,5 мил. КМ или 1,8% пројектованог БДП-а за 2024. годину⁶³, од чега:

- институције БиХ планирају дефицит од 81,6 мил. КМ,
- Република Српска планира дефицит од 260,3 мил. КМ,
- Федерација БиХ планира дефицит од 469,9 мил. КМ и
- Брчко Дистрикт планира дефицит од 87,7 мил. КМ.⁶⁴

Ниво и структура јавне потрошње

Ниво јавних расхода, као удио у БДП-у, у периоду 2024 - 2026. године треба смањивати с циљем да ниво јавних расхода консолидовано на нивоу БиХ буде испод 40% БДП-а.

Табела 6: Укупни јавни расходи у БиХ у периоду 2022 - 2026. године (у мил. КМ)

Расходи	2022.	2023.	2024.	2025.	2026.
Институције БиХ	1.014,7	1.299,0	1.351,4	1.311,4	1.311,4
Федерација БиХ	10.749,0	12.109,3	13.576,8	13.786,2	15.037,3
Република Српска	6.081,8	6.940,4	7.357,1	7.644,0	7.867,8
Брчко Дистрикт	284,7	312,6	385,4	300,4	314,4
Укупно расходи (консолидовано)	18.130,2	20.661,4	22.670,7	23.042,0	24.530,9
БДП	45.518,0	48.462,0	51.170,0	53.956,0	56.932,0
Институције БиХ	2,2%	2,7%	2,6%	2,4%	2,3%
Федерација БиХ	23,6%	25,0%	26,5%	25,6%	26,4%
Република Српска	13,4%	14,3%	14,4%	14,2%	13,8%
Брчко Дистрикт	0,6%	0,6%	0,8%	0,6%	0,6%
Укупно у БДП-у	39,8%	42,6%	44,3%	42,7%	43,1%

Извор: Рачунице Савјетодавне групе Фискалног савјета БиХ

У периоду 2024 - 2026. годинр потребно је учинити додатне напоре како би се промијенила структура јавне потрошње у правцу јачања капиталних инвестиција, а на терет смањења текућих расхода.

⁶³ Према процјенама ДЕП-а, БДП за 2024. годину у БиХ је пројектован у износу 51.170 мил. КМ.

⁶⁴ Погледати табеле од 7 до 11.

Табеларни преглед оквира буџета

Структура расхода буџета је илустративна и оквирна, а сваки ниво власти у складу са усвојеним политикама утврђује коначну структуру расхода и прихода у својим ДОБ-овима и годишњим буџетима. У табеларном прегледу оквира буџета (у наставку) дат је консолидовани преглед прихода, расхода, финансирања и примарног биланса за период 2022 - 2026. године, односно преглед за институције БиХ, Републику Српску, Федерацију БиХ и Брчко Дистрикт, те консолидовано за БиХ.

Извјештај укључује:

- приходе, расходе и финансирање буџета институција БиХ (табела 8);
- приходе, расходе и финансирање буџета Републике Српске (фонд 01) и фондова 02 до 05; приходе, расходе и финансирање корисника буџета Републике који послују путем властитих банковних рачуна изван ГКТ; приходе, расходе и финансирање буџета општина и градова; приходе, расходе и финансирање финансијских планова ванбуџетских фондова; приходе, расходе и финансирање финансијских планова ЈП “Путеви РС” и ЈП “Аутопутеви РС”, те ино пројекте, средства “escrow” рачуна и путарине (табела 9);
- приходе, расходе и финансирање буџета ФБиХ; приходе, расходе и финансирање буџета кантона; приходе, расходе и финансирање буџета општина и градова; приходе, расходе и финансирање финансијских планова ванбуџетских фондова и кантоналних дирекција за путеве; приходе, расходе и финансирање јавних предузећа и ино пројекте (табела 10), и
- приходе, расходе и финансирање буџета Брчко Дистрикта и фондова у Брчко Дистрикту (табела 11).

Напомена: Приликом поређења извјештаја по нивоима треба водити рачуна о разликама у обухвату података.

Институције БиХ

Табела 7: Оквир буџета институција БиХ (у мил. КМ)

Институције БиХ	Извршење 2022	План 2023	План 2024	Пројекција 2025	Пројекција 2026
Приходи	1.044,3	1.173,3	1.269,8	1.198,3	1.208,9
Порески приходи	865,5	1.020,5	1.020,5	1.020,5	1.020,5
Индиректни порези	865,5	1.020,5	1.020,5	1.020,5	1.020,5
Директни порези	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Остали порески приходи	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Доприноси	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Грантови и трансфери	13,4	0,7	0,7	0,7	0,7
Остали приходи	165,4	152,1	248,6	177,1	187,7
Расходи	1.014,7	1.299,0	1.351,4	1.311,4	1.311,4
Бруто плате и накнаде	758,6	963,3	973,3	1.013,7	1.022,3
Издаци за материјал и услуге	184,8	199,9	214,0	200,5	207,2
Камате	0,7	0,9	0,6	0,5	0,4
Субвенције, социјална давања и трансфери	18,2	20,8	17,2	18,1	18,8
Остали расходи	11,5	23,5	33,3	26,8	17,1
Нето издаци за нефинансијску имовину	40,9	90,6	113,0	51,8	45,6
Биланс	29,6	-125,7	-81,6	-113,1	-102,5
Финансирање	-29,6	125,7	81,6	113,1	102,5
Домаће	-25,1	142,1	85,6	32,1	35,0
Отплата унутрашњег дуга	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Остало (+/-)	-25,1	142,1	85,6	32,1	35,0
Спољно	-4,5	-16,4	-4,0	-4,0	-4,0
Повлачење ино кредита	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Отплата главнице ино кредита	-4,5	-16,4	-4,0	-4,0	-4,0
Непокривени вишак расхода	0,0	0,0	0,0	85,0	71,5

Извор: Министарство финансија и трезора БиХ

Република Српска

Табела 8. Оквир буџета Републике Српске (у мил. КМ)

РЕПУБЛИКА СРПСКА	Извршење 2022	План 2023	План 2024	Пројекција 2025	Појекција 2026
Приходи	5.803,0	6.523,7	7.096,8	7.432,1	7.765,5
Порески приходи	3.216,1	3.532,0	3.881,6	4.079,0	4.277,4
Индиректни порези	2.543,8	2.708,0	2.923,2	3.054,9	3.191,7
Директни порези	620,0	757,8	878,2	935,7	991,6
Остали порески приходи	52,3	66,2	80,2	88,4	94,1
Доприноси	2.005,4	2.289,0	2.525,0	2.653,2	2.779,9
Грантови	42,1	63,4	63,1	60,8	51,8
Остали приходи	537,9	637,6	626,6	638,6	655,9
Трансфери	1,5	1,7	0,5	0,5	0,5
Расходи	6.081,8	6.940,4	7.357,1	7.644,0	7.867,8
Бруто плате и накнаде	1.347,9	1.498,4	1.560,2	1.570,8	1.579,0
Издаци за материјал и услуге	462,7	519,2	553,9	549,2	555,2
Камате	154,1	212,5	241,4	294,6	332,4
Субвенције, социјална давања и трансфери	3.082,9	3.565,9	3.843,4	4.023,0	4.122,9
Остали расходи	324,3	326,8	292,0	275,3	275,7
Нето издаци за нефинансијску имовину	709,9	817,6	866,2	931,1	1.002,6
Биланс	-278,8	-416,7	-260,3	-211,9	-102,3
Финансирање	278,8	416,7	260,3	211,9	102,3
Домаће	262,8	505,6	-386,9	-121,2	-22,1
Отплата унутрашњег дуга	-322,6	-408,8	-503,8	-451,6	-385,9
Остало (+/-)	585,4	914,4	116,9	330,4	363,8
Спољно	15,1	-88,9	647,2	333,1	124,4
Повлачење ино кредита / средстава	277,7	651,1	1.132,8	766,0	1.087,9
Отплата главнице ино кредита	-262,5	-740,0	-485,6	-432,9	-963,5
Статистичка разлика и непокривени вишак расхода	0,9	0,0	0,0	0,0	0,0

Извор: Министарство финансија Републике Српске

Федерација БиХ

Табела 9: Оквир буџета Федерације БиХ (у мил. КМ)

ФЕДЕРАЦИЈА БиХ	Извршење 2022	План 2023	План 2024	Пројекција 2025	Појекција 2026
Приходи	11.166,3	12.256,0	13.106,9	13.995,3	15.000,7
Порески приходи	5.546,5	5.877,3	6.185,2	6.506,6	6.862,7
Индиректни порези	4.296,5	4.450,3	4.649,2	4.844,8	5.056,8
Директни порези	1.250,0	1.427,0	1.536,0	1.661,7	1.806,0
Остали порески приходи	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Доприноси	4.401,2	5.070,1	5.585,6	6.149,6	6.775,0
Грантови и трансфери	13,6	17,1	20,5	21,7	22,6
Остали приходи	1.205,0	1.291,5	1.315,6	1.317,4	1.340,4
Расходи	10.749,0	12.109,3	13.576,8	13.786,2	15.037,3
Бруто плате и накнаде	2.498,0	2.746,2	2.996,4	2.943,6	2.972,1
Издаци за материјал и услуге	2.254,7	2.621,4	2.468,9	2.517,3	2.566,6
Камате	120,1	185,9	249,5	257,0	264,7
Субвенције, социјална давања и трансфери	4.748,3	5.208,7	6.265,2	6.558,0	7.399,5
Остали расходи	286,0	447,4	748,1	759,9	902,0
Нето издаци за нефинансијску имовину	841,9	899,7	848,7	750,4	932,4
Биланс	417,3	146,7	-469,9	209,1	-36,6
Финансирање	-417,3	-146,7	469,9	-209,1	36,6
Домаће	-83,9	9,5	556,1	-12,6	-58,6
Отплата унутрашњег дуга	-263,9	-380,5	-443,9	-472,6	-518,6
Остало (+/-)	180,0	390,0	1.000,0	460,0	460,0
Спољно	-72,4	-32,3	106,0	4,7	203,6
Повлачење ино кредита	391,8	697,4	864,0	587,1	672,2
Отплата главнице ино кредита	-464,2	-729,6	-758,0	-582,4	-468,6
Непокривени вишак расхода	-261,0	-123,9	-192,2	-201,2	-108,4

Извор: Министарство финансија Федерације БиХ

Брчко Дистрикт

Табела 10: Оквир буџета Брчко Дистрикта (у мил. КМ)

БРЧКО ДИСТРИКТ	Извршење 2022	План 2023	План 2024	Пројекција 2025	Појекција 2026
Приходи	327,9	280,0	297,7	306,6	318,4
Порески приходи	257,1	264,4	285,4	294,8	306,4
Индиректни порези	226,3	227,6	251,6	262,3	273,9
Директни порези	30,8	36,8	33,8	32,5	32,5
Остали порески приходи	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Доприноси	40,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Грантови и трансфери	1,7	1,3	0,0	0,0	0,1
Остали приходи	29,1	14,3	12,3	11,8	11,9
Расходи	284,7	312,6	385,4	300,4	314,4
Бруто плате и накнаде	94,4	105,3	116,7	116,0	116,3
Издаци за материјал и услуге	94,2	46,6	45,3	45,3	47,3
Камате	0,5	0,5	2,1	0,0	0,0
Субвенције, социјална давања и трансфери	89,6	112,5	100,8	98,9	118,6
Остали расходи	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Нето издаци за нефинансијску имовину	6,1	47,7	120,5	40,3	32,1
Биланс	43,2	-32,6	-87,7	6,2	4,0
Финансирање	-43,2	32,6	87,7	-6,2	-4,0
Домаће	5,7	6,0	6,9	5,0	5,3
Отплата унутрашњег дуга	-0,7	-0,5	0,0	-1,6	-1,0
Остало (+/-)	6,3	6,4	6,9	6,6	6,3
Спољно	-4,4	-9,9	-13,5	-11,2	-9,3
Повлачење ино кредита	2,8	0,0	0,0	0,0	0,0
Отплата главнице ино кредита	-7,1	-9,9	-13,5	-11,2	-9,3
Непокривени вишак расхода	-44,5	36,5	94,3	0,0	0,0

Извор: Дирекција за финансије Брчко Дистрикта

БиХ: консолидовано**Табела 11: Консолидовано БиХ (у мил. КМ)**

БИХ	Извршење 2022	План 2023	План 2024	Пројекција 2025	Појекција 2026
Приходи	18.341,5	20.233,0	21.771,2	22.932,3	24.293,6
Порески приходи	9.885,2	10.694,2	11.372,7	11.900,9	12.467,0
Индириктни порези	7.932,1	8.406,4	8.844,5	9.182,5	9.542,9
Директни порези	1.900,9	2.221,6	2.448,0	2.629,9	2.830,1
Остали порески приходи	52,3	66,2	80,2	88,4	94,1
Доприноси	6.446,6	7.359,1	8.110,6	8.802,8	9.554,9
Грантови и трансфери	72,3	84,2	84,8	83,7	75,7
Остали приходи	1.937,4	2.095,5	2.203,1	2.144,9	2.195,9
Расходи	18.130,2	20.661,4	22.670,7	23.042,0	24.530,9
Бруто плате и накнаде	4.698,9	5.313,2	5.646,6	5.644,1	5.689,7
Издаци за материјал и услуге	2.996,4	3.387,1	3.282,1	3.312,3	3.376,3
Камате	275,4	399,9	493,6	552,1	597,5
Субвенције, социјална давања и трансфери	7.939,0	8.907,9	10.226,6	10.698,0	11.659,8
Остали расходи	621,8	797,7	1.073,4	1.062,0	1.194,8
Нето издаци за нефинансијску имовину	1.598,8	1.855,6	1.948,4	1.773,6	2.012,7
Биланс	211,3	-428,4	-899,5	-109,7	-237,3
Финансирање	-211,3	428,4	899,5	109,7	237,3
Домаће	159,5	663,2	261,7	-96,7	-40,4
Отплата унутрашњег дуга	-587,2	-789,8	-947,7	-925,8	-905,5
Остало (+/-)	746,6	1.452,9	1.209,4	829,1	865,1
Спољно	-66,2	-147,5	735,7	322,6	314,7
Повлачење ино кредита	672,2	1.348,5	1.996,8	1.353,1	1.760,1
Отплата главнице ино кредита	-738,4	-1.495,9	-1.261,1	-1.030,5	-1.445,4
Статистичка разлика и непокривени вишак расхода	-304,6	-87,4	-97,8	-116,2	-37,0

Извор: Рачунице Савјетодавне групе Фискалног савјета БиХ

Горње границе задужења буџета

Ограничења износа дуга на свим нивоима власти у Босни и Херцеговини утврђена су законима, и то:

- Законом о задуживању, дугу и гаранцијама Босне и Херцеговине (“Службени гласник Босне и Херцеговине”, број 52/05),
- Законом о задуживању, дугу и гаранцијама Републике Српске (“Службени гласник Републике Српске”, бр. 71/12, 52/14, 114/17, 131/20, 28/21 и 90/21), и
- Законом о дугу, задуживању и гаранцијама у Федерацији Босне и Херцеговине (“Службене новине Федерације БиХ”, број 86/07).

Република Српска

Законом о задуживању, дугу и гаранцијама Републике Српске („Службени гласник Републике Српске“, бр. 71/12, 52/14, 114/17, 131/20, 28/21 и 90/21) утврђено је да јавни дуг Републике Српске (дуг Републике Српске, дуг јединица локалне самоуправе и дуг фондова социјалне сигурности) на крају фискалне године не може бити већи од 55% БДП-а оствареног у тој години (у 2024. години: 9.106,9 мил. КМ⁶⁵), док укупан дуг Републике Српске (јавни дуг Републике Српске, дуг јавних предузећа, Инвестиционо-развојне банке Републике Српске и институција јавног сектора) на крају фискалне године не може бити већи од 60% БДП-а оствареног у тој години (у 2024. години: 9.934,8 мил. КМ). Законом о допунама Закона о задуживању, дугу и гаранцијама Републике Српске („Службени гласник Републике Српске“, број 52/14) дефинисано је да се дуг настао по основу задужења за финансирање санације штете из Јединственог регистра, прописаног у Закону о фонду солидарности за обнову Републике Српске, изузима из ограничења која су прописана за укупан и јавни дуг Републике Српске.

Федерација БиХ

Укупан приход градова и општина у Федерацији Босне и Херцеговине остварен у 2022. години износи 1.139,0 мил. КМ. Градови и општине се, у складу са одредбама Закона о дугу, задуживању и гаранцијама, могу дугорочно задужити уколико у вријеме одобрења задужења износ сервисирања дуга који доспијева у свакој наредној години, укључујући и сервисирање за предложено ново задужење и све зајмове за које су издате гаранције града и општине, не прелази 10% прихода остварених у претходној фискалној години. 10% прихода општина и градова остварених у 2022. години износи 113,9 мил. КМ, што представља законско ограничење укупног годишњег сервисирања обавеза свих градова и општина, с тим што се сваки град/општина појединачно може задужити уколико у вријеме одобрења дугорочног задужења износ сервисирања дуга који доспијева у свакој наредној години, укључујући и сервисирање за предложено ново задужење и све зајмове за које су издате гаранције града/општине, не прелази 10% прихода конкретног града/општине остварених у претходној фискалној години.

Укупан приход кантона у Федерацији БиХ остварен у 2022. години износи 3.293,5 мил. КМ. Кантони се, у складу са одредбама Закона о дугу, задуживању и гаранцијама, могу дугорочно задужити уколико у вријеме дугорочног задужења износ сервисирања дуга за укупан унутрашњи и спољни дуг и гаранције кантона које доспијевају у свакој наредној години, укључујући и сервисирање за предложено ново задужење и све зајмове за које су издате гаранције кантона, не прелази 10%

⁶⁵ Процијењени БДП Републике Српске за 2024. годину износи 16.558 милиона КМ (Програм економских реформи Републике Српске за период 2024 - 2026. године).

прихода остварених у претходној фискалној години и у оквирима укупних ограничења. 10% прихода кантона остварених у 2022. години износи 329,3 мил. КМ, што представља износ укупног могућег годишњег сервисирања свих дугова (обавеза) кантона, с тим што се сваки кантон појединачно може задужити уколико у вријеме дугорочног задужења износ сервисирања дуга за укупан унутрашњи и спољни дуг и гаранције које доспијевају у свакој наредној години, укључујући и сервисирање за предложено ново задужење и све зајмове за које су издате гаранције кантона, не прелазе 10% прихода конкретног кантона остварених у претходној фискалној години.

Консолидовани приход Федерације БиХ и кантона у 2022. години износи 8.089,8 мил. КМ, од чега:

Федерација БиХ 4.796,3 мил. КМ

Кантони 3.293,5 мил. КМ

Федерација се може дугорочно задужити уколико износ сервисирања дуга за укупан унутрашњи и спољни дуг и гаранције које доспијевају у свакој наредној години, укључујући и сервисирање за предложено ново задужење и све зајмове за које су издате гаранције Федерације, заједно са ограничењима износа дуга кантона не прелазе 18% консолидованих прихода Федерације и кантона остварених у претходној фискалној години. Годишње сервисирање дуга Федерације и кантона може износити максимално 18% консолидованих прихода Федерације и кантона остварених у 2022. години, односно до 1.456,2 мил. КМ (18% од 8.089,8). Годишњи сервис дуга у 2023. години свих нивоа власти у Федерацији БиХ може износити до 1.570,1 мил. КМ годишње, од чега:

- сервис дуга општина и градова до 113,9 мил. КМ (10% у односу на укупан приход у 2022. години),
- сервис дуга кантона до 329,3 мил. КМ (10% у односу на укупан приход кантона у 2022. години),
- сервис дуга Федерације БиХ до 1.126,9 мил. КМ, што представља разлику између 1.456,2 мил. КМ (колико износи 18% консолидованих прихода Федерације БиХ и кантона из 2022. године) и 329,3 мил. КМ (што је 10% прихода кантона остварених у 2022. години).